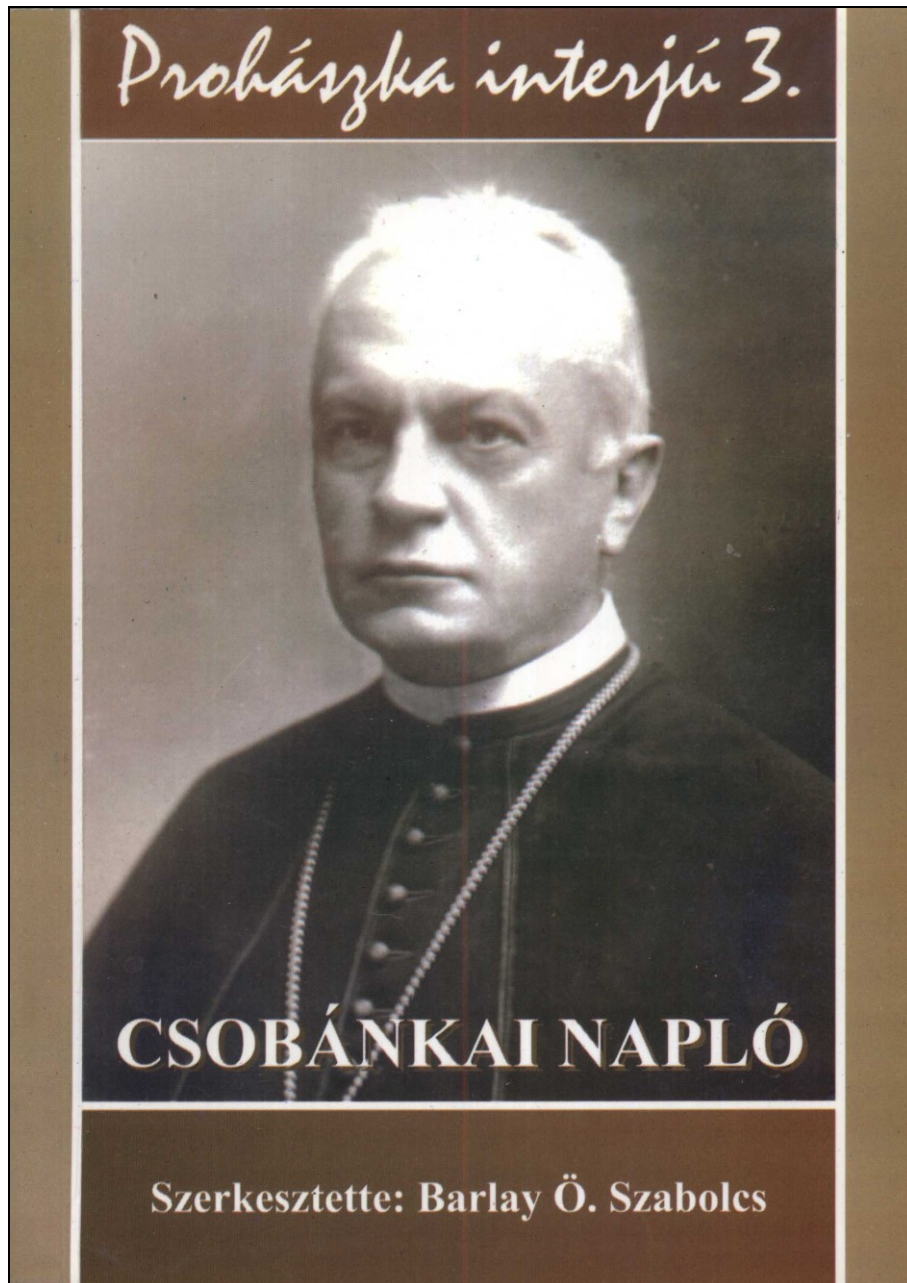

Barlay Ö. Szabolcs Prohászka – Interjú 3.

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Barlay Ö. Szabolcs
Prohászka – Interjú 3.

A borítót Balvin Nándor
iparművész készítette

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv harmadik kiadásának elektronikus változata. A könyv 2000-ben jelent meg a székesfehérvári Prohászka Kiadó gondozásában, a PANAX Kft. Nyomdaüzem készítésében (felelős vezető: Nagy József) és az ISBN 963 861 390 4 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző, Barlay Ö. Szabolcs, engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerző tulajdonában marad.

A könyv szövegét Ujvári Mátyás vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Felbecsülhetetlen – Bevezetés	5
I. Missziós nővérek emlékezései.....	7
Anna nővérünk szomolnoki élményei 1918-ból.....	7
Ancilla nővér emlékei	10
Pálosi Beatrix nővér.....	10
Borbála nővér.....	11
Edina nővérünk emlékei	12
Emília nővérünk emléke	14
Felicitás nővérünk csobánkai emlékei	15
Hedvig nővér így ír.....	17
Jozefin nővér emlékei	19
Anonim feljegyzések	20
Verona nővérünk.....	21
Katalin nővérünk így emlékezik	21
Elekes Klára nővér.....	21
Ladiszla nővérünk őrizte meg ezt a két gyöngyszemet	22
Lenke nővér emlékezései	23
Magdolna nővérünk emlékei.....	24
Petra nővérünk első emléke	24
Orsolya nővérünk emlékei	25
Paula nővér emlékei.....	26
Regina nővér emlékei	26
Melánia nővér emlékezései.....	27
Árvaházi gyerekek vallomásai	27
„Hamel mamuska”	29
Oborsil Ferenc, a kertész vallomása	29
Galambos Annusék.....	29
A Gusnek család emlékei.....	31
Özv. Follinusz Árpádné Darnay Margit visszaemlékezései	32
Ribíánszky Józsefné.....	32
Schweiger Jolán	33
Özv. Halmy Gyuláné kültagunk	34
Planéter Jolán tanárnő kültagunknak mondta el Püspökatyánk.....	34
D. G. kültagunk Ottokár atyánk lelki leánya mondta el	35
Dr. Hegyi Árpádné kaposvári elnöknőnk emlékei.....	35
Teréz nővér emlékei.....	40
II. Csobánkai napló	41
1907.....	41
1909.....	42
1917.....	43
1918.....	45
1919.....	48
1920.....	49
1921.....	50

1922.....	51
1923.....	55
1924.....	63
1925.....	77
1926.....	83
1927.....	97

Felbecsülhetetlen – Bevezetés

Valóban felbecsülhetetlen mindaz, amit az olvasó most kezébe vesz. Magyaráztaként mindössze annyit szeretnék megjegyezni, hogy az ország-világ előtt immár nagyra becsült püspök utolsó éveiről nagyon keveset tudunk eddig. Naplójegyzetei alapján nem is lehetne igazi képet alkotnunk arról a Prohászkaról, aki egyre tudatosabban és egyre többször gondol az örökkévalóságra, – már nem kíván tudományos műveket írni, és minden percét papjainak, híveinek és lelkigyakorlataira özőnlő hallgatóinak szolgálatára fordítja. Orvosa, Manninger professzor igyekszik visszafogni ebben, és legalább a tempót szeretné lassítani, de kicsúszik kezei közül. Egyházmegyéjének és az országnak apostolát képtelenség huzamosabb időre szobafogságra ítélni. Pedig egyre sűrűbb figyelmeztetések érkeznek „odaátról”: trombózis, lábfájás, majd az ijesztő méretet öltő orrvérzés, álmatlanság, étvágytalanság... Mind olyan tünet, melyet ugyan kisebb-nagyobb sikerrel igyekezett palástolni, de elsősorban ő maga vont a le a következtetést: fizikuma egyre nehezebben viseli el azt az emberfeletti megerőltetést, amelyet szelleme diktál. Hogy mennyire tisztában volt ezzel, mutatja az az önmagával folytatott párbeszéd, melynek fültanúja a szobájába halkán belépő nővér volt. Halála előtt néhány héttel elmélkedése közben ezt mondta félhangosan: „... élt 69 évet...”

* * *

Aki a Prohászka-Interjú első és második kötetét átolvasta, bizonyára észrevette, hogy a szerkesztő – mondhatnám riporternek is – egyre jobban igyekezett háttérben maradni, hogy még kérdéseivel se zavarja meg az olvasót. Természetesen szükség volt valamilyen „vezérfonalat” igénybe venni, de célom mindvégig az volt, hogy Prohászka maga mondja el éles logikával, érzelmi mélységekkel és magasságokkal átszőtt gondolatait mindarról, amit átélt, meglátott, megítélt vagy előre látott. Ez a harmadik Interjú egészen más eszközökkel készült. Itt én már meg sem szólalok, inkább csak – mai hasonlattal élve – mikrofont tesztek legközvetlenebb hívei elé, hogy ők mondják el szentként tisztelt és atyjukként szeretett „drága püspökatyjukról” saját élményeiket...

Mindezt azért tehetem meg, mert egykori szeminaristája, majd közvetlen utódja a székesfehérvári püspöki székhelyben, Shvoy Lajos, a huszonnegyedik óra utolsó percében megbízta a székesfehérvári Prohászka templom plébánosát, Horváth Kálmánt, hogy gyűjtse össze mindazokat az emlékeket, amelyek Prohászka püspök személyét, felejthetetlen egyéniségét, életszentségét az utókor számára eleven valósággá teszik. Shvoy püspök ugyanis felmérte a helyzetet: a kommunista diktatúra még az emléket is ki akarta törölni Prohászkanak! Vagy felismerhetetlenségig eltorzították vagy némaságra ítélték azt a magyar főpapot, aki elsőként olvasta Marx Tőkéjét és már 1916-ban elkezdte a kezelés alatt álló püspöki birtokát fölosztani a szegények között. Prohászka fogalom volt a magyar nép szemében...

Horváth Kálmán szinte házról házra járt, és felkereste a még élő szem- és fültanúkat, egyházi személyeket, nővéreket, világiakat, főurakat és egykori cselédeket, és gyűjtötte a visszaemlékezéseket. 1972-ben fejezte be a 494 gépelt oldalt kitevő felbecsülhetetlen értékű gyűjteményét Prohászka a szívekben címmel. A négy részre osztott anyag első 260 oldalát mindkét Interjú-kötetemben felhasználtam már, de a harmadik és negyedik rész minden várakozást felülmúló élményben részesített. Az utolsó 230 oldal ugyanis azokat a visszaemlékezéseket tartalmazza, melyeket Prohászka püspök legmeghittebb környezete, legkedvesebb lelkigyermekai, a Szociális Missziós Nővérek gyűjtöttek össze és adtak át Horváth Kálmán plébánosnak.

A Prohászka életrajzával foglalkozó kutatók jól tudják, hogy 1918-ban a hatvanéves főpap életében nagy fordulat állott be. Itt most csupán az ő nevét viselő Csobánkai Árvaházhoz fűződő rendkívül gazdag élményvilágát említem. Az idős főpap minden szabadidejét – ha egyáltalán lehet ilyenről beszélni – a Szociális Missziósnővérek vezetete Csobánkán töltötte. Szerencsére Horváth Kálmán felkereste Norberta nővért is, aki Prohászka püspök egyik legközvetlenebb munkatársa és lelkigyermeké volt. Neki köszönhetjük, hogy a húszas években súlyos betegsége ellenére naplót vezetett minden eseményről, mely Prohászkaival volt kapcsolatban, és ezt átadta Horváth Kálmánnak. Az Interjú 3-nak ezért adtam a Csobánkai Napló címet. Az anyag átnézése közben világossá vált, hogy ő gyűjtötte össze a többi nővér visszaemlékezését is – sőt a még élő ún. kültagokét is. Így célszerű volt két külön részre osztani kötetem anyagát. Az első részben található a Nővérek visszaemlékezései bárhol is találkoztak lelkiatyjukkal, a második rész tartalmazza Norberta nővér naplóját, mely túlnyomórészt Csobánkán íródott.

* * *

Meggyőződésem, hogy ezzel a kötetel olyan, eddig ismeretlen oldaláról közelíthetjük meg Prohászka püspököt, mely még egyértelműbbé teszi, hogy a múlt század legnagyobb magyar főpapját és szentjét tisztelhetjük benne.

I. Missziós nővérek emlékezései

Anna nővérünk szomolnoki élményei 1918-ból.

(Ő akkor még mint Erzsébet jelölt segített a háztartásban.)

A villában volt egy kis kápolnánk. Mindig volt, aki misézzen. Volt ott drága Püspök atyánk, Majláth püspök úr, Schütz tanár úr. Nem emlékszem miért, de egyik reggel nem volt ministráns. Püspökatyánk mondja nekem: Annácska, ministráljon maga!

Hát ahogy egy kis jelölt be tud ijedni! Hiába volt a kezemben a Sík-Schütz imakönyv, izgalmamban nem bírtam semmit kiolvasni, dehát azért ministráltam. Mindenre azt mondtam: Ámen! Ámen! Nagyon restelltem magam, de én még sohasem ministráltam. Szentmise után bocsánatot kértem. Püspökatyánk jóságosan vigasztalt: Nagyon szépen, nagyszerűen ministrált, Annácska! És hogy meggyőzzön, a kabátja zsebéből cukrot vett ki, s jutalmul egy csomót nyomott a tenyerembe.

* * *

Szomolnok közelében van egy falu: Uhorna. Egyik napon egy odavaló asszony megszólított: Tessék mondani, ki az a magas, ősz hajú tisztelendő úr, aki maguknál vendég? – A székesfehérvári püspök úr – mondtam. – Ide figyeljen! Én még nem láttam ilyen papot! Én úgy képelem, hogy az Úr Jézus volt ilyen. Ahányszor jövök Szomolnokról, ő az erdőben imádkozik. A múlt nap megszólított. Megkérdezte, ismerem-e az olvasót? Mondtam, hogy nem. Ekkor a főtisztelendő úr elmondta nekem a szentolvasó titkait. És megígérte, hogy eljön hozzánk Uhornára és megtanít olvasón imádkozni. El is jött, és megtanított rá. Most én is olvasón imádkozom, mert azt is hozott nekem.

* * *

Uhornáról szereztünk egy kacsát. Ezt hizlalgattuk a villa mögött egy kis ketrecben, hogyha váratlanul vendég jön, tudjunk mit sütni. Egyszer így jött Majláth püspök úr, vele a kassai püspök úr is (Fischer-Colbrie). – Borbála nővér sietve küld a kacsáért. De a kacsza nincs sehol. A gyöngye ketrecajtó kinyílhatott, s a kacsza eltűnt. Borbála nővér nem tudta most mitévő legyen. Izgalmában nagyon haragudott rám, mert valahogy én voltam a kacsáért felelős, én etetgettem. – Addig elő ne kerüljön, – mondta –, amíg a kacsza meg nem kerül. – Sírva indultam keresni. Az erdőben szembe jön velem Püspökatyánk. Aggódva kérdi, mi baj? Mondom: vendég van, kacsza nincs! – Majd segíték én, Annácskám, csak ne sírjon. Maga menjen lefelé a patak mentén, én meg a parton fölfelé. Aki megtalálja, kiáltja: Halló! Halló!

Elindultunk. Sok ott a sikló, nagyon féltem. Egyszerre visszhangzik az erdő: Halló! Halló!

Futok a hang irányába, oda is érek, hát a patakban bent áll drága Püspökatyánk, magasra tartja nyakánál fogva a kacsát, s kiáltja felém: Megvan! – Vittük haza, most örömben sírva...

* * *

Szomolnokra érkezett Főnöknő Anyánk helyettese: Tóth Etelka nővér. Beteg volt, engem osztottak be szolgálatára. Igyekeztem, de sehogy sem tudtam semmit megelégedésére tenni. Akkor még nem tudtam, hogy így próbálja ki hivatásomat. Nagyon bátortalanná, ügyetlenné lettem. Egyik nap azután arra gondoltam: legjobb volna hazamenni Nyitrára, az én jó

Édesanyámhoz. Otthon is szolgálhatok az Úr Jézusnak. Munkám után az erdőbe akartam menni, s ott kisírni magam, mert hiszen én nővér akartam lenni. Amint így csendesen sírdogálva megyek a fenyők között, szembejön velem drága Püspökatyánk. Kérdésére elmondom, miért sírok. Dehát talán mégis jobb lesz hazamenni... Püspökatyánk végtelen jósággal így szólt: Ne sírjon Annácskám, minden kezdet nehéz. Imádkozom magáért. Majd meglátja, minden jóra fordul. Vállalja bátran, szeretetből a megpróbáltatásokat. Én bízom, hogy az én földimből nagyon jó missziós nővér lesz. – Megáldott. Imádságának ereje ma is megvan bennem.

* * *

Ez már *csobánkai* emlékem:

Nagyon betegem állandóan feküdtem. Püspökatyánk meglátogatott. Kérdezte, tudok-e éjjel aludni? Ha nem, bírok-e ilyenkor imádkozni? – „Kedves Leányom, látogassa meg ilyenkor lélekben az elhagyott templomokat. Adoráljon az Oltáriszentség előtt. És szeresse a rózsafüzért. Imádkozzon elmélkedve. Olyan sokat lehet elmélkedni titkokon. Például az örvendetes titkok mennyi mindent mondanak nekünk. Megy a Szent Szűz a hegyeken át... Énekel. És próbáljon elmélkedni azon, hogyan menekül Egyiptomba. Hogyan öleli át Jézuskáját! – Így az átvirrasztott éjszakák sok vigasztalást, kegyelmet közvetítenek.”

* * *

A fenyvesben feküdtem. Szép csöndes, meleg idő volt. Kint maradhattam este is, amíg értem jöttek.

Főnöknő Anyánk és Püspökatyánk feljöttek a fenyvesbe. Az Oszolyra néző fordulónál a régi pad volt Anyánk kedvelt imádkozó-pihenő helye. Az idevezető utat nem is ismertük másként, mint Főnöknő Anyánk „olvasós útja”. – A nagy csöndben hallom: mindketten imádkoznak. Közelített, majd halkult a hangjuk. Biztosan az úton imádkoznak. Egyszer csak halkán énekelni kezdik mindketten: Imádlak nagy Istenség... – Meg sem mertem mozdulni. De így is odaláttam: a holdfényben ragyogott, világított két gyönyörű ezüstfehér fej.

* * *

Az Elmélkedésekbe ezt írta nekem Püspökatyánk: Kedves Anna! Ne akadályozza Önt semmi az Isten szeretetében, s a szent szeretet hevületében való odaadásban. Örüljünk, hogy szerethetünk, s még jobban, még lángolóbban szerethetünk. Szeressünk, hogy még jobban szerethessünk! Isten áldja meg! 1922. VIII. 7. Prohászka Ottokár.

Nagyboldogasszony reggelén a kápolnától a villáig vezető úton kísértük ketten Püspökatyánkat. Hirtelen felém fordul: „Mondja csak kedves leányom, hogyan mondják tótul: És az Ige testté lőn...” Mondom nagy áhítattal. „Köszönöm Annácska! Én ma a Szentkútnál tótul is prédikálok, s most nem jutott eszembe az Angelusnak ez a mondata...”

Gyógyulásom után a gazdasági udvarban dolgoztam. Korán keltem, hogy a szentmiséig munkámmal elkészülhessek. Püspökatyánkkal már ¼ 5 órakor találkoztam, ment imádkozni az Oszolyra. Köszöntem neki. Így szólt: „Hogy van, kedves Annácskám? Ugye milyen könnyű itt szolgálni az Istent ebben a madárdalos paradicsomban!”

Az Oszoly tövében a Dera patak hirtelen fordul, a szép kőhíd alól sok földet sodor el, főként eső után. Ezért a főépületből a hamut stb. ide hordtuk le a híd alá. A nagyobb lányok beosztásához tartozott ez a munka. Két rúdra erősített láda volt a szállítótartály. Két lányka vitte nagy örömmel, mert nem kis élvezet a telepen, ha csak egy lépéssel is: kint lenni!

A fenyves felől eléjük érkezett Püspökatyánk. Hogy köszönhessenek, leteszik a hamus ládát. Püspökatyánk hirtelen az első rúd közé áll, a két lánykának egy-egy rudat utal ki, s már indulnak is a szemetesládával hárman, meg sem állnak a Deráig...

Az árvaháznak volt egy öreg favágója, Schafranek bácsi. Nagyon asztmás, beteges ember. A napszámja mellett a konyha jó ebédet is adott neki. Ott dolgozott a konyhaudvaron. A telepen áthaladó országúton jött Püspökatyánk. Betér a kisudvarra. Schafranek bácsi éppen egy vastag fatörzssel bajlódik. Nehéz a munka egyedül – mondja a Püspökatyá – fogjuk meg ketten ezt a nagy fűrész, így könnyebb lesz. – És segített elfűrészelni a vastag törzset. Köszönt, ment is már. Schafranek bácsi csak nézett utána nagy csodálkozással.

A fenyvesben az egyik út mentén korán érett a cseresznye. Néhány kislány felszökött, s jól megszedték magukat cseresznyével. Püspökatyánk nem látta a „szüretet”, de mert előle el akartak bújni, odaszólitotta maga elé a kis dézsmálókat: „Jertek csak ide, ti most rosszat tettetek!” – A gyerekek előszedték a cseresznyét nagy bűnbánattal... – „Menjetek a beosztásokra! Többé ne lopjatok.” Ezt ők mondták el szégyenkezve az ügyeletes nővérek.

A nővérek és gyerekek majdnem minden este énekeltek, daloltak a villánál a veranda alatt. Kedves Főnöknő Anyánk az emeleti kis verandán étkezett. Néha minket kettőnk: Jozefin nővért és engem is fölhevített, külön is dalogattunk. Nagyon élvezték, ha a búcsús asszonyokat utánoztuk.

Egyik napon Jozefin nővérral kieszeltük, hogy megnevetetjük Püspökatyánkat. Úgyis annyi a gondja. Jó előre fölmentünk a fenyvesbe, közel a „pihenőpadhoz”, s fölmasztunk a sűrű fenyőcsoport belsejébe egy nagy fenyőre. Jöttek is már: Főnöknő Anyánk és Püspökatyánk. Alig foglaltak helyet, elkezdtek halkán, majd egyre hangosabban a kedvelt búcsús éneket:

„Kössünk szép koszorút Szűz Máriának...
Fehér, piros, zöld a levelei,
Szűz Mária ezt nagyon kedveli...”

Jozefin nővér magas szoprán hangon, én vénasszonyos alt hangon. Pontosan úgy, ahogy a búcsún, egymást túlarsogva énekelnek. A fáról láttuk: mindketten felálltak, s a hangunk irányába megindultak. Mi rendületlenül énekeltünk. Odaértek. Úgy nevettek, hogy Püspökatyánk a könnyeit törölgette...

Augusztus 15-én alig fejeződött be a mi szép ünnepi szentmisénk, már ott állt a fogatunk, hogy vigye Püspökatyánkat a Szentkúthoz Csobánkára. A nővérek közül is sokan mentek, mindjárt reggeli után. Főnöknő Anyánk úgy intézkedett, hogy a Püspökatyánkat kísérő Schwester Ilona (Gaigerné) mellett öregebb vagy beteges nővér is a kocsin menjen. Így kellett Celesztin nővérek és nekem is a kocsira ülnöm. Püspökatyánkkal egy kocsira. El is indultunk így, Főnöknő Anyánk óhaja szerint. De a Dera hídnál, a Nefelejts villák előtt Püspökatyánk leszállt, s egyedül, gyalog tette meg a hosszú utat nagy napsütésben, árnyék nélküli, nehezen járható, agyagos, feltört mezsgyéken, Csobánka határában, a libaúszató pocsolyán át (belesodródott kövekre lépve); a szentkúti útra érve a búcsúsok között érkezett a kápolnához.

Otthon már prédikált. Itt három ünnepi szentbeszédet mondott: magyarul, németül és tótul. Előtte is, utána is, csak úgy a szabad ég alatt gyóntatta a hozzá tolongó híveket.

Megtörtént, hogy délben hazafelé is ugyanazon az úton jött, gyalog, egyedül. Minket fölparancsolt a kocsira.

1926. augusztus 17. kedd reggel Püspökatyánk utolsó szentmiséje volt Csobánkán. Szentmise után a kis sekrestyében meggyóntam nála. Gyónásom után Püspökatyánk fölállt, s megkérdezte: Hol fáj a háta? – Súlyos tüdőcsúcshurutomat a lapockámon éreztem legerősebben. Mindig lázas voltam, köhögtem... Ekkor rátette a két kezét a két vállamra, imádkozott; utána ezt mondta: „Kedves Leányom, ha ezután a jó Isten nem gyógyítja meg, ne fájjon ez magának. Mert akkor ezzel az Úrnak terve van.”

Amikor kórházban voltam, névnapomra ezt a levelet írta nekem Püspökatyánk:

Kedves Anna! Én is gratulálok magának Nemcsak így elkésve, hanem bizony gondoltam Önre július 26-án, s ajánltam Istennek a lelkét, egészségét. Hát ilyen aranszálak húzódnak a budai kórház s Csobánka közt, s abból szőjük a szent szeretet erős fonalait, s szétszakíthatatlan kötelékeit. Azok kötnek minket egybe egymás közt, s azután mindnyájunkat Istennel. Éljen! Isten velem!

Csobánkai paradicsom,
1926. július 31.

Prohászka Ottokár

Ancilla nővér emlékei

Anyaházunk portájára voltam beosztva. A porta melletti fogadószobában én voltam a takarító. Este takarítottunk, hogy már kora reggel fogadóképes legyen a szoba. Volt ott egy szék és jó pianínó. Egyik este hirtelen elhatározással leültem eléje. Milyen régen nem játszottam magyar nótát! Gondolkoztam majdnem elszomorodva. Most nincs is itt a tájékon senki. Játsszani kezdtem: „Sirassatok engem orgonavirágok...” – s ekkor benyit a fogadóba Püspökatyánk. Azt hittem, ijedtemben, zavaromban elsüllyedek. „Üljön csak vissza kedves leányom, és játssza el nekem ezt a szép nótát még egyszer.” – Szó nélkül engedelmeskedtem. De még ma sem tudom, hogyan is bírtam én akkor azt a nótát eljátszani. Pedig kápolnánkban akkor már évek óta kántorkodtam Püspökatyánk előtt is. De akkor úgy éreztem magam, mint a csínytevésen ért kisgyerek.

Bárcsak még egyszer játszhatnám előtte!

Pálosi Beatrix nővér

mondta el: Még jelölt sem voltam, amikor a városmajori Misszióházban segítettem Kriszta nővérnek. A napköziben 90 kisgyermekünk volt. Ezekkel foglalkoztam, bajlódtam reggeltől estig. Még kerítésünk sem volt a ház körül. Kitelepedtünk az egész „rajjal” a nagy fák alá, a fűbe...

Egyik napon váratlanul megjelenik Püspökatyánk és Főnöknő Anyánk. Kriszta nővér kalauzolja őket, egyenesen felém! Én nem hagytam magukra a kicsiket, a helyemről köszöntem nagy örömmel. Kriszta nővér jelenti, milyen szeretettel vállaltam ezt a munkát, pedig még nem is vagyok kész óvónő. Ekkor Püspökatyánk meghajolt felém, s így szólt: „Kalapot emelek kegyed előtt, mert három ember munkáját végzi.”

* * *

1923-ban jelölt voltam az Anyaházban. Egyszer déli ima és ebéd ideje alatt helyettesítettem a portás nővért. Ismét váratlanul érkezett Püspökatyánk Székesfehérvárról. Schwester Ilona nem várta őt a Déli pályaudvarnál, hogy szokásos postáját átvegye, amelyet aztán ő kézbesít.

„Ebédelt-e már kedves Linia? – Még nem? No, akkor menjen szépen sietve az ebédlőbe – mondja Püspökatyánk. – Én majd portáskodom.”

„Nem mehetek, mert ilyenkor a porta zárva van!” – mondom nem kis zavarral. – „Nem baj, én majd kinyitom a kaput, ha jön valaki.” És hogy végleg megnyugtasson, így szólt: –,Ezalatt átcsoportosítom a magammal hozott leveleket Schwester Ilona részére.”

A jelölt ebédlőben nagyot néztek, amikor megjelentem.

„Püspökatyánk a portás, felküldött ebédelni.”

Szaladt a jelölmesternőnk a „Portást” felváltani. Nem is szaladt, repült!

* * *

Sokat is tanultam; érzékeny is voltam; el-el sírtam magam. Így talált egyszer Püspökyánk, amikor Anyaházunkból távozott. Ismét portás voltam. Hiába töröltem le a könnyeimet, mégis észrevette a nyomait. Megfogta a kezemet, nem kért semmit. Kimondhatatlan jószágon mondta: „Szeretettel imádkozom magáért...” „Ugye, milyen valóság: Boldogok, akik sírnak...”

Borbála nővér

mondta el: Főnöknő Anyánk engem vitt föl Szomolnokra szakácsnővérek. A nagy erdőszélen volt egy villa, messze minden beszerzési helytől. Lisztet, zsírt, cukrot, fűszert vittünk magunkkal, de friss élelmiszert nekünk kellett időnként Szomolnokról hoznunk. Egy napon megérkezett Püspökyánk és Schütz tanár úr. Nagy zavarban voltam: vendégnek valónk semmi nem volt. Honnan szerezzek be valamit ilyen nagy vendégnek? Fohászokodva aludtam el. Nyugtalan voltam, nagyon korán keltem föl. És íme, a villa küszöbére egy nagy kosár volt letéve. Telis-tele a legfrissebb élelmiszerekkel: tej, vaj, túró, tejfel, tojás! Napokra elegendő mennyiség. Azt gondoltam, álmodom. Talán egy hét is elmúlt, amikor egy kedves asszonyka jelentkezett a kosárért, és ezt mondta: „Azt gondoltam: szükség van itt az ilyesmikre, hát ide tettem. Igen korán volt, azért nem zörgettem be.”

* * *

Ebben a szomolnoki villában, éppen úgy, mint a csobánkaiban, a csukott veranda volt az ebédlő. És éppen olyan kicsi és keskeny is volt, mint a csobánkai.

A kis Rozika (a szobaleány) terítés előtt félretette az útjában levő széket, azt, amelyik drága Püspökyánk helyén volt. Sietségében azután lejjebb tette egy másik teríték elé.

Az ebédlőbe bejövő vendégek: Püspökyánk, Schütz tanár úr, Főnöknő Anyánk, s a nővérek a helyükre álltak. Imádkoztak. Ezután Főnöknő Anyánk a kis tálalóasztalnál kezdte a leves kiosztását: Atyánkét, a tanár úrét és így tovább. De amikor a helyére lépne, látja, hogy Püspökyánk térdelve ebédel (Így is olyan magas volt, mint a széken ülő tanár úr.). Kedves Főnök Anyánkat és a megdőbent otlevőket a lehető legtermészetesebb hangon így nyugtatta Püspökyánk: „Higgyék el, pompásan lehet ebédelni térdelve is.” – A könnyekig meghatott közösségnek sikerült meggyőzni jó Püspökyánkat, hogy van a „pompásnak” fokozata is.

* * *

Egy anyaházi emlékem:

Püspökyánk igen nagyon becsülte a házimunkát, a főzést. Ha Budára hozzánk jött, a portáról a kis udvaron át a konyhaablakig jött és beköszönt.

Egyszer váratlanul érkezett ebéd táján. Eléje siettem nagy örömmel. Egy kis csomagot adott át: „Tudom én azt, hogy a váratlan vendég zavart okoz a konyhán, hát hoztam egy kis húst.” (A csomag fél kilónyi hús volt.)

Nem is tudom, hogyan jutottam én ahhoz a nagy kitüntetéshez, hogy éveken át két hétig vendége lettem Püspökyánknak Székesfehérvárott. Már az első délután megjelent nálam. – „Pihenjen jól, kedves Borbálácskám! És ha már nem fáradt, írjon Zalába, hadd örüljenek az otthoniak.” – És átnyújtott egy csomó levélpapírt, fölbélyegzett borítékokkal. Ez minden évben így volt.

* * *

Ottokár Püspökatyánk meghívta Borbála nővért pihenésre a székesfehérvári püspöki palotába viszonzásul a sok munkáért, mert a nyáron a szomolnoki nyaralóban Ottokár Püspökatyánknak, Majláth püspök úrnak stb. főzött. És mert a nyáron a munka miatt nem végezhetett lelkigyakorlatot, ezért pihenése idején egyedül neki adott ott a palotában ősszel lelkigyakorlatot. Püspökatyánk meghagyta, hogy mindennap reggel 7 órakor keljen. De Borromei Szt. Károly napján, Püspökatyánk neve napján szeretett volna a püspöki szentmisén részt venni. Este megkérte erre az engedélyt, de Püspökatyánk így szólt: „Tudom, miért akar korábban fölkelni. De elég ennyi: mondja most, Isten éltesse Püspök atyát. És aludjon csak tovább reggel.”

* * *

Ősszel a püspöki palota kertjében a kocsissal együtt egy öreg fát akartak kidönteni. Amikor már észrevették, hogy lehetne dönteni, egy kötelet hurkoltak a fára és erőlködve ketten húzták. A kötélt elszakadt, ők egymásra estek. Püspökatyánk került alulra. Föltápáskodva Püspökatyánk megszólalt: „János, nem ütöttem meg nagyon?” – „De Püspök úr, hiszen a kegyelmes úr került alulra!”

* * *

Anyaházunkban, a nővérebédlőnkben velünk ebédelt Püspökatyánk. Mellette ült Főnöknő Anyánk. Egy légy pottyant Főnöknő Anyánk levesébe. Ő irtózva a légytől, kavargatta a levest, remélve, hogy valamelyik szolgáló nővér, hívás nélkül is arra jön, s észrevétlenül odaadhatja tányérját a levessel és a légygel együtt. Mint mindig, a felolvasó nővér akkor is olvasott. Püspökatyánk észrevette a kényes helyzetet, csendben átnyúlt kanálával, kivette a legyet és szó nélkül lenyelte.

* * *

Püspökatyánk Szomolnokon kora reggel mindig megvágta az aznapra szükséges tűzifát.

* * *

Csobánkai emlékei között többször említette előttünk Püspökatyánk, hogy az egyik nyáron, amint szokta, átment a gazdasági udvaron. Ott látta az első kocsist térferegni. Megszólította barátságosan: „No Ferenc, mit csinál?” – „Hát semmit most, kegyelmes Püspök úr.” – „És János mit csinál?” (Ez volt a második kocsis.) „Ő segít nekem!” – felelte a kocsis.

Edina nővérünk emlékei

Még kültag voltam, amikor Püspökatyánk ezt írta számomra az Elmélkedésekbe: „A szent szeretet heve vezesse és nevelje a lelkét gyakorlati erényekre. 1916. P.O.”

* * *

Ez is 1916-ból való: Főnöknő Anyánk Székesfehérvárra ment ott lévő nővéreink lelkigyakorlatára, újoncaink fogadalomtétele előtt. Elutazása előtt így szólt: A két legdrágábbat reád bízom: a tabernákulumkulcsot és Püspökatyánk ellátását. – Én főzni siettem, a kulcsot

Klotild nővér vette magához (én még csak jelölt voltam). Püspökatyánk azért jött hozzánk, mert ide várta a gyóntatást kérő Almássy Sándort. Meg is jött Almássy, meg is gyónt, s rögtön áldozni is szeretett volna. Igen ám, de a tabernákulum kulcsát Klotild nővér úgy elrejtette, hogy sehol nem találták. Püspökatyánk látva szörnyű zavarunkat, nem szólt semmit – eltűnt. Néhány perc múlva futva hozta a Krisztina-téri templomból az Oltáriszentséget.

* * *

Püspökatyánk anyaházunk kertjében ebédelt. (Manninger tanár nagyon komolyra vette Atyánk gyomorbaját, melyet az indexre tétel izgalma okozott.) Gonddal főztem diétás, szerény ebédjét, s nagy izgalommal igyekeztem fölsholgálni. Álltam a tállal kezemben. Püspökatyánk kedves jósággal szólt: Tegye le, kedves Elza azt a forró tálat. Ne legyen csendes mártír, inkább beszéljünk.

* * *

De hogy Püspökatyánk milyen szent ember volt! 1917-ben, amikor a Betánia gyermekotthon még nem költözött ki Csobánkára, meghívta a kültagokat: nézzék meg a leendő Hadiárvaház telepét. Néhány nappal később néhány szikszói volt javítósnövendékekkel kimentem takarítani. A későbbi nagy kápolnatertmet kellett ebédlővé tenni, ablakokat tisztogatni. A 10 év óta zárt helyiség ablakait le kellett szedni, teknőben megmosni. Ez sikerült is, de a kereteket a nagy sietségben elfelejtettük megjelölni, így nem találtuk meg a helyüket a visszahelyezéskor. Segíteni akartam, de az alsó táblával leverődött a fölötte levő tábla, s a kitört ablak rázuhant a fejemre és súlyosan megsebesültem. Drága Püspökatyánk, mint mindig, ott volt, ahol segíteni kellett: ő törölgette vérző fejemet, gondosan bekötözött, majd kisietett az országútra, hogy kocsit szerezzen. Jött is Csobánka felől egy hentes. Püspökatyánk megállította a kocsist, hogy vigyen gyorsan a pomázi állomásra, sőt tegyen is föl a vonatra. Az Új Szent János sebészeten varrták össze sebeimet. Az anyaházban aludtam. Reggelre már úgy magamhoz tértem, hogy bevásároltam és siettem ki Csobánkára. Meg is főztem 16 vendég részére az ebédet. (Akkor még nem volt rendben a régi konyha, így a főkertész-lak melletti lakásban főztem.) Püspökatyánk valami kis felfűjtat is sütöttem. De úgy látszik, a fejem mégsem lehetett rendben az előző napi sérülés miatt, s a szép fölvert habba a cukor helyett sót tettem. Rónai Petra szolgált föl. Nekem is asztalhoz kellett ülnöm. Láttam: viszi Püspökatyánk a diétás kosztot. Püspökatyánk vett belőle, s megkínálta Schütz tanár urat, de ő a maga sajátos módján: kulimásznak mondta az én kochomat, köszönte, és nem vett belőle. Püspökatyánk hozzálátott – amint Schütz tanár úrnak felelte: ez kitüntetés! – És szótlánul kanalazgatta, majd a tálat átküldte nekem. Megkóstoltam, hát csupa só! – Így sikerült nekem az elsősegélynyújtást meghálálnom.

* * *

Mínt hogy Csobánkára még mindig nem költözhetek ki (gondolom az iskolás gyerekek miatt) a nővérek, én főzöttem, ha a Főnöknő Anyáék kijöttek. Kijött Püspökatyánk is. Kora délelőtt beállított hozzám, a konyhába: „Hogy ne csak pusztítsak, hanem hasznot is hajtsak, hoztam fát.” És hozta, hordta a begyűjtáshoz a rőzsét, a főzéshez a fát.

* * *

A sok munkáról, gondról, talán öregedésről lehetett szó. Püspökatyánk végtelen kedvességgel így szólt: Ezentúl kegyedet Nymphának fogom nevezni, mert a nimfák ugyan nem voltak halhatatlanok, de sokáig nem öregedtek meg.

* * *

Matild nővér mindig megsúgta nekem, mikor érkezik Anyaházunkba Püspökatyánk és nálunk ebédel-e? Ilyenkor feldíszítettem terítékét, virággal, szalaggal vettem körül biedermeier stílusban. Egyszer – már nem emlékszem, talán nem voltam délelőtt otthon – Püspökatyánk velünk étkezett, de a díszítés elmaradt. Mikor késve asztalhoz érkeztem, Püspökatyánk így szólt hozzám: – „Liebe Nympfa, wo ist meine Liebemasche?”

* * *

A konyhában segítettem. Valamit keresgéltem a szakácskönyvben. Váratlanul belépett Püspökatyánk. Látva a szakácskönyvet, végtelenül kedves, vidám ijedtséggel mondta: „Most tanulja? Akkor inkább ne készítse!”

* * *

Hallottam, hogy Püspökatyánk a nappaliban van. Fölkaptam a hegedűmet, s így állítottam be. – „Tud-e hegedülni?” – Válasz helyett már játszottam is: Bokrétát kötöttem mezei virágból... Majd utána: Fürdik a holdvilág az éj tengerében... – Jóságosan hallgatta: kedvenc dalai voltak. És milyen bőkezű volt mindig az elismerésben! Most sem fukarkodott. Köszönte, dicsérte nótáimat.

* * *

Egy alkalommal Püspökatyánkat nővéreinkkel együtt a nappaliban találtam. A díványon ült. Odasiettem, hogy köszönhessek. Mindjárt kérdezte, rajta levő kabátjára mutatva: – Mondja, liebe Nympfa, nagyon csúnya ez a kabát?

Meghatódva néztem kopott, zöldre fakult kabátjára: Drága Püspökatyám! Szegény ember még hordhatja, de püspök már nem! – feleltem. – „No, ha szegény ember hordhatja, akkor én is hordhatom!” – mondta nagyon komolyan, meggyőződéssel, önmagának mondva, és mégis – mindnyájunknak mondva.

* * *

Kedves emlékem még diósdai kiküldetésünk. Az V. kerületi elnöknőnk: Holzspachné vendégei voltunk Cecília és Teréz nővérral. Püspökatyánk mondta a főpapi szentmisét. Csodálatos szépen beszélt. Ebédnél a hangulatot nagyon emelte Cecília nővér fiatalos viselkedése. Ő még életében ilyen fényes lakomán nem volt. Elszólásainkon drága Püspökatyánk igen derült. Ez 1926. augusztus volt.

* * *

Emília nővérünk emléke

az Élővizek Forrásának kiadásakor, 1927. március végén.

A könyv megjelenése előtt Anyaházunkban könyvkiadó hivatalunknak voltam vezetője. Éppen a portán helyettesítettem, amikor Püspökatyánk becsöngetett. Az automata zárat azonnal

kinyitottam, de nem mentem ki, hogy köszöntsem Atyánkat. Nagyon fáradt voltam, s restelltem volna, ha meglátja fáradt, lehangolt arcomat.

Minthogy nagy lépteivel mindig gyorsan járt, biztos voltam, hogy már fönt is van az emeleten. De ekkor a portaszoba folyosó felőli ajtajában hirtelen megjelent. Rögtön az „Élővizek forrása” felől érdeklődött: „Megjelent-e már? Igen? Mennyiért fogják adni?”

„Pár nap múlva itt lesz Püspökatyám”, jelentettem; „most jelent meg Tóth Tihamér egyik műve, annak ára 4 pengő. Ugye akkor az Élővizet is adhatjuk annyiért?” Kérdeztem fáradtságomat egészen elfelejtve. – Atyánk elgondolkodott.

„Kedves Emíliám! Adják olcsóbban! Én majd inkább segítem magukat!” – mondta csodálatos jószággal. – És ekkor hirtelen letérdeltem eléje, hogy megcsókoljam a kezét. Mintha egy nagy hegynek a lábánál térdeltem volna.

Felicitás nővérünk csobánkai emlékei

1919-től minden nyáron egy hónapot töltött Püspökatyánk Csobánkán. Esős idő után az erdei úton a kiálló gallyakról a vesszőket metszőollóval levagdosta. Egyszer egy vendégével, egy prelátussal sétálva is vesszőket metszett. A prelátus kérdésére így felelt: „Szombatonként a részeges csobánkai munkások erre jönnek haza, és ha meg-meginognak, a kiálló gallyak kiszúrhatnák a szemüket. Meg kell akadályozni a veszélyt.”

* * *

A fenyves oldaláról az összegyűjtött szénát Stoffer Mici nénivel egy ponyvás daroglyán, ketten vitték le a gazdasági udvarba a szénapadlásra. A szénát ők gereblyézték össze. A tűző nap ellen fejükön nagy szalmakalap volt.

Anyaházunk konyhájában az első időben egy nagy öreg, kiégett tűzhely volt. Jónásnak neveztük; hasábfákat égettünk benne, mégsem melegedett át. Még a szanatórium idejéből maradt ott, sok nehézségünk volt miatta. Egy alkalommal a megboldogult Verona nővérral hasogattuk a főzéshez szükséges fát a kis konyhaudvarton. Arra jött Püspökatyánk. Bejött, a baltát kivette a kezünkől, és felhasogatta a fát. – A balta nyelébe tintaceruzával beleírtam Püspökatyánk nevét és a dátumot. Sokáig őriztük ezt a baltát, de azután észrevétlenül eltűnt.

* * *

Püspökatyánk Pilisszentkeresztre ment. Körülbelül 3 óra járásnyi az út az erdőn át. Főnöknő Anyánk nem engedte Atyánkat egyedül menni, két kísérőt adott mellé: Angel házfőnök nővért és engem. A források árkat Püspökatyánk könnyedén lépkedte át, de bizony Angela nővér belelépett a patakba, pedig Püspökatyánk a kezét nyújtotta. Igen jóízűen nevetett ezen Atyánk. Odaérkezve a plébános úr meghúzatta a harangot, pedig Püspökatyánk inkognitóban akart ott lenni. A falu határából összefutottak a hívek. Püspökatyánk kézszorítással nyugtatta a bírót: „Nincs semmi baj, ezt csak a jó plébános úr műveltette így.” A tanítóéknál voltunk megvendégelve, szépen terített asztalnál. Az ebéd kezdetén észrevette Püspökatyánk, hogy a nagy izgalommal, szeretettel terítéskor neki véletlenül a szalvétákkal együtt kiemelt törülköző volt szalvéta helyett. Titokban megmutatta Angela nővérnek, s intette, nehogy szóljon a kedves háziasszonynak. Kitűnő ebéd volt. Ebéd után átment Atyánk a plébános úrral a templomba, mindent rendben talált. Indultunk is hazafelé. A plébános úr elkísért minket a falu határáig, a keresztig. Ők ketten az úton latinul beszélgettek.

Püspökatyánk jókedvében már odaérkezésünknel Angela nővért mint „fejedelemasszonyt” mutatta be, engem pedig „főnövérenek”, így a plébános úr kezét akart nekünk csókolni a búcsúzásakor, amin Püspökatyánk igen derült.

Voltunk is mi még máskor is ilyen boldog kísérők. Egy kis hegyi faluba mentünk a plébános úrhoz, akit Pomáizról helyezett át Püspökatyánk. Ez az út 4 óra járásnyira volt az árvaházunktól. Velünk indult Némethy atya is, de ő nem bírt gyalogolni, visszafordult. Megérkeztünk. A plébános úr térdre ereszkedett, úgy sírt örömeiben. Atyánk megölelte őt és megcsókolta. Püspökatyánktól tudtuk, hogy nagyon szerény körülmények között él, s ezért mindnyájunk részére igen jó ebédet vittünk.

* * *

Egyszer egy magas rangú vendége volt Püspökatyánknak itt Csobánkán. Behozta őt a konyhába is, s bevezette a konyhához tartozó éléskamrába. Az elsőben így szólt: „Ugye, ez a sok üveg tele van paradicsommal?” Mire én azt feleltem: már üresek mind. Ez nyáron volt. A második kamrában meg éppen nagyon szépen ki voltak sikálva a lisztesládák, s a fedelük kinyitva száradtak. Püspökatyánk így szólt: „Lisztjük csak van?” – Feleltem: „nincs egy csepp sem! Püspökatyánk, tessék megáldani ezeket a kamrákat, ne legyenek üresek.” – Letérdeltem, a vendég pap is, és a Püspökatya a kamrák mind a négy oldalát megáldotta, majd minket is. Szép csendesen kimentek.

Másnap telefonáltak Pomáizról: 4 zsák lisztet kapunk! Boldogan mentem érte szekérrel. Ezt csodának tartom, mert akkor jegyrendszer volt, s nagyon gyéren lehetett lisztet kapni, s az is olyan volt, hogy a kenyértészta megkelve lefolyt a sütőlapátról.

* * *

Püspökatyánk egyik szombaton a hegyi úton, az erdő szélén lévő padon üldögélt Edit Főnöknő Anyánkkal, Némethy ft. úrral. Hazafelé igyekezve arra ment egy részeg csobánkai ember, s meglátva a papokat, kezdte őket szidni, és trágár módon átkozni. Hazaérve, a falu kocsmájába is betért, s hencegve mondta el, hogyan szidta ő a két papot Margitligeten (ahogyan ők telepünket a szanatóriumi idők óta nevezték). Az egyik jobb érzésű falusi ember felfigyelt arra, amit ez a részeges ember mondott: „Na, te nagy szégyent hoztál a falunkra! Ezt jóvá kell tenned.” – A bírónak is a fülébe jutott ez, s másnap, azaz vasárnap megparancsolta az embernek, hogy szedje magát tisztességesen rendbe és menjen el a Püspök úrtól bocsánatot kérni.

Vasárnap délután 3 órakor jött a mi emberünk a konyhánkba, éppen én voltam ott, s azt kérdezi tőlem: beszélhetne ő a Püspök úrral? – Kérdeztem: miért? – Egy nehéz dolog! De 3 perc múlva már átmentem Püspökatyánkhoz (a villába) és bekopogtam. Halk Ávéra benyitottam. Atyánk felállni nem tudott, mert az operált lábát kellett pihentetnie – így mentegette ülve maradását. Elmondtam jövetelem okát. – „Igen, igen! Hozza csak ide őt, de hozzon egy üveg bort két pohárral... és kis süteményt is hozzon magával, hogy megkínálhassam azt az embert.” – Mindent úgy tettem, s átvezettem a csobánkai embert. Püspökatyánk jóságosan fogadta, leültette, elbeszélgetve borral megkínálta, koccintott vele, s talán legvégül még meg is gyóntatta. – Sírva jött ki tőle, s hálálkodva ment haza.

A falu emberei várták, s kíváncsian kérdezték tőle: „No, nem rúgott ki a Püspök úr?” – „Nem! Olyan jóságos volt és meg is kínált borral és szívből megbocsátott. Kezét fogott velem, és a vállamat is megveregette.”

Az egyik ember nem hitt neki, és azt mondta: majd én megkérdezem a ligeti nővéreket, igazat beszélsz-e nekünk! – Le is jött hozzánk, én beszéltem vele, megmondtam, hogy igazat mondott. Ilyen irgalmas volt Püspökatyánk!

* * *

Ha Püspök atyánk itt volt, Hamel bácsi őrizte éjjel a villát. Tőle tudjuk, hogy Püspökatyánk reggel 4 órakor kelt fel mindennap. Harisnyában jött le, hogy a villában lakókat föl ne ébressze. Minden reggel fölment az Oszolyra, ott elmélkedett, s háromnegyed 7 órakor jött le, s mondta el miséjét.

* * *

Egyik évben az egész intézet 8 napos tanulmányútra ment Bécsbe. Hazaérkezésük előtt engem hivatott Püspökatyánk, s egy borítékot adott át azzal, hogy amint Angela nővérék leszállnak itthon a kocsirol (amely a szentendrei kikötőből hozza őket), azonnal nyomjam a kezébe Angela nővérnek a pénzes borítékot. Úgy is tettem. Püspök atya és Főnöknő Anyánk nagyon élvezték a kis veranda ablakából ezt a pillanatot és Angela nővér örömet, mert a zsebében néhány garassal tértek haza.

Hedvig nővér így ír

Missziótársulatunk megálmodója volt... Tervének megvalósításához nem találhatott volna méltóbbat, mint Farkas Editet, Alapító Anyánkat.

Amikor a nagy Prohászka püspökre föleszméltem, én is olyan modern, fővárosi 15-16 éves leány voltam, mint a mai fiatal leányok. Nem is voltam különösebben vallásos, bár az iskolai szentmiséken karban énekeltem a kóruson, a Belvárosi templomban, amely nagyon hatott rám nemes, egyszerű szépségével. Itt hallottam életemben először beszélni Prohászka Ottokárt. Vendég voltam egy ismerős családnál. Az ablakból hosszan néztem a Dunát. Alkonyodott. Egyszerre csak megélenkült a tér: rengetegen iparkodtak a templom felé. Mi van itt? – kérdeztem. A szokásos havonkénti konferenciabeszédet tartja most itt Prohászka püspök, mert az Egyetemi templomot jelenleg renoválják – felelték vendéglátóim. – Prohászka? Ki ő? – Gyere le velünk, majd megtudod! – Nem tartottam velük, de a dátumot megjegyeztem. A téren láttam egy magas papi alakot, eléggé kopottas reverendában, de azt valami fölséges eleganciával viselte, gyors, ruganyos léptekkel haladt a sekrestye felé. Tehát már láttam – gondoltam – de hazasiettem.

A következő hónapot azonban alig bírtam kivárni. És mégis a templom bejáratánál maradtam, hogy mindenkitől, mindentől függetlenül hallgathassam... és észrevétlenül távozhassam, amikor akarok. Elhatároztam, hogy nem fogok meghatódni.

Azaz, hogy mégis! Meg akart ő minket, valamennyiünket nyerni Annak, akivel annyira tele volt szíve-lelke: Istennek akart megnyerni. Beszédének mottója: Emberszíveken át Isten felé! Azt mondja ott fenn a szószéken...: Jézus küldetésének virága az egyház szentsége. Ilyeneket én még soha nem hallottam. Soha nem sejtett távlatot tárt föl előttem. Két gesztusával, 5-6 szavával megrajzolt előttünk egy kertet, tele virággal, ahová magával ragadott bennünket. Rohanva követtük, nem bírtuk az iramot..., ez már nem járás, ez már szárnyalás. Szinte mintha megszánt volna a Püspök bennünket, elhallgatott. Nagy csend támadt. – Ijedten néztem körül: mi ez, mi van velünk? A virágoskert bezárult, de már kezemben volt a kulcs. Hallgatagon mentem haza.

Pár hónap múlva meghívót kaptam a postán a Szociális Missziótársulat Szent Erzsébet Leányklubjának megalakulására a Molnár utcai Fehér terembe.

Hát én oda el nem megyek! Mamuskám elmenjek? – Ahogy gondolod. – Nem megyek, férfiaknak való a klub... Dehát az a múlt havi konferencia megint... Igaz is: hol van a kiskulcsom a „kerthez”? Mégis elmegyek. De nem lépek be. – Elmentem. A kapuhoz érve látom, hogy valóságos fogadóbizottság vár minden leányt. Szinte kézzől kézre adva kerültem a terem ajtajáig. A teremben boldog zsvajgás: nyári emlékek Lillafüredről, ahol együtt nyaraltak.

Csupa kérdés, mosoly, elevenség az egész együttes. – Belépsz a Klubba? – kérdezték tőlem. – Nem!

Körülnéztem, minden tetszett: a lányok szépek, frissek, kipirultak, a legtöbbje ismerősként beszélgetett a körüljáró kékfátyolos missziós nővérekkel. Egyszerre eszembe ötlött, hogy mindig ők tetszettek nekem a körmeneteken legjobban. Bizalommal néztem most rájuk. Nagyjából ismertem is a munkaprogramjukat: segítő munkájuk minden népréteget és minden korosztályt felölel. Van Nővédelmi Hivataluk is. És ami 1925-ben szinte példa nélküli volt: fogadalmas nővér külső, szociális munkában. Már azt is tudtam, hogy a szép kék keresztjük belső felirata: „Amit egynek tesztek a legkisebbek közül, nekem teszitek!”

Itt is, most: nyájas közvetlenségük átsegített minket, vendégeket az idegesség zavarán. – Hirtelen mozgolódás után csend támadt: megjelent az elnöki pódiumon Prohászka Ottokár. Ő az én távoli és mégis közeli „ismerősöm”. Kezdem egyszerre otthonosan érezni magam. – A Klub – mondta utolérhetetlen szeretetreméltó módon – az első leányklub lesz Magyarországon. Korunk lelke buzdított arra a gondolatra, hogy összegyűjtsük az önként jelentkező fiatal leányokat, hogy együtt művelődjenek szabadidejükben a missziós nővérek felügyeletével, irányításával. Már működésben van a rádióvevő, hogy a világűrben zengő hangokat leadja: hogy a gondolat közkinccsé váljék. A Leányklubnak is, mint Egyházunk fiókintézményének célja, értéke, ereje, hivatása: merő erkölcs. Ettől lesz virágos a föld. A klubtagnak sugározni kell mint rádióleadónak a fentről kapott, összegyűjtött igazat, jót és szépet. Hogy ennek a hivatásnak megfelelhessen, magától értetődő, hogy intenzív lelki életet kell élnie. És ekkor bemutatta a kiválasztott lelki vezetőt: Ft.Babits Endrét, akit Kaposvárról helyeztek a budapesti Szent Imre Kollégium élére. Az órá bízott egyetemisták lesznek a klublányok partnerei a közös szórakozásban, mert öröm és derű nélkül nem lehet mások vigaszára nevelődni. A Leányklub tagjának szociális missziója van. Ezután a Püspök úr bemutatta a klubvezető nővéreket, akik elmondták beszédüket; egy klub leány beszámolt a közös nyaralásról. Utoljára beszélt Babits atya.

Az elnöklő Püspök úr felszólított minket, akinek kedve van, iratkozzék fel a klub listájára. És én azon vettem észre magam, hogy a pódium felé tartok... Mégpedig önként és igen nagy örömmel. A kezemben reszket a toll.

A „kertből” beléptem az „előcsarnokba”. Egyre beljebb kerültem Isten házába, és pedig önként, szabad akaratból a segítő kegyelem révén.

Boldog és szépséges év telt el a Leányklubban. „Megvallom – mondta Babits atya – nagyon féltem vidéken a fővárosi leányoktól és milyen kellemesen csalódtam!” – De mi magunk is éreztük, hogy sok minden változott meg bennünk is, körülöttünk is. Megtanultunk látni...

Kimentünk az Ottokár Árvaházba Csobánkára. 1926-ban, amikor már a hadiárvák legtöbbje fölnövekedett, kenyérral a kezükben távoztak, hogy mint tanítónők, gazdaszónők, varrónők stb. állhassák meg a helyüket. A mostani árvák árvábbak voltak elődeiknél: ők a szüleiknek nem kellettek. Budapesti kis védenccink, akiket „kistestvéreinknek” fogadtunk, milyen szomorú kis penészvirágok voltak az itteni pirospozsgás, nevetős apróságok mellett. Egész életet kell a szociális munkának áldozni – villant át a lelkemen a gondolat. – Miért vagy itt? – kérdeztem egy pöttömnyi leánykától, aki a varrodai nagy asztal alól mosolygott felém. Kérdésemre elgömbült szájával mondta: „Anyutájét mindid tiabálnat és nem szejetnet endem.”

Legszívesebben szerettem volna fölkapni és hazairamodni vele, egyenesen az Édesanyámhoz. Istenem! 6 éves korom óta félárva vagyok, és milyen otthonom van gondokkal küzdő drága anyám mellett...

A gyerekek énekszóval kísérték le az autóbuszig, de én csak ezt hallottam: „Anyutájét nem szejetnet endem...”

Következő tanulmányutunk egy szeretetotthonba vezetett. Egy nénikét vétettünk fel oda. „Nem szeretnek a gyermekeim...” – panaszkolt szomorúan. Egy szegény bukott lánnyal beszéltem: ő is a szereteten tűnődött.

Püspökatyám! Hát ennyiféle szeretet és szeretetlenség van a világon? Hát ilyen keretet mutattál meg nekem? – keseregtem 16 éves szívemben. Szinte hallottam a hangját: „Én a másik keretet mutattam meg, ahonnan át lehet jönni, és át kell jönni segíteni. Mert szociálisan kell szeretni. Emberszíveken át, Isten felé!”

A Szent Erzsébet Leányklub első éve letelt. 1926 őszén új klubévet kezdtünk. A klubterem szinte izzott a munkára váró lányok lelkesedésétől. A klubvezető nővér alig tudott csöndet parancsolni. Végre szólhatott: Közületek valaki búcsúzni akar! Kilép a klubból. Megdőbbenten kiáltották: Ki az? És miért?

A nővér küzdött a könnyeivel: Nem veszítjük el! Fölvételt kért a Misszióstarsulatba, s Alapító Főnöknőnk fölvette jelöltjeink közé. – Az egész terem egyetlen nagy kiáltás volt! Mindenki ölelgetett, az egyik társam izgalmában fölborította a széket: „Megelőztél! – kiáltotta – én még nem tudtam dönteni!” – Ne erőltesd magad – mondtam neki – tudod, mi van a fölvételi lapomon? „Nem ti választottatok engem, én választottalak titeket!”

Október 2-a óta jelölt voltam az Anyaházban. Sokféle apró-cseprő megbízatást kaptam a munkaidő alatt. Akkoriban szedték le az állványokat a fölépült Anyaház frontja elől. Kedvem szerinti beosztást kaptam: az Országos Nővédelmi Hivatal fogadószobáját kellett kitakarítanom, a bútorokat helyre raknom... Egyszer csak rémülten hallom (a rémüldözés szervesen hozzátartozik a jelöltséghez) a lépcsőn lejövő Ottokár püspökatya jellegzetes hangját: „Tehát itt lesz ezután a birodalma – Ancilla nővér?” – És már nyílik is az ajtó. Szerencsére sikerült nagyhamar bebújni az egyik kerek asztal alá. – Ezt jól megúsztam – gondoltam elégedetten... De nem így a huncut Ancilla nővér, aki rejtekhelyemen észrevett. Sorra mutogatta a nagy helyiség rojtos terítőjét, s rámutatva így szólt:

Püspökatyám, bemutatom legfiatalabb jelöltünket, aki a Szt. Erzsébet Leányklubból lépett be.

– Igen? – mondotta élénken Püspökatyánk, miközben én lángoló arccal előnégykézláboltam a fedezék alól – „igen, hallottam róla: ő az első fecske!”

„De csak ilyen szárnyam van!” – s mutattam a portörülőt.

„Kezdetnek nagyon jó” – vigasztalt a drága Püspökatya – és szeretettel nézett rám. „Milyen gyermek még!”

Jozefin nővér emlékei

Tavaszi keltetésű aprójószágunk nyárra már mindig nagyon szép volt, sok is volt. Éppen 110 kacsát ettettem, amikor Püspökatyánk megjelent. Sokáig nézte, figyelte az éhes pekingieket. Majd így szólt: Hát valóban falánk állat a kacska. De békés állat. Az egyetlen faj, amely nem veszekszik, amikor eszik.

De hogy is van az, hogy Püspökatyánk mindent észrevett?

* * *

Egyik délelőtt besiet hozzám Püspökatyánk: – Jozefinkém, jöjjön velem gyorsan. Találtam egy bokor alatt egész fészekalja pulykatoját. Mentünk is. Vittük nagy óvatosan a helyére. Nincs az a falusi szegény özvegyasszony, aki úgy örült volna ennek a néhány tojásnak, mint Püspökatyánk!

* * *

Hogy olyan jól tudtam másokat utánozni, meg hogy az esti énekkarban én is szerepeltem Főnöknő Anyánk villája előtt, többször fölhívtak, hogy adjak elő valamit. Így volt ez 1918. október 10-én este is, a sok vendég távozása után. De még volt a villában néhány előkelőség. Új nővér voltam, majdnem zavarban is voltam, de hát engedelmeskedni kellett. Körülnéztem a szép nagy szobában. – Ha zarándok – és búcsús éneket kell énekelnem, kérem szépen, hogy elbújhassak a spanyolfal mögé, mert én ilyenkor iszonyú nagy szájat tátok! – El is rejtőzködtem, s hozzákezdtem. Nehezen tudtam komoly maradni, annyira nevettek rajtam. Ismételnem kellett, nem is tudom, hányszor? Így kerültem én azon a nagy ünnepnapon a „szereplők” közé. Ettől kezdve drága Püspökatyánk ha meglátott, így kiáltott felém: Hogy van, kedves zarándokasszony?

A déli órákban nyáron sok dolgom volt az itatással, a rengeteg apró baromfi beterelésével, hogy déli ima, ebéd, rekreáció alatt az udvarban legyenek. Ezért én a mi ebédünk után jutottam be a nagy kápolnába. A két nagy ajtó mindig tárva volt, a vastag kókuszszőnyegen nem hallatszott a lépésünk. Csöndesen mentem be a villa felőli oldalra. – Ott térdelt Püspökatyánk a kápolnában a jobb oldalon. Elmerülten nézett a tabernákulumra... felemelt karral adorált. Gyakran láthattam őt ebben az időben: mindig ilyen átszellemülten, soha nem támaszkodva, csodálatos arccal, az oltár felé fordulva. Hogyan is mondjam? Olyan volt, mint aki látja az Istent!

A növendékek szentnek nevezték Püspökatyánkat. Mezítláb lopakodtak be a nap különböző óráiban, hogy meglessék, hogyan imádkozik a Püspökatyá. Meg is állapították, hogy mozdulatlan. Soha nem támaszkodik a térdeplőhöz. És milyen soká imádkozik! Mindig egy fél óráig. És napjában háromszor! Hát ő a mennyországba jut!

* * *

Már nem tudom, melyik évben: egy katolikus nagygyűlésen hallhattam drága Püspökatyánkat. Amint megjelent a szónoki emelvényen, az egész Vigadó zengett a tapstól és éljenzéstől. Sokáig kellett várnia, míg megszólalhatott. Összekulcsolt keze az előadóasztalon pihent. Maga elé nézett. – Hála Istennek, én egészen közel voltam és nagyon figyeltem. Az arcáról ezt olvastam le: „Uram, ami itt most történik, az mind a Tied!”

(Ez 1926. október 10-én volt. Ez Atyánk utolsó nagygyűlési szereplése volt.)

Anonim feljegyzések

Atyánk az indexre-tétel óta étvágytalan volt. Még 1918-ban is beérte egy-egy pohár tejjel. Az index óta haláláig álmatlanságban szenvedett. Ezt nappal sem pótolta, nem szánt időt a pihenésre Csobánkán sem. Étvágytalanságát olyan ügyesen leplezte, hogy az asztalnál étkezők észre sem vehették. Irma néni és Ilonka (Gusztai bácsi felesége) nagy gondnal és kitűnő képességgel készített ételeiből nagyon ritkán vett másodszor. Tudtuk mi ezt csobánkaiak. (Verona nővérünk jelölt korában és újonc korában Székesfehérváron, a püspöki konyhában Irma néniéktől tanult sütni-főzni.)

Egyik ünnepre remek krémes-bélest sütött Atyánk tiszteletére. A villában felszolgáló nővér nagy örömmel hozta hírül a konyhába: „Képzelve kedves Verona nővér, Püspökatyánk egyszerre két krémet vett ki a tányérjára. Ez aztán a siker!”

* * *

1927 nagyhetében a Hajléktalanok Kerepesi úti menhelyén húsvét előtti missziót tartottunk. Az utolsó napon, a befejező tanítás után a főtisztelendő úr gyóntatott, mert a lelkigyakorlatot a

másnap közösen szentáldozás fejezte be. Megható volt az öreg férfiak igyekezete a gyóntatószék felé a szomszéd szoba küszöbe előtt. De egy kedves öreg a helyén maradt. Már csaknem mindenki meggyónt, de ő nem mozdult. Elgondolkodva bólogatott maga elé. Végre meg mertem kérdezni: Nem óhajt-e holnap áldozni? Mert akkor most kellene meggyónnia. Komolyan nézett föl: – Meggyóntam én kérem Prohászka püspök úr halála napján, még másodikán, mert ő az én bérmaapám volt. Másnap áldoztam is.

Verona nővérünk

Az első világháború alatt kedves Főnöknő Anyánk nővéreinket elhelyezte Székesfehérvárra, ahol több kórházban mint önkéntes ápolónők dolgoztak. A noviciátussal én is oda kerültem. A jó Isten kegyelméből drága Püspökatyánk nővérétől: Irma nénitől tanultam főzni. Korán reggel már bent voltam a püspöki palotában, mindig ott lehettem a kis kápolnában Püspökatyánk szentmiséjén, hetenként ő gyóntatott meg, néha elmélkedett is nekem. Egyik reggel szentmise után megszólított: „Kedves Veronácskám, magának valami gondja van!” – Nagy zavarban vagyok, drága Püspökatyám... Nem tudom, mit tegyek? – „No, mondja csak el egészen egyszerűen!” – biztatott. – Drága Püspökatyám, néhány napja azt hallottam a konyhán az alkalmazottaktól, hogy ők nagyon fáradtak, sok a munka, korán kelnek, későn feketnek, este 11-kor is alig jutnak a szobájukba. Hát ezen segíteni kellene! De hogyan? Irma néni is nagyon sokat dolgozik. Nem merek neki szólni, félek, hogy megsértem vele. – Így dadogtam, nem is mertem fölnezi.

Püspök atyám a vállamra tette a kezét és így szólt:

„Kedves leányom, nézzen csak rám, Veronácskám! Kötelessége volt ezt nekem jelenteni. Most már legyen nyugodt. Megtette, amit tennie kellett. Én ezt az ügyet még ma, most elintézem.” – Kereszttel jelölte meg a homlokom. Felszabadult szívvel siettem a konyhába.

Irma néni jóval később jött le a konyhába, mint máskor. Szinte félve néztem rá, amikor köszönni eléje álltam. Olyan volt, mint mindig: szelíd, jóságos, talán még jobb, mint eddig. Attól a naptól kezdve az alkalmazottak minden este 9 órakor pihenni tértek.

Katalin nővérünk így emlékezik

Mint kis hadiárvat a tokaji hadiárvaházba utaltak be. 12 éves lehettem. Igen nagy hajam volt, s hogy könnyebben fésülhessenek, levágták a copfomat, de a homlokom fölött frufrut hagytak. Tokajból hamarosan áthelyeztek Csobánkára az Ottokár Hadiárvaházba. Püspök atyánk odaérkezett. Egyik nap, amint fölfelé futottam, a főépület elé érve majdnem neki szaladtam Püspökatyánkknak. Ijedten néztem föl rá. – Ő a két kezébe fogta a fejemet, megsimogatta, s jóságosan mosolyogva mondta: „No, no! Te kis párizsi divatom!” – Régen volt, de óh, az a csodálatosan zengő hangja...

Elekes Klára nővér

Fiatal leány voltam, egy teljesen liberális, mondhatni közömbös családban és társadalmi életben éltem. 14 éves koromban egy intelligens, felnőtt leányismerősöm kezembe adta Prohászka Ottokár: Diadalmas világnézetét, s néhány szóval kedvet csinált nekem az elolvasásához. Olvasni nagyon szerettem, családi szenvedélyünk volt, emlékszem, bátyámnak is külön könyvtára volt, elvonatkoztatva a családtól – csupa ateista filozófiai könyvek. Jómagam inkább a szépirodalmi könyveket kedveltem. Mégis hozzáfogtam a Diadalmas Világnézet elolvasásához. S attól kezdve megszereztem a többi könyveit is, és állandó olvasmányom lett mindegyik, anélkül, hogy őt ismertem volna.

1926-ban, mint a Misszióistársulat leányklubjának tagja Pestre jöttem, hogy a Misszióistársulat Országos Ifjúsági kongresszusán részt vegyek. Előzőleg már foglalkoztam azzal a gondolattal, hogy belépjek a Misszióistársulatba, de nem kaptam meg szüleim beleegyezését. Most azonban hosszú imádság és vágyakozás után ezt a kongresszust használtam fel arra, hogy a hivatásom sorsát itt Pesten dűlőre vigyem, s azután, amint sikerül, szüleim beleegyezését is megnyerjem. Szívszorongva indultam tehát nagy utamra. Első napon mindjárt összetalálkoztam kedves Mercedes nővérrrel, akit már ismertem és szándékomról tudott még a sasvári leányklubi nyaralásom alatt. Alighogy beléptünk a Társulat Krisztina körüti nagytermébe, szinte észrevétlenül megjelent hátunk mögött Püspökatyánk. Mercedes nővér nagy szeretettel vezetett oda hozzá, és bemutatott neki, megemlítve, hogy szándékom van a Társulatba belépni, ha megnyerem a szüleim beleegyezését. Kezet csókoltam, ő sokáig tartotta kezében a kezemet, s mélyen a szemembe nézett. Megremegtem, éreztem, hogy most a lelkembe lát. Nézett a szemembe szótlánul, és én bensőmben remegtem, hogy mi lesz a válasz? És ekkor megszólalt:

„Nagyon örvendek...” – Még egyszer hosszan rámnézett és mondta: „Isten vezesse hozzánk!” – Még abban az évben megkaptam szüleim beleegyezését és már novemberben mint jelölt vehettem részt az ő konferenciabeszédén.

Hosszú évek múltak el. 1948-ban kedvet kaptam arra, hogy hallgassam a Ward-kollégium évfolyamait. A szünetben megismerkedtem egy bájos fiatal leánnyal, néhány szót váltottunk, valahogy irodalomra került beszélgetésünk sora. Megkérdeztem, mit olvas szívesen? Az illető 1945-ben érettségizett, s mint könyvelő dolgozott, csak az esti előadásokra jöhetett. Kérdésemre azt mondta, hogy Prohászka Ottokár műveit olvassa. (Megemlítésre méltónak vélem, hogy ez a Párizsban sok évet töltött fiatal leány Püspökatyánk minden művét ismerte.) Hirtelen feltettem neki a kérdést: mit gondol, melyik könyvéből szerez bizonyosságot, hogy ő szent volt? – Csak két percig gondolkodott és azt mondta: „A Soliloquiából!” – Teljesen igazat adtam neki.

Egy alkalommal dr. Tóth János vári plébános úrral beszélgettünk Püspökatyánk könyveinek hatásáról. Akkor ő megemlítette nekem, hogy ő Püspökatyánk által kapta hivatását.

1927-ben 7 éves korában édesanyjával egy templombúcsún vett részt a Fejér megyében valamelyik kis faluban. A szentmisét és a szentbeszédet Püspökatyánk mondta. Olyan csodálatos hatással volt az egész egyéniségéből kisugárzó szentség és erő, hogy akkor elhatározta, hogy pap lesz.

Ladiszla nővérünk őrizte meg ezt a két gyöngyszemet

Édesanyám az 1914-es háború idején a székesfehérvári püspöki kórházban főzött a sebesülteknek. Püspökatyánk naponként benézett a kórházba: – Hogyan van Rózsika? (Ő így nevezte Róza helyett.) Van-e elég fája? – Majd hoz fel Ferenc. (A kórházi konyhaszolga.) – Egy idő múlva megjelent Püspökatyánk, karján fával, melyet a nyitva talált fáskamrában előbb felvágott. Behordta az egészet. Ettől kezdve eldugtam a fáskamra kulcsát – mondta nagy restelkedve Édesanyám.

Az árvaház fenyvesében még a szanatórium megszűnése óta nőtt helyel-közzel lucerna. A későbbi szép tejgazdaság első úttörői 2-3 kecskénk számára egészen szép kis boglya takarmány került így rendre.

Angela házfőnök nővér Csobánkáról hivatott egy öreg napszámot, hogy kaszálja le a lucernát. Erre a hírre az éppen Csobánkán pihenő Püspökatyánk fölment a fenyvesbe. Az internátus tetején dolgozott öreg alkalmazottunk, Papuska. Ő hallotta a következő párbeszédet:

„Megszomjaztam, tisztelendő úr! Hozzon nekem egy kis vizet.” – mondta a napszámos. Püspökatyánk hamarosan hozta is a kis kancsót, poharat. Majd így szólt: „Ha a gazdasági udvarban találok kaszát, segíték Magának.” Talált is, az öreg sváb fent is rajta néhányat, s Atyánk kaszált. Hogy így hamarabb végeztek, kérde Atyánkat: „Tisztelendő úr, mennyi a maga

fizetése? Eleget adnak itt enni?” (A kis öreg úgy vélte, ő az árvaház papja.) – Atyánk megnyugtatta, hogy van mindenből elég. De az öreg bácsi így biztatta: Most lesz nálunk a búcsú Szent Anna napján: majd meghívom magát hozzánk egy jó ebédre.

Lejövet mondja a háztetőről szintén lekövetkező Papuskának: „Elég jól dolgozott a pap!” – De Papuska nem szólt semmit. Majd úgymint minden kiderül a búcsún.

Elérkezik a búcsú napja. Ott ismeri föl a mi öregünk, hogy aki miséz, nem más mint maga a püspök: az a pap, aki vele kaszált az árvaházban. – Szentmise után átfurakodott a tömegen, térdre esve kért bocsánatot. Püspökatyánk alig győzte őt vigasztalni, megnyugtanni, hogy nincs semmi baj, igen jól kaszáltak együtt. És lám ezen a szép búcsún ismét találkoztak.

Püspökatyánk nem lett volna „Ottokár püspök”, ha meg nem hívta volna „egy kis jó ebédre” az engesztelő kaszáló társát. Nagy tünődés után el is fogadta a meghívást. Majd a kis öreg a sokadalomban megkereste Papuskát, rettenetes felindulásában majd megette őt: „Azért néztem én magára már a szentmise alatt – mondta –, hogy miért nem mondta meg nekem akkor, ott mindjárt, hogy az a pap a Püspök úr! Ilyen szégyen sem ért még engem! Egy ilyen nagy püspökkel így bántam el. De miért is nem kérdeztem tőle már akkor, amikor olyan jó szívvvel hozta nekem a vizet, hogy mi a neve?” – Papuska megörült ennek a kis kibúvónak, amelyen a kis öreg meginduló haragja elől meghátrálhatott. –,Hát látja, itt a hiba. Maga is megmondhatta volna, magát hogy hívják, s akkor a püspök úr is megmondta volna, hogy ő meg a fehérvári püspök.” – Így aztán mégis csak kibékültek...

Lenke nővér emlékezései

Drága Püspökatyánkkal 1908 márciusában találkoztam először. 11 éves kis polgárista voltam az Orsolyitáknál. Az egész intézet nagy izgalommal várta Prohászka püspök úr jövetelét: lelkigyakorlatot ad a kassai hölgyeknek. Nemcsak a nagy díszterem, hanem a gyorsan kiürített polgári iskola osztályai is várták a lelkigyakorlatozókat. Az én édesanyám is, beteg nagynéném is részt vettek. M.Szaniszlótól hallottuk, hogy milyen nagy és szentéletű szónok lesz a zárda vendége. Nagyon búsultam, hogy miért is nem vagyok én már felnőtt, hogy hallgathatnám. Csak legalább egyszer láthatnám. Még lelkiismereti kérdésem is volt: nem bűn-e a nagy vágyódás?

Édesanyámék elragadtatva beszéltek el nekem az elmélkedések egy-egy pontját, de mindig így fejezték be: „Te ezt még nem értheted!” Az én kis 11 éves lelkem azonban most már nemcsak látni, hanem hallani is akarta az „aranyszavú Püspököt.”

M.Szaniszló másnap a polgáristákkal még székeket hordatott a nagyterembe, s a rányíló oldalsó termekbe, mert olyan sokan voltak, hogy az első elrendezés kevésnek bizonyult. Kicsi és gyöngye voltam, de elsőnek jelentkeztem a székhordásra. Hordtuk szakadatlanul. „Lenke, te már elfáradtál!” – intett a jó Máter. De én csak rohantam egy újabb szállítmánnyal. A hosszú balkonon száguldtam végig a nagyterem felé, s nekiszaladtam a székekkel együtt egy magas, földöntúli arcú papnak. Jóságosan megfog, átölel, s azt kérdi: „Kislányom, talán a tatárok kergetnek?” Ahogyan rám nézett, tudtam, hogy a jó Isten meghallgatta kérésemet: nemcsak láthattam, s hallgattam a nagy püspököt, hanem áldást is – a homlokomon kis keresztet kaptam tőle.

A polgári iskola után elvégeztem az Orsolyiták női gazdasági tanintézetének két évfolyamát. Utána is bejártam M.Borgiához, aki lelki olvasmánnyal látott el. A könyvtár kulcsát át is adta: keressek magamnak való könyvet. Az intézet akkor kórház volt, a világháború második évét éltük. Segítettem a kórtermekben, irodában, konyhában. Jutalmul élvezhettem az intézeti könyvtár kincseit. Egyszer egy értesítő került a kezembe, utána még néhány. Nézem, lapozom, az egyikből egy csodálatos arc tekint felém. Hol, mikor láttam az arcot? Oh Istenem, ez Ottokár püspök úr. Ugyanaz, aki 1908-ban kis keresztet rajzolt a homlokomra. E naptól kezdve ritka kivétellel naponta olvastam műveiből: mit mond, mit üzen nekem?

7 év telt el így. 1923-ban október 15-én már Társulatunk jelöltje voltam. És csaknem ugyanúgy találkoztam Püspökatyánkkal, mint legelőször. Az irodából székeket vitettek velem a fogadószobába. A jelöltek jellegzetes izguló buzgóságával rohantam. És ekkor hallom: Édes leányom hova, hova igyekszik? Atyánk hangja volt. A régi, 15 évvel ezelőtti találkozásnak köszönhetem, hogy itt vagyok – gondoltam, de szólni nem bírtam. Letérdeltem; fölemelt, áldást, keresztet adott a homlokomra.

Egyszer Csobánkán láthattam Atyánkat Nagyboldogasszony napján, az intézeti búcsún. Mézeskalács szívet adott nekem. Őriztem mindaddig, míg el nem porladt.

Az ötödik találkozás 1927-ben volt. Hiszen valahányszor Anyaházunkban volt, mindig láthattam, hallhattam. De találkozásnak mondom ezt a nagy kegyelmet, amikor velem beszélt.

Könyvtáros voltam. A mi szép nagy nővérkönyvtárunkat rendeztem a nappaliban, amikor Püspökatyánk Denisz nővér kíséretében megjelent. Gondolom, a kápolnából jöttek. Kedves Denisz nővér (betegsége miatt sokat volt távol anyaházunkból, s hirtelen nem emlékezett, ismer-e engem Atyánk.) „Tetszik ismerni a mi Lenke nővérünket?” – kérdezte. – Igen! – mondja Püspökatyánk – ő a mi kis lengicénk. (Így mondta: Lengicénk!) Olyan lenge, mint egy nádszál, egy karcsú nádszál, de lélekben sohasem lesz nádszál, hanem erős tölgy. – Ezután még néhány kérdést intézett hozzám a könyvtárra vonatkozóan. Majd áldást, keresztet adott a homlokomra, s elment.

Nemsokára, március 31-én este én nyitottam neki ajtót. Az egyetemről jött haza. Gratias! – mondta, – de nem sietett el mellettem, megállt. Ismét kis kereszt, az utolsó, a homlokomra. Másnap agyvérzés érte. Reggel elsöpénteken ő áldoztatott. Április 2-án láttam utoljára: halottas ágyán. Áldást osztó kihűlt kezét csókolgatva köszöntem meg „végrendeletét”: Sohasem lesz ingó nádszál, hanem erős tölgy!”

Óh, azóta hányszor kellett küzdő magamat ezzel a végrendelettel erősítenem. Segítségében bízva remélem: odaát boldogan találkozom még velem! Hiszen állandóan segít most is, íme egy a sok közül:

Édesapám 30 évig nem gyónt. Minden vasárnap szentmisét hallgatott, minden bűjtöt megtartott, minden évben lelkigyakorlatot tartott, kétértelmű szót vagy káromkodást sohasem hallottunk tőle. De 30 éven át egyszer sem gyónt és nem áldozott.

Püspökatyánk halála után Édesapám íróasztalára tettem Püspökatyánk „Keresztény bűnbánat és bűnbocsánat” c. remekművét. És kilencedet kezdtem segítségéért. És édesapám meggyónt, megáldozott.

Magdolna nővérünk emlékei

Anyaházunkban, a nappaliban varrogattam az ablaknál. Püspökatyánk a kápolnába menve áthaladt a szobán.

– „Ne rontsa a szemét, Magdolnácska!”

– „Látok még, drága Püspökatyám.”

„De már sötét van, s a Maga szeme a Társulaté” – intett jószágon. Néhány nap múlva nagy fogfájással teljesítettem szolgálatot a portán. A hideg miatt meleg kendővel felkötöttem az államot. Becsöngetett Püspökatyánk: – „No mi baj van, Magdolnácska?” – kérdi. – „Fáj a Társulat foga!” – mondtam keserves derűvel.

Püspökatyánk arcán átvillant a legutóbbi „találkozásunk” emléke, s bár sietett, visszafordult: „No, no, Magdolnácska, maga nagy lókötő!”

Petra nővérünk első emléke

1924-ben a debreceni kongregációban hallottam, hogy a Szociális Misszió Társulat lelkigyakorlatot rendez a budapesti Erzsébet nőiskolában a Misszió Országos Szervezete

munkatársainak. Húgommal hozzacsatlakoztunk a debreceniekhez. Nagy örömmel mentünk, mert tudtuk, hogy a háromnapos lelkigyakorlatot Prohászka püspök úr tartja.

Az intézet nagyterme zsúfolásig megtelt. A Püspök úr a katedra asztalától beszélt, naponta háromszor adott tanítást az ember céljáról. El nem képzelhető hatással volt ránk kongreganistákra is. Amikor az első nap az első elmélkedést követő szünet után a második tanításra megszólalt a csengő, mindnyájan besiettünk. Engem, a lelki életet voltaképpen alig elkezdő vidám, világias lelket megkapott valami: a nagyterem Ottokár püspök szellemével, lelkével úgy telítve volt, hogy a helyemhez érve nagy áhítattal azonnal letérdeltem.

A lelkigyakorlat végétével mindnyájan kirándultunk Csobánkára, az Ottokár árvaházba. Az intézet megtekintése után a közös ebéd a fenyvesben volt, és Püspökatyánk mindenütt velünk.

A pázsitra terített pokrócokon foglalt helyet a sok vendég. Püspökatyánk ugyanúgy. Nem győztem csodálkozni: az előadóteremben fölséges lelke térdre kényszerített, – a pázsiton ülő Püspökatyá tányérral a kezében, velünk vidáman beszélgetve: maga az egyszerűség és közvetlenség. Az autogramokért körülstromolt apostol a szívünkbe is beleírta a nevét.

Orsolya nővérünk emlékei

Hét hónapos jelölt voltam 1927. április 1-én. Boldogan siettem reggeli beosztásomra: én voltam a csengetős, s a kápolna kertre nyíló ajtajának nyitója, sőt az oltár előtti mécses gondozója is. Amikor ezen a reggelen a sekrestye felőli ajtón a kápolnába mentem, Püspökatyánk már ott térdelt Kriszta nővér helyén (közvetlenül Főnöknő Anyánk padja előtti padban). Két karja előrenyújtva, összekulcsolt keze az előző pad fölött. Jövés-menésemet nem vette észre. Ki gondolta volna, hogy ezen az első pénteken utolsó szentmiséjére készül? Csodálatosan elmerülten az oltárra nézett... ezt nem lehet elfelejteni.

Ugyanezen a napon, április 1-én délelőtt 11 és fél 12 óra között a mi nappali szobánkban fűtöttem. Hűvösre fordult az idő: az a szoba volt néha Püspökatyánk fogadószobája is. Innen nyílt az ő kis hálószobája is; most ide siettem.

Igyekeztem a fűtéssel, mert Püspökatyánk ide várt egy bejelentett újságíró.

– „Csak folytassa a munkáját, kedves Leányom” – mondta, s látva kézcsókoló szándékomat, nagyon jóságosan tiltakozott – „nem kell nekem kezet csókolni!” – De azért én kezet csókoltam.

Drága Püspökatyánk csodálkozva emelte föl a karjait: – „Kegyed, kedves Leányom, megint nőtt. Amióta nem láttam, kedves Longinám, megint nagyobb lett!” – „Drága Püspökatyám, ne tessék már megijeszteni, úgyszint olyan hosszú (175 cm) vagyok!” – „Nem baj az, kedves Leányom, csak fölfelé! Csak a magasságok felé!” – biztatott az ő meleg, felejthetetlen hangján. Eközben az ő szobája ajtajáig értünk. Belépett... Visszafordult. Kétszer is visszaintett: Gratias! Gratias!

* * *

Íróasztalán láttam egy jókora pénzdarabot, egy régi 4 krajcárost. Megkérdeztem: miért őrzi? – Csodálatos egyszerűséggel mondta el, hogy még spirituális korában szokásos késő délutáni sétáját végezte Esztergom külső részén. Az egyik fordulónál egy öreg asszonyka jött vele szembe, a hátán nagy csomó gallyköteggel. Megállt, lecsúsztatta – oldalra dülve – a batyut. Köszönt és elmondta, hogy gyújtósna, tüzelőnek viszi, mielőtt az őszi eső átáztatná. Dehát nehéz és lassan halad vele. Erre ő felemelte a batyut, s fél kézzel cipelve hazakísérte a kis anyókat. Elbeszélgettek gondról, özvegyiségéről, Isten jóságáról... Megérkeztek. Az Anyóka zavartan keresgélt a zsebében, majd a megtalált 4 krajcárost hálálkodva, szégyenkezve átnyújtotta. Ő megköszönte, elfogadta, megőrizte. – Hát ez a története ennek az asztaldísznek: a 4 krajcárosnak.

A főlépcsőt takarítottam. Az Országos Szervezetben volt valami értekezlet. A bejárója előtt néhány példányban volt kitéve az akkor megjelent „Élvizek forrása”. Püspökatyánk nem vehetett engem észre, de én boldogan leselkedtem utána. Odalépett az asztalkához, megsimogatta a könyvecskét, s halkán így szólt: „Ah, hát már megjelent?”

Paula nővér emlékei

Drága Püspökatyánk az egyetemi kis szobában feküdt a halottas ágyon. A tisztelgők négyes sorokban tolongtak föl a lépcsőn, majd nagy csöndben a hosszú folyosón a ravatalos szoba felé. – „Nem lehet megállni, kérem, nem lehet megállni!” – hangzott az ajtóból a kispapok figyelmeztető szava. A tömeg néma csöndben továbbhaladt, de leérve háromszor-négyszer visszatért ugyanarra az útra. A sok ezer ember között egyszer csak egy magas férfi megállt az ajtófélfánál. Nem lehetett továbblépésre bírni. A továbbhaladók halk sürgetésére, a nagy szorongatás közben megkapaszkodott az ajtófélfában, s szinte nem is emberi hangon zokogva fölordított: „Hagyjanak!...kérem... engem itt állni – én bűnös ember vagyok!”

A tolongás hirtelen megszűnt körülötte, őt kikerülve haladt el..., ő maga később meggyötörve vonszolódott tovább!

* * *

Április 4-én missziós boltunkban teljesítettem szolgálatot. Alig tudtunk helyállni nagy bánatunkban. Bejött egy úr: „Prohászka műveit kérem!” – Hogy mondjak valamit, mondom: még a külföld is gyászol! – „Mit nekem a külföld – válaszolta roppant fölindulással – ha nekünk nincs Prohászka!”

* * *

Ugyanekkor egy másik férfi:

„Protestáns lelkész vagyok, Prohászkaról akarok írni! Kérem az „Élvizek forrását”. – Átnyújtottunk neki egy tiszteletpéldányt.

Regina nővér emlékei

Magyar bácsi kertje.

Püspökatyánk nagyon szerette csobánkai telepünket, s abban legjobban a fenyvesünket, mert onnan láthatott legmesszebbre. A park minden fáját Magyar György ültette, minden útját ő tervezte. Ugyanaz, aki a Margitszigetet annak idején parkírozta. Atyánk nagyra becsülte az európai tudóst, akinek festői szép kertészete árvaházunkból a harmadik telek volt. Minden nyáron meglátogatta őt, s hosszan elnézegette Atyánk az egész kerten áthaladó Dera patakot, s annak partján díszlő ritka növényeket, de főként a mesébe illő nemes szomorúfüzfát, amelyet Magyar bácsi az első felesége emlékére ültetett. Itt mindig sokáig elbeszélgettek. (A Soliloquiában (II. kötet 156. oldal) ír is róla.) Amikor 1923-ban Atyánk megérkezett Csobánkára, s megtudta, hogy az öreg úr fekvő beteg, sietve meglátogatta. Sokáig maradt mellette. Kérdezgette. Magyar bácsi felelt minden kérdésére. Ekkor behívta a kint búsuló feleségét. Atyánk imádkozott, majd fölállt, összekulcsolta a beteg két dolgos kezét, s így szólt hozzá: „Én Önt most feloldozom. Mondja utánam: Istenem, szánom minden bűnömet.” S a széplelkű nagy ember kisgyermek módjára mondta a fohászokat, fogadta a feloldozást és áldást.

Szeptember 9-én, 80 éves korában meghalt. Sírja közel van Beatrix nővérünk sírjához.

Melánia nővér emlékezései

A Hubertus hegy alatt, a Pilis patak partján.

Püspökatyánk csobánkai „pihenése” idejére szerzett magának egy nagy kerti ollót. Mindent meglátó szeme fölfedezte a Dera-patak hídjától jobbfelé húzódó keskeny ösvényt, mely a Hubertus hegy alatt a mi uszodánk, Nefelejts villánk, a régi noviciátus mögött húzódik a Teleki-uradalom, no meg a mi külső szántóföldjeink felé.

Ezt az utat a kis Pilis-patak rajzolja meg, amint a mi telkünk szélén a Dera hídja alá igyekszik. Partján amolyan maguktól nőtt fák, bokrok szegélyezték. A csobánkai munkások, napszámos asszonyok – úgy látszott – még a szanatóriumi idő óta, szokásjog alapján nem is mentek nagy kerülővel járó pomázi, dobogókői kocsútra, hanem jövet-menet, kora reggel, késő este itt siettek el.

Egy délután Némethy atya, Püspökatyánk délelőtti hegymászó útjától úgy látszik nagyon elfáradva, lepihent, s nem vette észre, hogy Atyánk kiment a villából. (Püspökatyánk nyaralása idején sem pihent napközben!)

Atyánk tehát ment, vágta a kis út fájának mélyen lehajló ágait, amelyek a sietők ruháit, sőt szemét is veszélyeztették.

Egy csobánkai, nemrégien odakerült fiatal tanító, aki még nem ismerte Püspökatyánkat, Pomáz felől hazafelé menve, a hídtól köszönés nélkül odaszólt:

„Sok ideje lehet a tisztelendő úrnak, hogy még a bozótot is megmetszi.”

A Püspökatyát már mindenütt kereső Némethy atya, összetalálkozván a tanítóval, kérde tőle: „Nem látta arrafelé a püspök urat?”

A tanító elhűlve kérde: „Csak nem a püspök úr az, aki ott metszi a fákat?” – „De bizony ő az!” – felelt örömmel Ernő atya.

A szegény ifjú tanító rohamlépésben megelőzve Ernő atyát, s iszonyú zavarban kérte a püspök úr bocsánatát.

Felülmúlhatatlan megértéssel nyújtotta feléje Ottokár atyánk kertészkedéshez felgyürt jobbját.

„Kedves Tanító úr, önnek teljesen igaza volt, mert minden jóakaratom mellett sem védhettem volna meg a jó csobánkaiak szemét, ha nem volna most egy kis szabad időm! Isten áldja meg!”

Ezt a jelenetet, párbeszédet Némethy kamarás úr mondta el.

Árvaházi gyerekek vallomásai

Egy alkalommal Püspökatyánk a pomázi állomásról gyalog jött váratlanul. Egyenesen bejött a gyermekebédlőbe. Azt akarta látni: mit kapunk ebédre. Mi éppen óriási étvággal táplálkoztunk. Az ebédlő falán még a fehérvári kórházból került fali, papírtáblák ékeskedtek. A mi asztalunk mellett ilyen felírással: „Imádkozzál és dolgozzál!”

Drága Püspökatyánk nézi-nézi a kis táblát, majd megfordítja, s mosolyogva így szól: „Ide most jobban illik ilyen felírás: Egyél és lakjál jól!” Ez már telitalálat volt.

* * *

Püspökatyánk Némethy ft. úrral a szélmotortól jöve az Ürge domb melletti úton ment felfelé a fenyvesbe. Gusnek Maris a kismalacok őrzésére volt beosztva az uszoda mentén. Maris elunta magát, s egyre feljebb jött a fenyves szélén, persze az almafák mellett. Fel is mászott a legszebb almás fára, s teleszedte a kötényét almával. Püspökatyánk hangját hallva kezdett lefelé mászni. Hogy mielőbb leérjen, leugrott. Amint lehuppant, a köténye a súlya miatt kibomlott, s a sok alma a pontosan ebben a pillanatban odaérkező Püspökatyánk elé gurult. – Állt Maris, a mindig

sápadt Maris rákvörösen az almái közt. Drága Püspökatyánk kérdi: – „Hát te kis Gusnek, mit csinálsz itt?” – „Én? – malacokat őrzök.” Püspökatyánk úgy kacagott, ahogy csak győzte!

* * *

Az öreg Ambrus bácsi, a kondásunk (Akit Márta nővérék találtak valahol az árok szélén egy pesti fuvarunk után) nagyon tisztelte Püspökatyánkat. El is fogta, ha őt a gazdasági udvaron áthaladni látta. És magyarázott neki a seprűjéről, a kosztról stb.

Egyszer mi is ott segítettünk az istállók körül. Jön Püspökatyánk. Odaszaladtunk hozzá. A zajra fölfigyelt Ambrus bácsi. Kisiet egy kopott könyvvel a kezében. Kezet csókol, s így szól: „Ebből én már 65-öt imádkoztam a Méltóságáért.”

Mi Ambrus bácsi mögé kíváncsiskodtunk, s belenéztünk az imakönyvébe. Fordítva tartotta. De mindegy, hiszen ő nem tudott olvasni. Püspökatyánk végtelen jósággal köszönte meg a sok szép imát.

* * *

Ezt még 1919-ben tudtuk meg, nem emlékszem kitől.

Püspökatyánk elküldte árvaházunknak az ő székesfehérvári irodája fűtésére szánt tüzelőt. Azon a télen nála nem volt fűtés. Pokrócba csavarta magát, ha íróasztalnál dolgozott.

* * *

Talán 1923-ban vendégeket hozott fel Püspökatyánk az internátusba. Bejöttek a szövödébe. Akkor tanultam én is szőni. (Első szövömesterünk egy cseh ember volt.) Püspökatyánk látja, amint éppen egy „takács-csomót” készítek. Így szól: „Zsófi, tanítson meg engem is takács-csomót kötni!” Angela házfőnök nővér rögtön ajánlkozik. De Ő: „Nem, én most Zsófikától akarok tanulni!” – És tekintet nélkül a vendégekre, addig próbálgatta, míg megtanulta. Ettől kezdve így szólt hozzám: „Hogy van kedves szövömesternő?” (12 éves voltam.)

A konyhától bizony messze volt kedves Főnökő Anyánk villája, ahol ők Némethy atyával, vendégeikkel étkeztek. A felszolgáló nővéreknek mi, nagyobb növendékek abban segítettünk, hogy mi vittük át az ételeket. Nagy kitüntetésnek, bizalomnak vettük ezt a beosztást. Ebéd után Püspökatyánk visszamaradt a kis verandán (ez volt az ebédlőjük). Ő – azt gondolom – sohasem pihent napközben. Összeszedte a kis tálakról a maradék ételeket, az asztalunk végén megterített nekünk, s mindjárt ott előtte meg kellett mindent ennünk. – „No, csak ne szerénykedjete. Ezt a konyhában úgy sem kapnátok meg.” Ezt a második „tálalást” talán jobban élvezte, mint az elsőt.

* * *

De szerettük is. Szentnek tartottuk és mégsem féltünk tőle. Amióta pedig a miattunk rendezett nagy hangversenyen vele együtt „szerepeltünk”, még jobban rajongtunk érte. Nem emlékeztünk a gyönyörű beszédből másra, mint az első mondatára: „Elhoztam az én nefelejcsokromat: az én kis hadiárváimat...”

Hát amilyen szívvvel mi akkor énekeltünk! (Lösch Terka volt akkor még a karnagyunk). Mert kell ennél nagyobb öröm: hogy mi a Püspökatyá nefelejcserei vagyunk?! (A Pesti Vigadóban volt.)

„Hamel mamuska”

Ottokár árvaházunk villanytelepének, szélmotorunknak stb. őre, szerelője Hamel Frigyes volt. Feleségével együtt régi kedvencei Főnöknő Anyánknak. Nagyon derék, tisztalelkű emberek, szinte az árvaház családtagjai. Egyetlen édes leányuk már soproni képzős növendék (Ladislá nővérünk). Püspökatyánk Csobánkára érkezése után rendszerint már másnap meglátogatta őket. Egy ilyen nap után szaladt fel hozzám a „Hamel mamuska” (amint a telepen nevezték). Amilyen daliás termetű volt Hamel bácsi, olyan kicsi a „mamuska”.

„Fel kellett jönnöm, hogy elmondjam: nálunk volt a drága Püspökatya. Sokáig beszélgetett velünk. Tetszik tudni, azért van úgy tele a szívem örömmel, mert a Püspökatya, ha ilyen egyszerű emberekkel beszél, mint mi vagyunk, nem hajlik le hozzánk, hanem minket emel fel magához! Ebből az örömből fogok én most legalább két hónapig élni.” És dolgos kis kezét a szívéhez szorította: szinte fájt a túl nagy örömtől...

Oborsil Ferenc, a kertész vallomása

Csobánkára érkezve már másnap meglátogatta nemcsak a kedves régi „Frigyeséket”, (Hamelékat), hanem – nehogy a késelem fájjon –, még aznap az árvaház nagyszerű kertészét: Oborsil bácsit is.

Oborsilék brassói szászok, már a szanatórium idején itt laktak. A férfi nagyon képzett kertész, szorgalmas, finom ember. A felesége beteges, szomorú asszony. Szemük fénye – a két leányuk mellett – a fiuk volt, aki mint a Ganz-gyár mérnöke Afrikában dolgozik évek óta.

Itt adódott téma drága Püspökatyánk kérdezősködésére.

Nálunk is volt a kegyelmes püspök úr! (ők így nevezik). Tetszik tudni – beszél nekem a kertész bácsi ragyogó arccal – az olyan nagyszerű a kegyelmes úrnál, hogy minden érdeklő, hogy ő mindent ért. Amikor velem beszél, mintha kertész volna. De nem is akármilyen kertész. Ha a kertben talál meg munka közben, megkérdezi: nem vagyok-e szomjas? És néha választ sem várva hozza nekem a pohár vizet.

* * *

Még az első évben, ahogy megvették a telepet: 1917 nyarán kijöttek a „méltóságos asszonyék” (ők így nevezték Főnök Anyánkat). Hirtelen nagy viharfelhők mutatkoztak. A fenyves tisztásán renden száradt az első szénánk. A kegyelmes úr megkereste Stoffer Mici méltóságos asszonyt, s nagy sietve, bizony nem is tudom hány fordulóval, ketten lehordták a domboldalról az összes szénát a gazdasági udvar kocsiszinjébe...

Galambos Annusék...

10-12 éves lánykák voltunk Irmus húgommal, a baromfiudvar kacsáit őrizgettük a Dera patak Oszolyra és Csobánkára vezető hídja alatt. Szent életű Püspökatyánk naponként arra sétált. A hídon mindig megállt és kereste a „gotthardi nővérkéket”. Így nevezett minket, miután kikérdezte hovatarozásunkat. Püspökatyánkat minden érdekelte: hány kacsát őrzünk? Mit játszunk? Néha elbújtunk a híd alá. Egyszer nagy melegben levetkőztünk és a híd alatt fürdöttünk (pedig egészen közel volt a mi intézeti szép nagy uszodánk). Dehát ez most így volt érdekes! Egyszer halljuk, hogy jön Püspökatyánk és Főnöknő Anyánk. Megállnak a hídon. Püspökatyánk számolja a kacsákat: 4,...8..., 12...29. A kacsák megvannak, de hol vannak a gotthardi kis őrzők? Mi nem mertünk így ingesen, vizesen előjönni, a ruhánk pedig a parton a bokorban volt. Főnöknő Anyánk lejött a parton hozzánk, s mosolyogva mondta: „Püspök atyám, kérjük, forduljon el kissé, mert a két kislány kacsává lett és vissza kell őket varázsolnom.” És

hamar odahozta ruháinkat, hogy felöltözhessünk. Irulva-pirulva jöttünk fel a híd alól. Püspökatyánk most is, mint oly sokszor, cukorral enyhítette nagy zavarunkat.

* * *

Egy májusi délután a baromfiudvar felé igyekeztem egy társammal. A Hubertus kápolna felől egy porlepte férfi közeledett. Mondom Idusnak: „Fogadjunk, hogy Püspökatyánk jön!” A társam kételkedett: „Senki sem várja most ide Püspökatyánkat! A lakása is poros.” A közeledő alak Püspökatyánk volt. Észrevett minket, sietett felénk, s amikor ránk ismert, nevünkön szólított: „Meg ne mondjátok senkinek, hogy itt vagyok. Meg akarom lepni a nővéreket. Esztergomban voltam Öxellenciájánál, s gondoltam eljövök Csobánkára az én kis ‚nefelejcskémhez’.”

Alig bírtuk ezt a nagy titkot magunkban tartani. Aznap kedves Anna nővért rávettük, hogy menjen a nővér-ebédlőbe vacsorázni. Mi is gyorsabban végeztük esti munkánkat, hogy 7 órára ott lehessünk a gyerekek között.

Püspökatyánk a nővérekkel együtt jött hozzánk. Amikor minket meglátott, elmondta találkozónkat, s elismerésül „titoknoknak” nevezett. Megkérdezte a közelben álló Pribelszky Ilonát (talán a legsápadtabb volt köztünk): „Mit vacsoráztál? Jól laktál?” Bableves volt a vacsoránk. De „Pribi” ezt nem szerette, s így nem evett semmit. De nem merte bevallani és csak ennyit mondott: „Bableves volt a vacsoránk.” – Erre Püspökatyánk odafordult Lujza nővérehez: „Kérem, a vacsorámat adják oda ennek a kislánynak, mert ő még éhes és nőnie kell!” Püspökatyánk mindenkin, mindenben keresztüllátott.

* * *

Így volt ez mindig. C.Erzsikével jól megtömtük a zsebünket a fenyvesben talált almával. Bő szürke kötény volt rajtunk, s ez jól eltakarta a tiltott zsákmányt. Mi a lépcsőházban voltunk már, amikor Püspökatyánkat Angela házfőnök nővér kísérte lefelé. Célunk az volt, hogy a szerzeményt szalmazsákunkban tovább érleljük. Köszöntünk szépen Püspökatyánknak. Ő Angela házfőnök nővérehez így szólt: „Ezeknek rejtett zsákmányuk van.” Hozzánk pedig: „Kislányaim, a gyomrotokat el ne rontsátok vele!” Mi majdnem kővé váltunk, hogy Püspökatyánk még azt is tudja, mi van a zsebünkben. Az alma ugyanis még zöld volt.

* * *

A Jozefin nővérehez beosztott „segítség” voltam a baromfiudvarban. Szerettem nagyon korán kelni, hogy a csirkék reggeliztetéséről el ne késsek. A hajnali órákban fél 5 órakor már találkoztam Püspökatyánkkal, aki Oszoly felé tartott. Esős napon a fenyvesben levő Madonna-kép előtt imádkozott.

Egyik reggel előbb a gazdasági udvarba siettem le valamiért. Fél 5 óra volt. Gyönyörűen kelt fel a nap. Felnézek a naptól megvilágított Oszolyra, hát ott látom kitárt karral állni jó Püspökatyánkat, amint Kelet felé fordulva imádkozik. Futólépésben rohantam le az uszoda mögötti nagy baromfi telepre Jozefin nővérehez, hogy ő is lássa. Püspökatyánk akkor már térdelt a sziklán. Csodálatos alakját körülölelte a napsugár aranya. Csak álltunk némán, összekulcsolt kézzel. Gyermekszívemmel áhítattal hittem már akkor: Püspökatyánk szent!

* * *

Napközben is többször betért a kápolnába, hogy amint nekünk kisgyermeknek mondta: „A tabernákulum lakója ne legyen árva!”

A Gusnek család emlékei

Püspökatyánk egy hétköznapon igen korán misézett. (Talán el kellett utaznia? nem tudom.) De evangélium után rövid szentbeszédet mondott. Én, az én gyerekszívemmel azt jegyeztem meg az egész beszédből, hogy a parkunkban virágzó aszterbokor milyen gyönyörű.

Ezen a héten én voltam Püspökatyánk reggeli tálcavívője. Kisiettem a kápolnából, és mentem egyenesen fel a parkba. Letörtem a legszebb ágakat az aszterbokorról, rohantam fel a villába, s ott vázába tettem a virágot, majd eléje a nagy reggeli tálcát. Még ott voltam, amikor Püspökatyánk belépett a szobába.

„Hogyan került ez a virág hozzám?” – kérdezte gyönyörködve. Bevallottam, hogy én hoztam a mai szentbeszéd után.

„Ülj le, kis Gusnek! Most én meghívlak reggelire. Együtt reggelizünk.”

Azt se tudtam, hova legyek, de engedelmesen leültem. Ekkor bekopogtatott Angela házfőnök nővér. Ámulva látja, hogy ott vagyok Püspökatyánk asztalánál. – „Mariska – kérdi megütközve –, hát te hogyan kerültél ide? Miért ültél le?”

„A kis Gusnek az én vendégem, én hívtam meg!” – válaszolta helyettem jószágon drága Püspökatyánk. – „Nézzé, kedves Angélám ezt a csodás bokrétát. Hát ezt kellett rögtön szeretettel viszonzanom!”

* * *

Tehénpásztorunk helyett az Oszoly oldalán ketten őrizték a teheneket, szerettük ezt a beosztásunkat. Nagyon szép a kilátás, csöndben üldögéltünk, tanulgattunk, dalolgattunk. De hirtelen vihar támadt. Nemcsak mi ijedtünk meg, hanem a tehenek is. Csak azt éreztük, hogy nekünk ezeket le kell terelni a gazdasági udvarba. Dehát a tehenek szétszaladtak, nem bírtunk velük, pedig szelídek voltak, de most féltünk tőlük. Ekkor, hogy honnan, nem tudtuk, hirtelen megjelent mellettünk Püspökatyánk. Egy pillanat alatt a legközelebbi bokorról egy jókora ágat tört le, s összeterelve a szétfutott csordát, néhány perc alatt már lenn voltunk a hídnál, s onnan a gazdasági udvarban. Püspökatyánk behajtotta a teheneket az istállóba. – Tette ezt nemcsak nagy határozottsággal, hanem kedvveléssel.

* * *

Konyhás voltam. A sietős munkában nem is vettük észre, hogy az ég beborult és valami nagy eső lesz. Csak a záporosó zuhogására figyeltünk föl. Hirtelen nyílik az ajtó és látjuk Püspökatyánkat. Hóna alatt egy kotlóstyúk, balkeze összefogva felemelve tartja a reverendája szélét, s benne – mint egy nagy bugyorban – csipog az egész fészekalja kicsibe. Veronácskát keresem – mondja izgatottan – idehoztam őket a fenyvesből. Melengessék fel, hogy megszáradhassanak.

Még ma is rejtély előttem, hogyan tudta Püspökatyánk a riadt kotlóst, s a szétszaladó csibéket összefogni és lehozni? Ott állt köztünk átázott reverendában, most is a riadtan csipogó apróságokra figyelve. Csak álltunk körülötte kimondhatatlan szeretettel. Azt éreztük-e át kis gyermekszívünkkel, hogy mi is ilyen viharban összeszedett kis apróságok vagyunk? Nem tudom! De ezt a szent élményt hűséggel őrzöm 35 év óta.

* * *

Úgy hallottam, hogy Püspökatyánk a fehérvári szegényeknek nemcsak fát és szentet juttatott télvíz idején, hanem a kabátja alatt petróleumot is vitt a lámpákba...

* * *

Nagyon szeretett visszagondolni a mi szereplésünkre a Vigadóban. Ottokár árvaházunk javára rendezett fényes ünnepély volt az. Drága Püspökatyánk mondta az ünnepi beszédet. Mi árvák, valamennyien egyforma ruhában, félkörben álltunk fel az emelvény háttérében. Mi otthon az intézetben sokszor szerepeltünk, nem féltünk. Tele voltunk örömmel. Mögöttünk az orgonánál Cecilia nővér ült, előttünk a remek hangú Lösch Terka kántorunk. Azt tudtuk, hogy Püspökatyánk után Griesbacher miséjét énekeli. Ünnepeken sokszor énekeltük ezt Főnöknő Anyánk örömére. De amikor Püspökatyánk azzal kezdte gyönyörű beszédét, hogy „idehozta ő az ő nefeleicsbokrétáját: a nemzet árváit”, egyszerre előtötte a szemünket is, a szívünket is a könny.

Megindult fátyolos hangon kezdtünk énekelni. Majd egyre nagyobb lelkesedéssel. Azt mondták: remek volt!

Özv. Follinusz Árpádné Darnay Margit visszaemlékezései

Amikor özvegy lettem, kisleányomat a székesfehérvári zárdában neveltetem. Így többször részesültem abban a kegyelemben, hogy találkozhattam Püspökatyánkkal. Megvallom, nem szívesen mondom el kedves emlékeimet, mert tudom: Püspökatyánk nem szeretett „kirakatba” kerülni. Ámbár: ő is megosztotta, amije volt.

Püspökatyánk mint püspök először vett részt a koronázó templomi nagy ünnepségen, mint a többi püspök. Ő is teljes díszben, hintón érkezett a menet fölfejlődése előtt. Amikor a Szent Jobb visszavitele után a menet már szétoszoltan visszafelé tartott, mi nagyon sokan még mindig az út mentén álltunk. Az első sorból hátrább húzódva várok arra, hogy a tömeg közt utat találjak. Egyszer csak valaki megfogja a karomat: Ottokár püspök úr volt egyszerű reverendájában. Örömmel, de csodálkozva kérdelem: Miért csak így és miért gyalog? – „Elég volt egyszer ketrebben mutogatnom magam!” – felelte – így jobb. És kis kezításkájával tovább sietett.

* * *

Nagyságát, lelkének erejét mindig csodálva tiszteltem. Életszentségének legmélyére még 1911-ben láthattam bele. Az indexre-tétel fölötti irtózatossal felindulással kerestem föl. Figyelve hallgatott, majd csak ennyit mondott: „Kedves leányom..., vannak helyzetek, amikor nem kritizálunk, hanem engedelmeskedünk.”

Ribiánszky Józsefné

Karácsonyra az Elmélkedéseket ajándékozta nekem Püspökatyánk. Ezt írta bele: „K.Babi! Világítson kegyednek ez a könyv, legyen mécsese. Legyenek e sorok rácsok: melyek mögül Kegyed felé világít a legszebb arc: Krisztus. Tekintsen rá, s ifjuljon, hevüljön, szépüljön tőle! Isten vele! Prohászka Ottokár.”

1917-ben bementem Fehérvárra, hogy az Úrnapi körmeneten részt vehessek. Magammal vittem a két kisfiamat: a két éves Miklóska és a 7 hónapos Lacit. Amikor a visszatérő körmenettel a városházáig értünk, én félreálltam a járdára, hogy Miklóska lássa az Oltáriszentséget vivő Püspök atyát. Ebben a pillanatban a zenekar elhallgatott, s a hívek még nem kezdtek énekelni. A baldachin elének érkezett. Az előttem álló Miklóska tele torokkal rázendített: „Mennyből az angyal...”

Ottokár atyánk szeme rámosolyodott az én Miklóskaóra, aki rendületlenül, toroka szakadtából énekelte tovább.

Amikor a szertartás végével Püspökatyánk hazafelé tartott, kocsijából kihajolva integetett felénk. Hitvalló Miklóskám lelkendezve, két kis karját fölemelve viszonzta Püspökatyánk kitüntető jóságos integetését. A járdán szorongó, amúgy is lelkes közönség középpontja Miklóska lett. Egy kedves, szellemes hölgy ismerősöm megszólalt: „Hát nem érdemes megöregedni: a gyermekeké az elsőség!”

Ezekben az években a megyei főorvos dr. Schlesinger Illés volt. Ő mondta el nekünk, hogy elment hozzá Ottokár püspök úr. Megtudtam, hogy szegény híveim mind Önhöz járnak, s mind ingyen gyógyítja őket. Meg akarom ezt most köszönni!

Schweiger Jolán

12 éves koromban gyóntam először Prohászka püspök úrnál. Kegyednek szólított. Ő vezetgetett Jézus Szíve tiszteletére. 12 éven át volt gyóntatom. A székesfehérvári ferenceseknél gyóntatott. A gyóntatószékben sohasem nézett föl, kezével eltakarta szemét. Ott maradt, ha dél volt is, amíg csak egy gyónó is jelentkezett. Pedig hideg kis szobában volt a helye.

Mátray Ferenc Bernátdin atya volt Ottokár Püspökatya ferences gyóntatója. „A gyónáskor legfontosabb a tökéletes bánat.”

* * *

Gyerekkoromban a szentgyónásnál kérdezte: „Ugye, ha ön slingel vagy hímez, és a szál összegubancolódik, ugye akkor szépen kibontja?” – Dehogy, összetépem – válaszoltam.

A ferences harmadrendbe való fölvételem előtt fenn gyóntam a kápolnában. Szittyay főtisztelendő úr vezetett föl.

„No, majd én segítek, csak szépen, nyugodtan.” – így biztatott a Püspökatya. Olyan volt a lelkem, mintha repültem volna (21-22 éves lehettem). 1926. december 10-én volt.

Amikor életgyónásomat végeztem nála, minden bűnöm után így szólt: No, majd én segítek! – Feloldozás után az oltárhoz vezetett, s háromszor áldott meg.

Ottokár atyánk azt mondta: „Ha itthon vagyok, mindig feljöhet hozzám gyónni.” Különben a barátoknál gyóntatott egy kis szobában. Adamecz Erzsi, Barna rendőrkapitányné és én voltunk a rendes gyónói.

Nem kell a gyarlóságunk miatt kétségbeesnünk. Fő a jószándék. Emberek vagyunk, gyarlók vagyunk. Mindent Istenért. – Ezt mondjuk minden reggel. Ez jó jel, jó kezdet! Napjában többször mondjuk: Jézus szentséges Szíve, szívből szeretlek Téged, bízom Benned!

Megtanultam Atyánk reggeli imáját, most is azt mondom.

Fölvételt kértem egy rendbe. Az előírt kelengyém nem volt meg, tehát lemondtam lelkem vágyáról, de elmondtam Püspökatyánkknak. „Higgye el, különb ez az élet, mint a szerzetben, ahol mindenkinek megvan mindene, itt kint pedig szegénységet élő, mindent magának kell előteremtenie.”

Egyszer egy feszületet áldott meg nekem. Mielőtt átadta, megcsókolta az Úr Jézus jobbkezét.

* * *

Egy Berkesné nevű jószívű asszonynál kéregetett egy szegény özvegy asszony, akinek nagyon nagy sebe volt (a kezén). Berkesné kimosta a beteg asszony sebet, bekötözte. Ezt valahogy megtudta a Püspök atya. Elment Berkesnéhez, megköszönte irgalmasságát és megcsókolta Berkesné kezét.

Meglátogatta A-né előkelő asszonyt, az éppen a kertben kapált. Ő kivette a kezéből a kapát, s tovább kapált a megkezdett soron.

A Püspökalya estefelé rendes sétáján (a titkárjával) egy szőlőhöz érkezett. Egy asszony, aki a sorok között kapált, valamiben megakadva nagyot káromkodott. Hirtelen meglátva a püspök urat, rögtön „Dicsértessék”-kel köszönt. A titkár úrtól tudom, hogy a Püspökalya így szólt az asszonyhoz:

„Harcias amazon, ön mélyen vallásos.”

* * *

Karácsony előtt csináltatott egy pár cipőt. Irma néni, a nővére sehol sem találta. „Kedves Ottokár, hol van a te új cipőd, ez a rossz már csupa foltozás!”

„Hadd fiacskám, jó helyen van az!” Ekkor mondta el, hogy egy diák jött hozzá és kint volt a lába a cipőből. Hát neki adta. És elment a nagypénteki szertartásra a rossz cipőjében. Irma néninek ezt mondta: „Isten nem a ruhát nézi, hanem a lelket!”

Özv. Halmy Gyuláné kultagunk

Országos szervezetünk alelnöke mondta el 1960 júniusában:

Püspökalyánk még 1908. április 9-én ezt írta az Elmélkedésekben: „Fejlődjünk szabadon, Krisztus gondolatai szerint. Fölöttünk az ég világossága, lábaink alatt termőföld: a két erőt egy felsőbb, szebb életben egyesítsük!”

Ebben a szebb, felsőbb életben, boldog Püspökalyánkban, közbenjáró szeretetében bízom én azóta is.

* * *

Van még egy emlékem 1913-ból. Januárban, hideg időben, csúszós járdán mentem el éppen a Papnövelde előtt. Ebben a pillanatban lépett ki a kapun drága Püspökalyánk. Megállt. Üdvözöltem, s kérdeztem: Szabad-e hozzá csatlakoznom? Hogyne! Édes Leányom! Mondja, hogyan van? – Boldog merészséggel azt kértem, ha együtt mehetünk, ne menjünk gyorsan, se nagy léptekkel, mert beteges vagyok. Végtelen jósággal azonnal meglassította jellegzetes, határozott nagy lépteit, s kis léptekkel haladtunk lassan előre. Közben megtudtam Püspökalyánktól, hogy a Katolikus Körbe kell mennie a nagy női gyűlésre. Amint így megyünk, megkondul a déli harangszó. Püspökalyánk megemeli a kalapját, halkán kezdi mondani az Úrangyalát... és sietve, nagy léptekkel elment.

Rám olyan mély hatást tett az, hogy csodálatos pontosságát mellőzve, sietős útját elhallgatva jött velem, s amint megbántás nélkül siethetett, elsietett, hogy azóta erre a jelenetre visszaemlékezve most 1960-ban... máig sem mulasztottam el a déli imát.

Planéter Jolán tanárnő kultagunknak mondta el Püspökalyánk

Egy Fejér megyei tanyán az udvaron nagy csapat játszó gyerek hangos „Dicsértessék”-kel köszöntött. Erre kilépett a házból egy fiatal, de munkától hervadt asszonyka, s hozzám sietett, hogy ő is köszönjön. Megkérdeztem tőle, hogy ez a gyermekhad mind az övé? – Mind az enyém, felelt kedvesen.

Látva fáradt, görnyedt vállát, mozdulatát, megkérdeztem: – „Mondja, kedves Anyácska, nem sok egy kicsit ez a gond, ez a sok kisgyerek?” Az asszonyka rámnézve így válaszolt: – „Nem sok, nem sok ez drága Püspökalyám. Nem számol az, aki szeret.” Mondom magának, Jolánka, ma is meghatódva gondolok arra a nagyszerű tanyasi asszonyra.

* * *

Egy tanító társammal beszélgettünk a szerzetesi hivatásról itt a remetei otthonban. Már mindketten öregek, betegesek. Azt mondja a társam: Képzeld, fiatal koromban hogy-hogy nem, egyszer csak arra gondoltam nagyhirtelenül: belépek én is valamelyik zárdába. De hová?

Kerestem és meg is találtam az alkalmat, hogy Ottokár püspök úr mellé juthattam. Kértem, adjon nekem tanácsot. A püspök úr nagyon komolyan csak ennyit mondott: „Kedves leányom, ha kegyednek hivatása van, nem tőlem kérne tanácsot.”

Átlátott a lelkemen, olyanok látta, amilyen.

Egy kedves, idős néni

tette ezt a vallomást drága Püspökatyánk egyik lelkigyakorlatán, a befejező elmélkedés után:

„Kedves nővér, engem úgy elragadott a püspök úr tanítása a szociális munka nagyszerűségéről, amiről nekem eddig bizony sejtelmem sem volt, hogy alig vártam, hogy sorra kerüljek, amikor gyóntatni kezdett. De én akkor nem is gyónni akartam. Valami ilyesfélét mondtam: hogy eddigi mulasztásaimat jóvátegyem, ezután minden időmet és erőmet a szociális munkára, misszióra ajánlom fel. – „Van kegyednek családja?” – szölt közbe a püspök úr. „Igenis van! Gyermekeim, unokáim is vannak. De én már eleget törődtem velük, ezután gondoskodjanak magukról.” – A püspök úr arca erre komolyabb lett. Felém fordulva csak ennyit mondott: „Kegyed rosszul figyelt. Az Isten nem szereti a bolondos öregasszonyokat!” – És összehúzta a gyóntatórács lila függönyét. Vártam. Majd kitámolyogtam a gyóntatószékből. Visszatértem a padba, az előbbi helyemre. Nem tudom, bírtam-e imádkozni? De egyszerre megértettem: a misszió otthon kezdődik.”

D. G. kültagunk Ottokár atyánk lelki leánya mondta el

Egy kedves iskolatársam és barátnőm, fiatal asszonyka, vidékről jött fel hozzám nagy szomorúsággal: már nem bírja megpróbáltatását, elválík az urától. Mit tehettem jobbat, mint az éppen Pesten lévő Ottokár atyánkhoz vittem. Meggyónt nála, de úgy láttam, nem bírt megnyugodni. Másnap elmentünk az egyetemi templomba Atyánk konferenciájára. Csodálatos hatással beszélt a szenvedésről. Majd hirtelen így szólt: „Tegnap volt nálam valaki, annak üzenem: tövisbokorban is lehet fészket rakni.”

A szentbeszéd után az én kis barátnőm finom lelke egyensúlyba jutott, csupa békesség, élniakarás sugárzott egész lényéből. Sietve utazott haza. Amint évek múlva mondta nekem, soha többé nem gondolt válásra. Remek szép gyermekeket nevelt. Ma már unokák boldog nagymamája.

Dr. Hegyi Árpádné kaposvári elnöknőnk emlékei

„Mi baja? Fáj valami? Kitaláltam valami biztos hatású ellenszert az emberi rossziaság fájdalmai ellen. Lássa, velem is hálátlanok, hamisak, bíraskodók stb. Persze ez nekem is fáj és rosszulesik, kissé össze is tör néha, de én ilyen esetekben azonnal jót teszek valakivel – esetleg épp azzal, aki bánt vagy bántott. Tudja, egy jó szót! Egy barátságos mosolyt. Valami szívességet derús készséggel. Esetleg segílyt adok és ezer apró lehetőséget használok fel. És mindig megnyugszik a lelkem, örülök, hogy megbántottak. Ajánlom magának, kedvesem, és meglátja majd, milyen jó tanácsot kapott.”

Más alkalommal találkozva rámnézett, azzal a csodálatos, lélekbe-néző tekintetével és azt kérdezte: „Mi baj van? Bántják? Nem értik meg? Hűtelenek, lanyhák a munkatársai?” – Igen, igen! – feleltem. – „Nem baj, de feleljen nekem őszintén: van-e 12 hű, igaz munkatársa?” – Igen! – „No akkor semmi baj. Az Úr Jézusnak elég volt tizenkettő és magának ne lenne? Hát csak Jézus nyomán, bátran előre!”

Odasompolyogtak a püspök úr széke mögé, köré. Mindenkinek volt vele fontos közlése, kérése, és jót vagy feddést kaptak, ki-ki érdeme szerint. És én? Hát felhasználva az első csendes pillanatot, halkán odasúgtam: „Kegyelmes Atyám – nekem is van ám kérésem!” – „Na ki vele!” – Borzasztó nagy ám, amit kérek! – „Na, akkor csak gyorsan elő vele!”

Szinte elcsukló hangon nyögtem ki a kérést: Kérem, tessék lejönni hozzánk lelkigyakorlatot tartani!

„Nono, és mást nem kér?” – Nem! De ezt nagyon!

„De épp ezt nem fogom megtenni.” – Miért? – „Mert egyszer már tartottam Kaposvárnak, és az életem nem oly hosszú, hogy ismételten mehessek ugyanazon hívek közé.”

Oh, de azok nem missziósak voltak!

„De lelkek!”

Leverten hajtottam le a fejemet. Ecce ancilla Domini!

Reggelink befejeződött. Ő imádkozott és azután derűs, ragyogó tekintettel odafordult hozzám: „Na, hát mikor kívánja, hogy menjek magukhoz?”

Csoda, hogy gyermekként nem sikoltottam fel meglepetésemben, boldogságomban.

Mivel ez az eset a Püspökhaty első orrvérzése után volt, Edith anya kissé aggódott. Ki fog merülni. Vonja vissza ígéretét. De a Püspökhaty állta. Otthon aztán azonnal írtam dr. Potyondy akkori – úgy tudom – püspöki titkárnak, és mindent kikérdeztem Püspökhatyánkra vonatkozólag. Mit, hogyan szokott otthon tenni, enni és mit nem? Jött is a gyors válasz, és ennek nyomán készülődtünk a nagy eseményre. Vakmerően hozzánk invitáltuk lakni, három szobát bocsátottunk rendelkezésére. Az egész város úgy várta a szent hetet, mert hétfő reggeltől szombat délelőttig tartott. De éppoly ünnepnek éreztük a szent Püspökhaty érkezését is.

A vonatnál – mert tudtuk, hogy nem szereti a parádét – csak az alispán, a férjem és én vártuk. Megyei fogat, díszruhás ordinánc. És befutott a gyors. Ott állt kicsiny kis bőröndjével a nagy püspök az ablaknál. Ő azt kérdezte: „Messze laknak?” – Csak az utca végén. – „No, akkor bírjuk gyalog is.” Az őt váró fogatot elküldte, gyalog jött fel velünk a házunkig.

Első reggelijét, remek ezüsttálcán, ezüstantyárral és – csészével találtak: tej, vaj, sonka és két lágytojás. Kedvenc virága, egy kis csokor ibolya is volt. Minden ékességünket eléje akartam tenni, hogy érezze, mennyire szeretjük, tiszteljük. – Amikor halkán kopogva bementem a tálcáért, így szólt: „Mondja, mindenkinek így szoktak tálcálni?” – Azt feleltem: nem, csak egyedül Kegyelmes Atyánknak! Tetszik-e még valamit parancsolni? „Igen!” – „Jöjjön csak bátran be, mindent megettem.” – Én azonban a tálcán ott találtam a két főtt tojást. Csodálkozásomra így felelt: „Hja, apró csodák is történnek néha. Lássá, most is! Bevallom: nővérem a tegnapi utamra két kemény tojást adott velem, hát ezeket ettem meg ma! Takarékoskodni kell ám, és ha hazaérek, meg fogják kérdezni, megettem-e. Hát csak nem mondhatom meg neki, hogy nem? Megettem. Ugye igaz?” – Hogy tetszhetett ez a gyermekdedség az Úr Jézusnak!

Étkezések alatt beszélgettünk. Édesanyám ilyenkor felhasználva a jó alkalmakat – tréfásan ugyan – de szidogatott engem. Például: elpanaszolta, hogy milyen silány háziasszony vagyok, mert ha a piacra megyek, sokszor silány dolgokat hozok haza. Kérdésére, hogy miért veszek ilyent, bevallom: hogy mert az egyik árusnak sok a gyermeke, a másik meg harmadrendi stb. Hát nem borzasztó az én leányom?

Püspökhatyánk nagy figyelemmel és fejszóválással komolyan hallgatja, de aztán felém tekint és rám mutatva azt feleli anyámnak: „Borzasztó igaz, de mégis a Kicsinek van igaza!” (Engem ugyanis így említett itthon, ha rólam szólt.)

Másik panasza jó Anyámnak az volt, hogy „az ő leányának annyiféle tehetsége van, de mióta missziós lett, mindent elhanyagol – csak a misszió! Minden a misszió! Hát nem borzasztó ez is?” – Püspökatyánk komolyan, szó nélkül igennel – drága fejét hajtogatva – válaszol. – Megrémülve vettem tudomásul, hogy baj van. Beszólított a szobájába ebéd után és azt mondta:

„Nem kell megijednie, mert nem vettem védelmembe anyjával szemben, de ő ezt nem értené vagy félreértené, így hát csak magának mondom: Nem lehet egy embernek minden adottságát egészen kihasználni. A többi adottsága csak tehetség, mely van másnak is – különb is esetleg a magáénál –, de a misszióssága hivatás. És ez a magáé olyan erős, hogy ezt elhanyagolnia nem szabad. Ezért felelne az Úr előtt. És amit ezzel a hivatása teljesítésével máshol talán elhanyagol, azt pótolja majd a Mindenható!”

* * *

Elmondom még ezt is. Első este, amikor fogadószobájában együtt üldögéltünk, azt indítványoztam, hogy hallgassunk rádiót.

„Mit? Rádiót? Oh, hát van maguknak? Én még sohasem hallgattam. Oh, csak hamar, kapcsolják be!”

És mint egy gyermek, sietve telepedett le a karosszékbe és várakozva nézett. Nagyon kezdetleges kis amatőr készülékünk volt csak. Városunkban alig-alig volt még ilyen is. 24-es volt a miénk. Fejhallgatóval. Szóval bekapcsoltuk és odanyújtottam a fejhallgatót. Megfogta és pont fordítva akarta feltenni, mint ahogyan kellett. Én kapkodtam és mondtam – jaj, nem így kérem!

„Nem? Hát tegye fel a fejemre.” – De én nem mertem hozzáérni.

„No, csak bátran, ne féljen tőlem.” – És én felbátorodva felerősítettem a drága fejre, de közben persze hozzá kellett érnem selymes, hófehér hajához. Ő észrevette és elmosolyodott.

„Na, más ez a fej, mint a többi emberé?” – Elpirulva feleltem: Bizony más! Szent fej ez! Püspökfej! Tele Isten gondolatával. – Derűsen pillantott föl. És megszólalt a rádió! Mélyen megrendülve hallgatta. Szemeit bezárva figyelt. Halkan suttogva szólt:

„Én Istenem! Mindenütt jelenlévő, mindent halló és tudó Istenem! Oh, most jobban el tudlak képzelni, mint bármikor idáig. Kegyelem ez! Nagy kegyelem. Gratias!”

Másnap este sietette a vacsorát, annyira örült a rádiónak. De, sajnos lebukott a kis hitvány szerkezet és hiába forgattuk, többé meg nem szólalt. Püspökatyánk azt mondta erre:

„Kár, nagy kár, de nem baj. A fő, hogy Isten szavát hallottam az éteren át és épp maguknál. Gratias!”

Természetesen térdeplőt tettünk a szobájába, de sohasem használta, a csupasz földön térdelt, még a szőnyeget is felhajtotta. Igazi aszkéta volt. Semmi kényelmet nem engedett meg magának. Mindig imádkozott, ha egyedül volt. Tudom, mert időnkint be-bepillantottam hozzá, hátha kívánja, hogy ott legyenek vagy kell valami. Ilyenkor legtöbbször észre sem vett, mert lelke annál időzött, akihez mindig vágyott, akihez oly buzgón igyekezett irányítani minket is.

* * *

Minden étkezésnél egy-egy ft. pap is hivatalos volt hozzánk, az Ő tiszteletére.

Érdekesnek tartom, tehát leírom. Egy káplán úr, rendes jó kis pap, amikor az volt szolgálatos és bemutattam a püspök úrnak, elfogadta, de nem beszélt vele egy szót sem. Második nap Babits Endre, akkor már balatonfüredi plébános úr volt szolgálatos, őt is bemutattam – de ő bizony fél térdre ereszkedve megcsókolta a püspöki jobbot. – Ezzel beszélgetett kedves szívességgel.

Érdekes megismerést tehettem, azt, hogy íme az alázatos ember, Prohászka Ottokár – de aki a Főpapot, ha az saját maga is tiszteletben tartja, és mert Krisztus papja, megköveteli azt papjaitól is.

Este 5 órakor megkezdődtek a lelkigyakorlatos szentbeszédok a vármegyeház dísztermében. Ember ember hátán, a karzatokkal együtt. Halotti csend. És Ő csengő ékes hangjával beszélt. És nem maradt lélekérzéketlen, sok-sok lélek Istenhez talált. Sokan sírva, sápadtan álltak – mea culpa! – Összesen 10 szentbeszédet kaptunk. Emlékszem, egy tábornok azt mondta nekem: „Sohasem hittem, hogy ilyen a lelkem – és én ezt nem éreztem soha – de most! új emberré lettem!”

A püspök úr mindig gyalog ment a megyeházába. De egyszer odaléptem hozzá és kértem, mehetnék-e én is vele? – felelte: „Ha tud hallgatni! Én mindig figyelek az utcán – tanulok!” És mentünk, mentünk. Egyszerre három siheder közeledett – és szemtelenül szembenéztek a püspök úrral. Ő kissé lassított. Rájuk tekintett és e percben ez a három hitvány kölyök egy szörnyű istenkáromlást kiáltott oda neki – azután sietve mentek odébb. Az Atya felém fordult és kérdezte:

„Hallotta? – Sajnos, igen! – „Na lássa! Ilyenek! De én mondom magának valamit: Ti. én néha látom a jövődöt. Most is. Hallgassa: Szegény Magyarországot hamarosan borzasztó büntetés fogja érni, olyan, amilyent talán semmi más ország nem kap. Tudja miért? Ezekért a borzasztó káromkodásokért, amit a magyar oly szörnyű módon gyakorol. Én sok világot bejártam, sok szépet, de sok rosszat is tapasztaltam. Más országokban is hallottam káromkodást, de olyant és úgy, mint a magyar, egyetlen országban sem hallottam. Gondolja, hogy ezt a Mindenható büntetlenül hagyja? Mert én nem gondolom!”

Leverten, mélyen megilletődve, szó nélkül értünk a megyeházához, és hősies lélekkel ment fel az emelvényre, hogy buzdítson bennünket közelebb Istenhez.

* * *

Ugyancsak a lelkigyakorlat alatt történt: egyik tagunk – ő nevezett lelkianyjának – kihez erős lelki kapocs fűzött, sokszor jött hozzám bizalmas kérdésekkel. Ő is azokhoz tartozott, kiket misszióink vitt fel a lelkigyakorlatra. Ezt a jó idős leányt igyekeztem életgyónásra rávenni. Ottokár atyánk beszédeinek hatására végre rászánta magát, de segítenem kellett a lelkiismerete megvizsgálásában. Végre elkészült és odajött hozzám a követelő kéréssel, hogy most előbb nekem gyónja meg, mert ha ezt nem engedem, ő nem meri elmondani a Püspök úrnak. Mit volt mit tennem, meghallgattam. A leány megkönnyebbülten távozott, de én, jaj, azt hittem, meghalok a más bűneinek terhe alatt. Annyira levert, hogy a második napon, amikor magam is gyónni akartam Atyánknál, természetesen elmondtam neki, hogy mi történt. Azt kérdezte: „Dehát mit tegyek én?” Természetesen én a gyónásból egyetlen szót sem mondhattam el, hogy rögtön nem is értette Ottokár atya, mi a panaszsom – majd így szólt: „Na, küldje hát ide a szegény jó lelket!” – Mondtam: de velem mi lesz? – „Igen?” „Hát mit akar?” Arra kértem tehát, hogy vegye át tőlem a gyónási titkot, és vegye le vállamról ennek a szörnyű terhét. – Meglepve, megdöbbenve fordult hozzám: „Én levegyem?” – Igen, Atyám két drága karját felém nyújtva azt mondta: „Jézusom, engedd meg, hogy átvegyem!” – És e percben az én rajtam oly kínosan nehezedő súly elmúlt. Ottokár atyánk pedig mély sóhajjal azt mondta: „Tudja, hogy ez nagy kegyelem, amit most kaptam?” „Megértettem azt, amire eddig nem is gondoltam, azt, hogy mit jelent a hivatás! Lássa, maga összetört volna e bűnvallomás hallatára, és mi papok, mert Krisztusnak lettünk alteregói, van erőnk ezer és ezer ember terhét magunkra venni. Krisztus hordja, ezért esett el Ő háromszor is a kereszt súlya alatt. O gratias!”

Aztán még ott maradtam, mert így akarta Atyánk és beszélgetett. Sok mindent elmondott önmagáról is, papi életéről is. Egyszerre aztán felugrott és azt mondta: „Jöjjön velem, mutatok valamit.” Az egyik ablakhoz vezetett és a falra ceruzával írt feljegyzésre mutatva azt mondta: Olvassa el!

Egy 16 éves iskolás leány jegyzete volt a falon arról, hogy hány kedvese volt már stb. A Püspök atya mélységes bánattal állt mellettem és így szólt:

„Mondja, hát meglátszik-e a világon az, hogy egy életet adtam és velem sok más pap azért, hogy tiszta lelkeket neveljünk?” – Nem tudtam erre mit mondani.

Sajnos lejárt a hét, befejeződött a lelkigyakorlat. Zsúfolt teremben az utolsó szentmise. Mindenki a szentáldozáshoz járult. Pár szavas búcsúja – áldása – és a tömeg nem mozdult. Várt, várt! És nem hiába. Ő indult, mi kísértük, de közben a sok térden álló, áldást váróra adta is az áldásokat készségesen.

Mondogatta néha: „Kegyetek, kegyetek!” – Az Ő palócos drága tájszólásával, amelyet úgy szerettem, de Ő bánatosan panaszkodott egyszer:

„Lássa, hiába vesződtem egy életen át leszokni, nem tudtam. Ha a beszéd hevében nekilendülök, bizony a régi palóc vagyok ismét, mint voltam gyerekségemben!”

Szombaton reggel ért véget a lelkigyakorlat, óriási sikerrel. Nekem jutott a kitüntető kötelesség megköszönni e szent napokat. Ő kívánta így, tehát csak egy kis szobában, 10-12-en voltunk jelen. Babits Endre lelkiatyám is köztünk volt. – Hát én, aki mindig nyugodtan tudtam beszélni, most szégyenletesen belesültem már az első mondatnál. Babits Endre rémült tekintetével találkozottam. Az én szívem is, eszem is szinte megállt. A jó Isten azonban velem volt és megszólaltam: „Kegyelmes jó Atyám! Én annyira meg vagyok hatva, hogy mindent elfelejtettem, amit mondani szerettem volna. Hát csak ennyit tudok mondani, hogy áldja meg a jó Isten.”

A Püspök úr egy percig hallgatott, majd odalépett egészen a közelembe és jóságos derúval azt mondta: „Kedvesem, régi püspök vagyok már, sok beszéddel tiszteltek meg engem – de ilyen édes-kedves beszéddel még soha. Ez egy mondattal egy egész szívet adott át nekem!”

Halk nevetésére feloldódott a kissé feszült hangulat, és derűs, boldog örömmel adta és vettük püspöki, de atyai áldását is. – Hazamentünk – igen, így írom, mert olyan otthonosan éreztük magunkat Vele, mint egy család, egy atya.

A nálunk tartott lelkigyakorlatkor egyik szentbeszéd után alig bírtam fölállni, és csak tapogatózva lépegettem utána hazafelé. Ő észrevette, hogy valami történt velem. Hazaérve odafordult hozzám és kérdezte: „Na, mi van?” – Én csak úgy suttogva szóltam: „Atyám, így még sohasem beszéltem.” – „Hát mit mondtam, ami ennyire megfogta?” – „Jaj, feleltem, éppen ez a baj, hogy nem tudom. Egyetlen szavára sem emlékszem. Nem is tudom, miről beszéltem, de a lelkem, jaj, a lelkem tele lett egészen – az Istennel!”

„Így állunk? Örüljön, örvendezzen, mert életében soha ilyen jól nem hallgatott még szentbeszédet. Így kell hallgatni. Mert csak ez a fontos. Istennel telítődni. Oh bár mindig így tudnék beszélni. Oh bár mindenki így hallgathatná Isten szavát, és végre megértem. Gratias! Gratias!”

* * *

Páratlanul jó és kegyes volt velem. Valami dicséretet mondott nekem, mire én rémülten akartam elkapni a kezemet, melyet megfogott és mondtam: „Oh én erre nem vagyok érdemes! Én nem vagyok az, akinek tartani méltóztatik engem!” Kezemet erősen fogva messze néző tekintettel mondta: „Hagyja ezt, fogadja el tőlem, mert én tudom, mit mondok és teszek. Most nem érti. Ne is akarja érteni, de majd egyszer talán rájön és meg fogja érteni.”

És valóban, hónapok múlva egy szentmise alatt megértettem az eszembe jutó mondatot. Értelme az volt, hogy amikor engem dicsért, az nem nekem szólt, hanem Annak, aki oly irgalmas volt velem, kis hitvány jószággal. Ő Prohászka atyánk ezt látta meg, és dicsérete Annak zengett, akire messze nézve tekintett – az irgalmas Istennek! – és mondom Prohászka Ottokár szavát: Gratias!

Sokszor kértem, ne nevezzen engem méltóságos asszonynak, de nem használt. Most az utolsó (jaj, nem sejtettem, hogy utolsó!) találkozás végén, mielőtt megáldott, azt mondta:

„Vegye tudomásul, hogy e perctől kezdve nem szólítom többé másnak, mint az én jó leányomnak!” Azután egy pillanatra kezeibe fogta a fejemet és szívére ölelte. Nekem szakadtak a könnyeim, mert egy percre éreztem, tudtam, hogy egy szent szívnek dobogását érzem és hallom.

Pár hónappal halála előtt üzenetet küldött missziós tagunk által nekem: „Mondja meg Hegyinének, hogy kérem, tegyen valamit, hogy én még egyszer lemehessek Kaposvárra lelki gyakorlatot tartani, mert soha olyan jól nem éreztem magamat, mint ott, és nagyon sokat szeretnék még a lelkeknek mondani.”

Oh, még valamit el kell mondanom. Amikor itt ültem mellette, azt kértem tőle, hogy kegyes jó Atyám, kérem sokak nevében is, hogy ne fárasza magát! Vigyázzon magára, mert sokkal nagyobb kincs nekünk a Maga élete, ha tovább tart, mintha sokat ad is, de rövidebb ideig adhat! Erre Ő csodálatos látnoki arckifejezéssel mondta: „Oh én nem kímélem magamat, és addig fogok dolgozni az Úr Jézusnak, amíg Ő egyszer meg nem fogja a kezemet (és ezt mutatta is jobb kezével megfogván a balkezét) és azt nem mondja: Fiam! Most elég! És én akkor meghajtom majd a fejemet, és azt mondom: Fiat voluntas tua!”

Nem csodálatosan így történt-e ott az Egyetemi templomi szószéken? Odafordult pillanatra a Tabernákulum felé, és lerogyott az Úr Jézus hú és engedelmes fia, Prohászka Ottokár Püspökatyánk.

Sajnos a halál, nem a Mindenható akarata befejezte e nemes Főpap munkálkodásának idejét, és nem jöhetett többé hozzánk, de legyen áldott az Úr és az Ő hú papja mindazért, amit kaptunk.

Teréz nővér emlékei

Amikor a halottas ágynak a szoba közepére való átrendezése elkezdődött, a főtisztelendő urak, tanárok lassan eltávoztak. Én csak álltam, nem bírtam mozdulni. Ekkor Némethy kamarás úr a kezembe adta drága Püspökatyánk kopott kis kezításkáját, melyet tegnap még ő hozott magával. „Kérem, vigye ezt haza az Anyaházba! Vigyázzanak rá!”

Hazaérkezve megnéztem a táska tartalmát, hogy el tudjak róla számolni. Volt benne: Püspökatyánk breviáriuma, egy lila stóla és 25 pengő.

A temetés előttről, értem ezen a Déli pályaudvarról való elszállítást, van a sok között is egy még ma is megríkató képem. Amikor a virággal teli koporsós vasúti kocsit ajtaját lezárták, az Ottokár Árvaház növendékei ott álltak a közeli sínek mellett. És amikor a vonat elindult: hangos sírással szaladtak a vonat után: „Ne vigyék el Püspökatyánkat!” – Majd sírva térdeltek le a földig meghajtott társulati zászló köré.

Nővérünkkel én vittem társulatunk koszorúját. Fehérvárig minden állomásonál térdre állva várták a hívek a vonatot; ámuló iskolás gyermekek, fedetlen fejű öreg, fiatal földművesek...

II. Csobánkai napló

1907

1907. május

Édesanyám utolsó napjait élte, általános sorvadásban, magas lázzal küzdve, önkívületében ezt suttopta:

„Prohászka Ottokár püspök...”

Látta-e Öt már? Hallotta is? Hiába kérdeztem volna. De a lelkemben horgonyt vetett e három szó:

Prohászka Ottokár püspök...¹

¹ Itt kezdődik Grasselli Ilona Norberta naplója

1909

1909. március

Prohászka Ottokár püspök Kassára érkezett, hogy háromnapos lelki gyakorlatot adjon délelőtt nőknek, este férfiaknak a Kat. Legényegyletben. A lelki gyakorlat helye az Orsolya Rend 500 személyt befogadó díszterme.

1908/9-ben az Orsolya Rend Női Gazdasági Tanintézetének voltam növendéke. Igazgatónk, a szentéletű Záhorszky István háromnapos szünetet adott, hogy részt vehessünk az elmélkedéseken.

A nagyterem oldalterméből, közvetlen közelből hallgathattuk Prohászka püspököt, s láthattuk csodálatos profilját, alakját, gesztusait...

A magyar intelligencia hitéletét akarta a püspök úr új életre kelteni. Csak egy gondolatát jegyeztem meg máig: „Az igazság elöl azért zárkózik el az ember, mert az éppen úgy vág sebet az elszürkült, elsötétült életbe, mint a fölkelő nap első sugara a sötét éjszakába.”

Ez volt az első sugár atyánk ragyogó lelkéből, lelkem felé.

Amikor első délben a Gazdasági Akadémia melletti intézetünk felé igyekeztünk, megállít Mázy Engelbert bencés, a mi heti gyóntatónk. Meglátva minket, egyszerre szigorú tankerületi főigazgatóvá merevült: „Tanévben ilyen szünet?” De a mi 16-19 éves lelkünk úgy tele volt tűzzel, hogy nem tudott lehűteni még a következő dorgálás sem: „Különben is, Önök egy Prohászka püspök előadását nem tudhatják átérteni!” (így mondta: átérteni!)

Egy kis eleven, talpraesett társunk (már menyasszony), Sch.Kató mentett meg minket: „Átérteni nem tudjuk, de átérezni igen!”

És mint mindenképpen nyertesek és győztesek, telített lélekkel, vidáman elköszöntünk, s még két napig járulhattunk a lánglelkű apostolhoz.

Tartozom Mázy Engelbert, később tihanyi apát úrnak nemcsak hálával, hanem annak megvallásával is, hogy már akkor, húsvétkor Szikszóra akart vinni a szünidőre, hogy bemutasson Farkas Editnek. Honnan vette ezt az indítást? Ki tudja? Isten tudja!

1909 óta Püspökatyánk Elmélkedéseiből éltem.

1917

1917. április 17-20.

1915-től 1917-ig a kecskeméti Gazdasági Tanítóképzőben tanultam. Révész István prelátus úr meghívására április 1-től 3 napos lelkigyakorlatot tartott Prohászka püspök úr!

Csak a délutáni tanítás után kaptunk engedélyt a városba menetelre. Nagy sárban, majd a vasúti töltésen a sínek között menetelve futottunk a Katolikus Kör épületéig: 4 km-t 37 perc alatt. A terem már zsúfolva volt. Amint beléptünk, abban a pillanatban jelent meg az emelvényen Ottokár püspök úr.

Három elmélkedésének alap gondolata ez volt:

1. A földön álló vagy lezuhant és ott felejtett harang néma, nem lehet megszólaltatni... A lelket sem. Tornyot vagy legalábbis állványt kell előbb építenünk. Ezt a hit kegyelme cselekszi bennünk.
2. A remélni tudó lélek akarata ereje fölhúzza a harangot a magasba...
3. A szeretet lelke meglendíti, megszólaltatja a harangot, hogy glóriát, alleluját zengjen...

A befejező elmélkedése után Révész prelátus úr mondott köszönetet a tengernyi kegyelemért. Elárulta, hogy mindnyájan zavarban vagyunk, készületlen lelkünk nem győzte fogadni és megőrizni a ránk zúduló kegyelmeket. Valahogy úgy jártunk, mint a lelki életet, engedelmeséget most tanuló tanítvány, akivel a szent Remete napokon át a tengerből fűzfa kosárral hordatta a vizet...

A fűzfa kosár közben ragyogó tisztává lett...

A mi lelkünk is, szívünk is tisztábbá lett.

20-án délelőtt a gyóntatószékben Atyánk elé térdelhettem: fölvetelt kértem a Szociális Misszióosztályba. Jóságosan kérdezte: „Nem kell-e szüleiről gondoskodnia?” – Nem! – feleltem a hála eddig ismeretlen örömével. – „Ah! Ez nagy kegyelem!” – mondta.

Hogy el bírtam-e sírni: 8 éve várok erre a pillanatra! – nem emlékszem. De elnyerem-e Édesapám beleegyezését? A 8 év szüntelen aggodalma elszállt. Bizalommal kezdtem novénát a Szűzanyához. Az utolsó napon feladtam fölvetelt lelt lelkem egyetlen kérését Édesapám címére.

A harmadik napon már olvashattam beleegyezését, áldását közlő fölséges levelét.

1917. szeptember

Szeptember 14-e óta jelölt vagyok Anyaházunkban. Édesapám hozott fel. Apám oly nagy hatással volt Főnöknő Anyánkra, hogy ennek emlékére adta nekem már másnap Apám nevét: Norbert, Norberta.

Főnöknő Anyánk névnapjára feljött Püspökatyánk. Részt vett a déli imánkon, amely után mindnyájan nagy szilenciumban álltunk hosszú, keskeny ebédlőnk falánál...

Atyánk szeme végigvillant a nővérsoron..., egynapos nővér voltam..., a sor végén megtalált engem, szegény kis jelöltkét... Csodálatos hangján rám köszöntött: „Isten hozta!” – Jelöltségemben az első sugár.

Mint portára beosztott jelölt (voltaképpen futár), úgyszólván percenként máshol voltam telefonüzenetekkel, jelentésekkel, Főnöknő Anyánktól le a mosókonyháig. Ismertem már mindenkit, a Szikszórol idehelyezett leányokat is, akik javítóintézetünkből kikerülve mindaddig Anyaházunkban találtak otthonra, míg ismerős, jólelkű családoknál elhelyezhették őket. A háztartás minden ágában, munkájában kiképezve segítettek Nővéreinknek, szorgalmasak, megbízhatóak voltak. Egyik ilyen leány, Nyeznamkó Mariska mondta el nekem a vásárcsarnokból hazaérkezve:

„Jaj Istenem! Hát ilyet! Fölszálltam a villamosra a kosaraimmal, s mert a villamos tele volt, megálltam a peronon. Igen ám, de a villamoson volt a drága Püspökalya! Észrevett engem, fölállt, kijött értem, be kellett mennem a helyére. Ő kint állt a hidegben a peronon! Oh, de resteltem!”

* * *

Régi Anyaházunkban a konyhaudvarra nyíló kis irodánkba érkezett özv. Báthory Nándorné, gazdasági tanárnő, író. Gondolom, levelet hozott Püspökalyánktól, mert Fehérvárról jött. Távozáskor én kísértem ki a portáig. Még Kecskemétről ismertem, nagyon tiszteltem.

Alig láttunk a szokatlanul ködös, sötét ég alatt. Ida néni megállt: „Ugye milyen hideg és sötét van? De én most Ottokár atyánktól jöttem, három napon át lelkigyakorlatot tartott nekem. Úgy tele van a lelkem fénnel és meleggel, hogy szinte szeretném, ha még sötétebb és még hidegebb volna! Hidd el: föl tudnám melengetni ezt a sötét, hideg világot!”

A Báthoryné által megszervezett kitűnő Kozma úti női gazdasági iskolánk valóban, élete végéig napsugara lett. Atyánk többször is meglátogatta az intézetet.

1918

1918. március

Március Hamvazószerda óta a csobánkai Ottokár Árvaházban vagyok mint újonc. Betegállományban volnék, de lázamnál nagyobb a régen áhított munkatéren rám váró sok teendő láza...

Az Ottokár Hadiárvaház létesítésének gondolata, úgy tudom Rákosi Jenőé. Ez a terv országos mozgalommá szélesült, s az adományok összegéből vették meg alapítóink Pomáz Csobánka határában a 45 kat.holdnyi kis birtokot. A valamikor remekül berendezett un. Margitligeti szanatórium tragikus halállal halt tulajdonosa, dr. Martin Sándor orvos után gazdátlanul, kifosztottan állt 10 éven át (Az orvos feleségéről, Margitról nevezte el a kis birtokot Margitligetnek). Ezt a 14 épületből álló intézetet kellett egy éve alatt rendbe hoznunk, hogy 1918. október 10-én, Püspökatyánk 60. születésnapján rendeltetésének átadhassuk.

Az egész belsőség: 12 hold park, fenyves, platánossal, régen ezer rózsatóvel beültetett terület – de termelésre szánt földje nem volt. A szántóföldje a dobogókői Kiskovácsi-tanya mellett egy kis sziget a Teleki grófi uradalomtól körülvéve. Beruházásra pénzünk nem maradt. És mégis! Mintha valami különös áldás áradt volna itt mindenre és mindenkire.

Mire fölkerült a tornyos főépület homlokzatára: „Ottokár Hadiárvaház” – nem volt itt elhanyagoltan semmi, nem volt itt árva senki. Itt mindenki fiatal, telve bizalommal, Atyánk jeliségének kétszeres átélésével: nemcsak, míg élek remélek, hanem: amíg remélek, élek! Mindenki telve a fészekrakás buzgalmaival, találékonyságával.

A tavasszal kiköltöztetett noviciátus: csupa tűz. A nővérek mindegyike vállalkozó szellem. A Németvölgyi úti Kis Bethánia Gyermekotthonunk növendékei a tágas, gyönyörű telepen édesen, mindig vidáman mindenütt ott lábatlankodtak.

Angela házfőnök nővérnek sikerült a Dera patak mentén tőszomszédságunkban ¼ kat.holdat megvennie: ezzel már megvolt a konyhakert. Norfolkli forgóval be is osztva, be is vetve áprilisban! A környék legkitűnőbb orvosa: dr. v.Tiszolczy Lajosnak szívügye az árvák egészsége. A főszolgabíró: Almásy Sándor mindenben segítők. Alkalmazottaink kertészek, gépészek, mintha családunk tagjai volnának...

* * *

Pomáz legjobb gazdája: Metzger János naponta tárgyal velem. Ő még eddig okleveles gazdanőt nem ismert! Ő szánt-vet olyan odaadással, mintha a saját földjén dolgozna. De kellene állandó férfisegítség a gazdaságba! Novénát kezdünk, s már a novéna alatt megáll a konyhaudvarnál két orosz fogoly. Munkát, otthont kérnek: Az egyik traktor erejű gazdalegény, a másik művelt, családja után szomorkodó, kitűnő műasztalos. Hozzá is kezd a nagy kápolna imazsámolyos székeinek készítéséhez a gyorsan berendezett asztalos műhelyben, Nefelejcs-villánkban; ő készíti a szép nagy szentélyajtót összecukható szárnyaival, hogy a 10-i ünnepély alatt a szentély zárható legyen, mert a 25 x 10 méteres kápolna sekrestyéje ugyanolyan, mint a szentély; tehát ezen az oldalon lesz a szónokok, szereplők, vendégek helye.

A katonaságtól – „kölcson” – nagyon jó lovakat kaptunk: az egyik, a Holló, nonius. Az orosz legény a kocsisuk. Azt gondolom: onnan is lopott nekik abrakot, ahol semmi sem volt. Czettler Jenő a legszebb pecsenyemalacnak valót küldte el: ez lett az őse a későbbi években országos viszonylatban is elsőrendű törzskönyvezett sertésállományunknak.

A szanatóriumi régi napozóudvar ugyan baromfiteleppé aláztatik, de októberre tele van aranyérmes ajándéktörzsek nemzedékeivel. A telep vízmedencés kútjának törött szélmotorját

ingyen javítja meg Clayton-Shuthleworth főmérnök, sőt az ő találmányával modernizálja is: viharban önmagát csukja le a szárny, és nem törhet össze.

Az egész telepet ellátó vízvezeték rendben van!

* * *

Elismeréssel, jóváhagyással megérkezik a Földművelésügyi Minisztériumtól a tantervünk, a hadiárva-gazdaleányok kiképzésére, októberben megnyitandó gazdasági Nőiskolánk számára. Gazdasági szaktanítónót is kaptunk.

Sűrűn érkeznek a hadiárvák. Teljesen berendezett, szép fehér hálószobák, jó kályhák, kedves, nagy ebédlő, nappali, iskolaterem várja a 80 leánykát! Hogy a szeretetről ne is szóljak!

Ha mindezt nem láttam volna, el sem hinném. Itt talán gond sincs, árny sincs!

Ha van árny, az fényes árny: Püspökatyánk egyik legkedvesebb követője, Beatrix nővérünk nagybeteg. 19 éves korában már főnöknő a székesfehérvári Szent István díszteremben rögtönzött hadikórházban. Éjjel-nappal helytállt. Minden haldoklónak ő fogta le a szemét. A kórteremből Csobánkára hozta őt kedves Főnöknő Anyánk gyógyulni. Ő volt a mi szüntelen imádkozó, majd szent halállal elpihenő közbenjárónk itt is, odaát is. Összekulcsolt két kezével ki tudja mennyit lendített Árvaházunk ügyén! De kellett is!

* * *

Így közeledtünk október 10-e felé. A nagy kápolna frissen festett, finom hamvasszürke fala, a ragyogó fehér székek, a püspöklila virágdíszben álló oltár: mintha tudatosan hódolt volna minden örömök, jubileumok örök Szerzőjének: a szentségi Úr Jézusnak.

Kertészünk még mindig hordta a finom fátyolvirágot az ünnepi díszbe öltöztetett sekrestyébe, a Püspökatyá leleplezésre váró portréja elé...

Ókrös szekerünk hozta az erdőről a lombot a kápolna homlokzatára.

A telefon jelzi Almásy főszolgabíró üzenetét: holnap 60 fogat áll rendelkezésre a vendégek részére.

A filmező nem győzi a szépséges vidék, park, teraszok fölvetelére kínálkozó részeit sorra venni.

És mindenütt ott van Némethy Ernő ft.úr, Püspökatyánk leghívebb tanítványa, magántitkára, az Ottokár Árvaház Bizottságának lelke, oszlopa.

Estére minden a helyén, ünnepi díszben. És mindenki holt fáradtan, de hajnalra feltámadottan.

Késő este jut eszünkbe: az ünnepélyhez vezető térség, a kápolna fű-tere nincsen átgerelyézve. Amikor reggel szentmisére megyünk ámulva állunk meg: az egész térség befödve a nagy platánok aranysárga lehullott leveleivel. Ezt a szépséget nem tudtuk volna elgondolni. Ezen az aranymozaikon lépkedett a megérkező rengeteg vendég, szinte áhítattal a kápolna felé.

És mintha már többé felhő sem tornyosulna Árvaházunk fölé, az azóta is minden októberben megcsodált olaszkek égbolt, Püspökatyánk „barokk mennyezete” ragyogott ránk.

Délután mindenki a villa elé vonul. A rendezőbizottság: Némethy ft.úr, a csobánkai, pomázi plébános urak, Heller Rudolf, Czettler Jenő stb. Atyánk mögött csoportosul. Várjuk a HÉV-vel egyszerre érkező vendégeket. Amikor a gyönyörű jegenyefasorban feltűnik az első hintó, kápolnánk tornyából száll feléjük a harangszó.

Most érkezik Zichy Gyula érsek úr! Megindultan öleli át Atyánkat.

A fogatok hozzák Magyarországot minden részéből Atyánk követőit, tisztelőit. Atyánk, Anyánk vezetik át a vendégeket a kápolnába, ahol énekarunk lelkes éneke fogadja őket.

Püspökatyánk ezután visszajött a villába. Néhány perc múlva érte jött egy bizottság Czettlerrel az élén.

A vendégek átvonulnak a Dera patak menti nővérebédlőbe, majd sorra veszik a telep látnivalóit: az internátust remek két teraszával, a gyermekebédlőt, konyhákat, kamrákat, a gazdasági udvarokat... Ezalatt a szentély szárnyas ajtaja feltárult, s a kivilágított kápolna litániára és Te Deumra várja a lelkes vendégsereget.

Csillagos este van, mire az utolsó hintó is kigördül a villa elől. Püspökatyánk, kedves Főnöknő Anyánk kísér ki minden távozót.

Az ünnep másnapján így szólt Püspökatyánk az akkori általános helyettese, Tóth Etelka nővérhez: „Az én legnagyobb örömem az, hogy látom a Társulatban a szeretetet, az összetartozás, egyet akarás nagy erejét...” (A Főépület előtti széles úton jöttek le, a villa felé menve.) Atyánk megállt és komolyan így folytatta:

„Etelka nővér! Ha angyal alakjában jelenne is meg kegyetek között valaki, hogy megtörje ezt az egységet: üzzék ki maguk közül!”

* * *

Az internátus előcsarnokában, a bejáratnál szép márványtáblát helyeztünk el ezzel a felirattal:

**„Magaménak tekintem őket”,
mondotta áldott emlékű Püspökatyánk a nemzet árváiról.**

Így lettünk mi az Övéi és Ő a mienk. Köszönjük Istenünk, hogy ilyen atyát adott nekünk.

1918. október 10.

Atyánk az internátust járta végig. Angela nővér vezette szobáról szobára. Hozzám is bejöttek. Angela nővér kedvesen így mutatott reám: „Drága Püspökatyánk, egy beteg, aki szomorú és mindig a halálra gondol.” Atyánk rám nézett és nagyon komolyan csak ennyit mondott: „Az nem fontos, hogy meddig élünk, a lényeg az, hogy jól éljünk!”

* * *

Atyánk páratlan gyöngédségét tükrözi ez a szerény kis jelenet: Október 11-én mi, egyszerű fiatal nővérek álldogáltunk a főépület előtt. Közöttünk Borbála nővér is, aki a Szemináriumtól kijött, hogy az előző napi ünnepi főzésnél segítsen. Ő főzött Atyánknak tegnap is, ma is. Amint ott álltunk, a fenyves felől feltűnik Atyánk alakja. Jön, megáll előttünk, a szeme felfedezi Borbála nővért: „No, tudják, mondja jóságosan, hogy micsoda levest főzött ma ez a Borbálácska!” Ebben a pillanatban megpillantja a csobánkai szakácsnővért. Még nagyobb jósággal mondja: „Ezzel nem azt mondom, hogy a kedves Verona nem tud ugyanolyan finom levest főzni!” (Atyánk akkor nem is igen evett gyomoridegessége miatt.)

1919

Beatrix nővér sürgetésére Atyánktól kihallgatást kértem. A csobánkai kápolnánk kis sekrestyéjében egy óra hosszáig beszélt velem Atyánk. Elgondolkozva figyelt rám. Végezetül inkább önmagának, mint nekem csak ennyit mondott: „Sajátságos, kettőnk lelkében mennyi közös vonás van!”

Elutazása előtt feljött hozzám. Bátorított, vigasztalt a maga csodálatos módján. Elmenetele előtt ezt mondta: „Búcsúzóra azt mondom magának, amit nekem mondott az egyik Páter, amikor Rómából, a Germanicumból hazajöttem: „Ifjú barátom, Önből lesz valami.”

Az Elmélkedésekbe ugyanakkor ezt írta: „K.N.! Keresztje van elég: legyen lelke hozzá, mely szenved ugyan, de még inkább szeret.”

1919. X. 29.

Prohászka Ottokár

1920

1920-ból semmi emlékem nincs, Zürichben voltam kórházban.

1921

Atyánk kijött Csobánkára Főnöknő Anyánkkal. Néhány perc múlva átmentem a nagy teraszra, hogy ujjongó örömben közelebb lehessenek a kápolnához. Amint lenézek: a telkünket átszelő országúton megpillantom Atyánk nagyon siető alakját. Az utolsó heteit élő Beatrix nővérünkhöz igyekezett, aki ekkor már feloszló tüdejével nagyon fertőző volt, Atyánkat féltettük is. Láttam rajta, hogy „meglépett”, s maga élvezi a legjobban, hogy titokban ilyen nagy jót tehet egyik legkedvesebb lelki leányával. Úgy tudom, nem is találkoztak többet. Egy levelet írt még Beatrix nővérnek, aki nagyon félt a haláltól. Fölséges levél volt ez, egészen rövid, de benne volt Atyánk egész lelke. Két mondatára emlékszem: „Beatrix, fogja erősen, magasan a hit lámpáját, lóbálja meg!” Majd a legvégén: „Kérem, ne feledjen el, én sem felejttem el!”

A még hátralévő napokban ebből a levélből sugárzó biztatásból, melegből élt Beatrix nővérünk. Augusztus 31-én, az esti Úr Angyalát még együtt mondtuk elszállni készülő szép lelkével... Utána elkezdtem a Hiszekegyet. A végét már egyedül sírtam el.

1922

Július 18-án (kedden) érkezett Atyánk Csobánkára. Másnap egy óra hosszáig volt nálam. A nyugati teraszon feküdtem. Erősen odatűzött a nap. Atyánk az esernyőjével jött. Ötnegyed óráig tartotta felhúzva, hogy a nap ne süssön rám. Elmenőben a küszöbről hirtelen visszakérdez: „No, és mi lesz most magával ilyen napsütésben ernyő nélkül? – Semmi drága Püspökatyám, egy napot elbírok ernyő nélkül” – feleltem nagy hirtelen. Mosolyogva szólt vissza: „Maga nagy huncut!”

Huszonkettedikén félóra hosszáig volt nálam. Sokat beszélt a növény lelkéről, a plasztikus elvekről. **23-án** öt percig volt nálam. **24-én** ismét fél óráig. **27-én** egy óráig beszélt az önképzésről. Ajánlotta, olvassak életrajzokat, hangsúlyozva, hogy ne csak szentekét, olvassak útleírásokat is, pl. Stanleyt. Beszélt még az állat lelkéről.

29-én 37 percig tanítgatott nagy élénkséggel, egyre változtatva tárgyát: a pap, mint pásztor; mesélt amerikai útjáról. „Ah, nem tudnék ott megmaradni. Az a csupa gyár. A gyárak vérsajtók.”

Majd szólt az áldozatról, az áldozó emberről, az ó- és újszövetségi áldozat között levő nagy különbségről. Elmenőben beszélt még a hegyekről – talán, mint egyszerű oltárokról!? – az Oszoly vízeredésű, a pilisi hegyek legújabb eredésű eruptív trachitok. – Augusztus 4-én 30 percig volt nálam. Nagyon fáj a hátam, egyre elsírtam magam. Távozásakor soha nem hallott hangon kérdezte Atyánk: „Mondja, mit adjak magának az áldáson kívül?” – Nem bírtam felelni (de mit is felelhettem volna?) Atyánk könnyezve állt az ajtóban maga elé nézve. Majd felsóhajtott: „Oh, bárcsak mondhatnám: kelj föl és járj!” Köszönés nélkül távozott.

Hogy vasárnapi szentmisém legyen, engedélyt kaptam, hogy a sekrestyében felállított fekvőszékben hallgassam Atyánk szentmiséjét és prédikációját. Miután ő az oltárnál öltözött, nem voltam útban. Mise után senki sem volt már a kápolnában, csak Ő. Imádkozott még sokáig az ő rendes helyén. Nagy csend volt. Végre felállt és térdet hajtott. Nem néztem föl, nem akartam még köszönéssel sem magamra vonni a figyelmét. De Atyánk a következő pillanatban már mellettem állt, s homlokomra nagy keresztet írva csak ennyit mondott: „Néha még a sas is lerepül.” Minden további szó nélkül otthagyt, és azonnal kiment a kápolnából.

Délután 40 percig volt nálam. Bármint örültem is minden jöttén, az állandó fizikai gyötrődés s az ennél is nagyobb lelki nyomorúság csak kifejeződött, bár nem panaszkodtam soha Atyánknak. Így segített rajtam az Ő páratlan közvetett módszerével.

„Mit gondol – kérdezte hosszan eltűnődve –, mit gondol, a Bold.Szűz melankolikus volt?” – Fürkészve nézett rám. – „Vagy tele volt erővel és vidámsággal?” – Nem feleltem, mert tudtam, hogy Atyánk jobban olvas a szemből, mint a szóból.

Atyánk sugárzó arccal, mennyei hangon válaszolta meg a saját kérdését: „Nem, a Szent Szűz nem úgy nézte a világot: ez az a világ, amely a Fiamat keresztre feszítette! – Nem, hanem így: ez az a világ, amelyet a Fiam megváltott!”

Atyánk megérezte, hogy megértettem, bár egy hangot sem szóltam. – „Persze – folytatta halkán –, a megváltottságot nehéz a mai gonoszságban kiérezni, de ez azért van, mert ekkora a látókörünk (a tenyerébe kis kört rajzolt a jobb keze ujjával), s így nem látjuk a fejlődést.” – Majd később így:

„Az ember olyan, mint a pók: a hitéből font szálát nyújtja, sodorja; ki aranyszálat, ki kenderkócot, s beleakasztja az Istenségbe... Ez az ő hálója, amelyen a lelke megpihen és előrehalad...”

Amit ezek után mondott Atyánk, az olyan ismeretlen, csodás világból való volt, hogy nem tudtam ésszel felfogni. Mire föleszméltem, arról beszélt, hogy hogyan tágul, szélesedik a korrallal és kegyelemmel a világnézet.

„... és egyszer csak érzi az ember, hogy nem fér el az eddigi keretek között, kinőtt belőlük, mint a csiga a házából, s önmagának kell még egy menetet kiverajtkezni a világnézet csigabiga házához, hogy megvonulhasson benne...”

Augusztus 8-án

a teraszon feküdtem – idejött Püspökatyánk. Rendkívül jókedvű volt. – „Norberta, mondok, ajánlok magának valamit: vitatkozzék!” – „Nem szeretek vitatkozni, nem is tudok.” – válaszoltam. – „De mégis, vitatkozzék!” – „Önmagammal?” – kérdeztem. „Azokkal, akik látogatják.” – „Asszonyokkal nem lehet vitatkozni!” – mondtam. – „Hát az igaz!” – felelte drága Püspökatyánk felkacagva.

„Magának dalolgatnia kell!” – mondta. – „Ó mit daloljak?” – kérdeztem.

„Hát ezt ni: és mindjárt nótával felelt. Valamilyen erdélyi, régi bakanótát dalolt, a szemével hunyorgatva, népies kiejtéssel. – Lelkemből élveztem, s ezt észrevette Atyánk, s meg is ismételte, cifrázta, s láttam rajta, hogy maga is örül nagy irgalmassága eme eddig ismeretlen oldalának bemutatóján. Nagy sikerének még jobban nekimelegedve más nótán gondolkozott. Már dalolta is bánatos arccal: „Fürdik a holdvilág az éj tengerében...” Amikor a végére ért, így szólt: „Figyelje csak meg, milyen tökéletesen simul itt a dallam a szöveghez: „... mért is adtam fejem tilalmas dologra.” És ezt a sort újból eldalolta, s a kezével és karjával páratlanul kifejezően mutatta, amit még mondott: „Veszi észre, hogy a kérdéssel a dallam maga is függőben marad?” – s nagy kérdőjelet írt a levegőbe.

(Ezt a Petőfi dalt ennek az emlékére tanította be Cecilia nővér, s ettől kezdve dalolták a növendékek esténként Atyánk ablaka alatt.)

Hogy azután elkomolyodtunk, kérdeztem: hogyan lehetne megerősödnöm a remény erényében? Így válaszolt:

1. Olvassa Szent Pált, 2. gondoljon a vértanúkra, 3. ne gondolja, hogy az élet készen van! Mindenkinek magának kell azt elkészítenie! Az akadályokat nincs módunkban elhárítani, a problémákat megfejteni, de ez nem is az én dolgom. Az én feladatam, hogy azok fölé emelkedjem, hogy azokat megkerüljem alázattal, mely nem zúzza magát agyon, mert nem akarja az érthetlent megérteni ...! Jaj, csak meg nem akadni a kátyúkban.

Augusztus 10. (hetvenöt perces látogatás)

Ismételten ajánlotta Szent Pál leveleinek olvasását. Többek között így szólt:

„Szent Pál azért a legnagyobb, mert nem volt eszményképe: hogyan is kell Krisztust szeretni. – A próféták? nem elődök a Krisztus szeretetére! Mibennünk már 1900 év szentjeinek szeretete, példája szövődött össze, de Pál az első. Pál prototípus. Csak figyelje meg ezt az érzelmi világot, amely leveleiből kisugárzik.”

Ezután egyórás értekezést tartott nekem a germán faj jelleméről. Olyan komolyan, olyan összeszedetten beszélt Atyánk, mintha nagy-nagy közönség előtt szólna. Azt is gondoltam, hátha egy tervezett hatalmas műnek a gerincét adja, de nem mertem kérdezni. Csak azt tudtam az egészről megjegyezni: „A germán nép: a kereszténység és az egész európai kultúra hordozója, gerince.”

Augusztus 12. (38 perces látogatás)

Nagyon gyönyörködött Atyánk a kis terasz virágaiban. Ezt a teraszt tavasztól nagy gonddal ápoltuk, mert Atyánk rendszerint itt pihent, ha hozzám feljött. A Pilisi-hegyek szépsége minden alkalommal megragadta Őt. Csaknem minden alkalommal megállt a terasz virágos párkánya előtt, hosszan nézte az eget, azután lejjebb siklott a tekintete a hegyekre, majd onnan

visszaérkezett a muskátlis terasz-szegélyre. Ekkor mosolyogva szemügyre vette őket, a száraz leveleket leszedte, s szépen a baltenyerébe gyűjtötte, s végül nekem adta. Virágot sohasem tépett innen, még fonnyadtat sem.

Mínthogy ez a terasz egészen Atyánkért volt, nagy kedvteléssel szakítottam le azt a szálat, amely neki a legjobban tetszett. Ilyenkor mindig „szívtelennek” nevezett, de a virágot nagy tetszéssel nézte, s néha elvitte magával és gondosan vízbe tette. (Matild nővértől tudom.)

Ma is sorra nézte az izzó-vörös muskátlikat, és sokáig nézett bele a feketében játszó lila petúniák kelyhébe. Letörtem a legsötétebbet és odanyújtottam. Atyánk elfelejtett neheztelni, s a fejét csendesen rengetve nézte hosszan a szépséges virágot. A terasz pazar virágkoszorújában, a nagy augusztusi sugárözönben ott állt Atyánk elmerült tekintettel, kezében egy szál petúniával. A nagy csöndben egyszer csak felém fordul, s még mindig a virágot nézve halkan így szól: „Azért lehet a virágban úgy gyönyörködni, mert az valahogyan nagyszerűen legyőzi az anyagot. Nézzen ide: Ez csaknem teljesen szín, illat és forma!” – Némán figyeltem Atyánkra és a virágra. Atyánk suttogva, nagy nyomatékkal mondta:

„Csakhogy ezt nem érti meg az, aki „ami.”

Augusztus 13-án, vasárnapi szentbeszédében mondta: „Aki azt hiszi, hogy ő már van, az sohasem lesz! Aki önmagával elégedett, az önmagával van tele, az olyan, mint a sárral telt bögre: nem lehet vele az élet forrásából meríteni.”

Augusztus 14-én (73 perces látogatás)

I. Hosszan beszélt a görög népről, de csak annyit tudtam magamnak megjegyezni: „A görög nép az egyedüli, amely Krisztus előtt megőrizte az *ember*-arculatát. A zsidó száraz és kemény volt ehhez. A görögnek sem sikerült ez, de mégis megközelítőleg. Még Krisztus után is mindig milyen mélyen elrejtve marad az „ember” arca. Ugye az evangelistákat is oroszlán, sas, tulok képében ábrázolják, csak egyet emberi arccal! A három irányzatot is kifejezi ez: a tulok az indolenciát, a sas intellektualizmust... (a többit elfelejtettem).

II. Atyánk mindig nagyon készült Nagyboldogasszony napra. Már a vigíliát megható módon, mély összeszedettséggel ünnepelte. Most is áttért a másnapi ünnepre.

„Gondolja el: a Boldogságos Szent Szűz mennybevitelekor az égiek serege még milyen hiányos volt. Még nem voltak ott az apostolok és a szüzek. Hiányoztak a vértanúk, csak Keresztelő Szent János, István és Jakab apostolok voltak ott. Nem voltak ott a hitvallók sem.” (Mindaz, amit mondott, s ahogyan mondta, olyan elgondolkoztató volt, hogy elmenetele után szinte kénytelen voltam tovább keresgélni: kik voltak hát mégis odafönn? Így találtam meg Szent Józsefet és az Aprószenteket.)

III. „Hogy mi nevel alázatra? A legjobban ránevel az a tudat, hogy minden jó az Istentől van bennem. – Az egyszerűségre? Erre pedig a nagy realitás.” Külön mégegyszer hangsúlyozta: a nagy realitás.

„Realitás: egyszerűség, igazság. Úgy is, hogy senkiben, tehát egyesekben vagy közösségben, vagy akár korszakokban semmiféle pietasból nem látok mást, és több jót, mint amennyi tényleg benne van... Mondok magának erre egy példát: El tudja képzelni, mi nekem a római hét év? És én megvallom magának, hogy még most is el-elgondolkozom azon – mondta befelé néző szemmel, a szavakat szinte megsóhajtva –, ha én például hosszabban, évekig lehettem volna még német egyetemeken! Mit adott volna az még nekem! A Germanicum nem adott perspektívát – mondotta maga elé nézve, és hallgatott... Majd erősen szemügyre vette az arcomat, és nagyon melegen, halkan így szól: „Hát látja: ez a realitás, mert igazság... Ennek a megvallása egyszerűség.”

A kis teraszon rekkenő hőség volt. A nap odatűzött. Atyánk a terasz virágparkányának árnyékában húzódott meg. Ekkor is, mint Csobánkán mindig, az a reverenda volt rajta, melyet

még 1920 nyarán Angela házfőnöknővér varrt Atyánknak. Drága Püspökatyánk szerette ezt a puha, könnyű ruháját, mert jól tudott benne kertészkedni és hegyet mászni. De ma még ez is túl meleg volt. Az előző évek augusztusi melegétől ma reverendája vörös színben játszott. Atyánk a halvány árnyékban ülve egyre rázogatta a karjához tapadt, átizzadt vörös ruhaujját. Az éves gyűrődéseket széjjel-széjjel simítja, sokáig nézi hol az egyik karját, hol a másikat. Soha nem hallott hangján csak ennyit mondott: „Nézze Norberta, saját verejtékemben leszek bíborossá.” (Atyánk észrevette, hogy nagyon is felfogtam, amit mondott. Alig bírtam a könnyeimet visszatartani. Nem is szólt Atyánk, csak a szemével simogatott.)

Augusztus 15. Nagyboldogasszony napja.

De. 2 percet, du. 45 percet adott nekem Atyánk.

„A bocsánatos bűnről szóljak? Ez kétféle:

1. Olyan, amely indulatból, valamely hirtelen hatásra, mint reakció, félálomban stb. elkövetett cselekedet lehet.

2. Olyan, amelyhez az akaratnak köze van. Ez ellen síkra kell szállni minden erővel. Ha mégis előfordul: a bűnnel ellenkező erénnyel engeszteljem az Urat.”

Ezen a napon nagyon sajnált engem Atyánk, mert látta, hogy erősen fáj a csigolyám. Mélyen felfohászkozva mondta: „Ha Elizeus volnék, meggyógyítanám magát! Elizeus! Hát látja, az ő élete oly grandiózus, aminőhöz hasonlót Homerosz sem sejt! Mikor a szegény özvegy kisfiát akarja föltámasztani, azt mondja Giesinek: Ne nézz se jobbra, se balra, ne köszönj, ne állj meg az úton! Mintha csak féltette volna, hogy az a szentséges erő valamiképpen minden legkisebb érintésre kisül, mint egy villamos battéria. Dehát Elizeus botja nem támasztotta fel a gyermeket... föltámasztotta azonban maga Elizeus, Isten erejével!”

„Táplálni kell a lelket, Norbertám! Olvasson sokat, szórakoztatót, regényeket, költeményeket (Schillert, a drámáit, Goethe dalait, Eckermannal folytatott beszélgetéseit, itáliai emlékiratait stb.). Az ember kedélyé folyton kell táplálni, a gondolatvilág feszültségét le kell vezetni, mégpedig nemes benyomások által nemes irányba. Az olyan önmegtágadások, mint a maga elhatározása, hogy évekig nem olvasott semmit: nem teszi jobba az embert. Pedig ez a mi egyetlen feladatunk: egyre jobba lenni! Sohase olvassak csak azért, hogy többet tudjak mással közölni! Hogy mást tanítsak. Milyen szánalmas törekvése ez a mai „tudósoknak”, akik miközben tanulnak, minden ismeretet már azzal a szándékkal szednek fel, hogy ezt „letanítsák”, ebből könyvet írnak stb. És így ők maguk nem gyarapodnak, mert hiszen ez nem is volt szándékuk.

Nézze, minden az emberért van, minden értem van, önmagamért. *Ez a szent egoizmus a legnagyobb szociális értékem!* Mert én azzal teszem jobba a társadalmat, ami bennem *átélt jó*, tehát nem szó, hanem élmény, cselekedet. Az ember arra törekedjék, hogy önmagát telítse kegyelemmel. A benne lévő jó közlésének módját, alkalmát megadja az Isten. Ez is az, ami „hozzáadatik”.

A plitvicai vízesés fölségesen illusztrálja ezt: egymásba vezető tavak, de mindegyik csak akkor ömlik át a másikba, csak akkor közli magát, amikor ő maga már telítve van.”

Atyánk fölállt, megáldott, s így búcsúzott: „Igyekezzék, Norbertám, a kapott kegyelmeket fölhasználni, *el nem sötétedni*. És a Fehérvárra jövő nővérekkel mindig üzenje meg nekem: nem szomorú-e?”

Másnap, **augusztus 16-án**, szerdán elutazott Csobánkáról.

Ebben az évben még egyszer meglátogattam Püspökatyánk Anyaházunkban, amikor meghallotta, hogy édesapám meghalt. Fehérvárra utazása előtt korán reggel feljött hozzám. Alig jutott levegőhöz annyira sietett a vonathoz. Nagyon jószágos volt, vigasztalt, megáldott. Később hallottam, hogy másnap gyászmisét mondott. (1922. **november 22.**)

1923

Április 17. este nálam volt Angela nővér. Hét óra tájban nagy zajjal beront valamelyik nővér: Itt van Püspökatyánk! A gyerekebedlőnél áll, a gyerekekkel nem lehet bírni, úgy sikongatnak örömben.

Angela nővér repült lefelé, hogy mielőbb fogadhassa Atyánkat. „Adnak-e éjszakára szállást? – kérdezte Atyánk –, vacsorát nem kérek, hoztam magammal.” Fölfelé jöttében elmondta, hogy Öeminenciájánál volt Esztergomban, s gondolta: leszáll Pilisvörösváron, s onnan besétál hozzánk. „Persze toronyirányban, földeken át, járatlan utakon jöttem, de így is rám esteledett” – mondta nagy vidáman.

Angela nővér egyenesen hozzám vezette Atyánkat. Nálam maradt, míg a vacsora elkészült. Pompás kedvében volt, a négyórás fárasztó útnak nyoma sem látszott meg rajta. Hihetetlenül örültem, hogy láthattam, mert én egész éven át sohasem láttam, csak augusztusban. – „Püspökatyám, ennek a napnak nagyobb örömét álmodni sem mertem volna. Minden évben megünnepelem április 17-20-ig a kecskeméti lelkigyakorlatot, mert 1917-ben ekkor vett föl engem Atyánk a Társulatba.”

„No, jó fogást csináltam!” – felelte kacagva. De nehogy elszomorítson, máris keresgélt a zsebében. „Ennek a napnak emlékére mit is adjak, no? Adom ezt a vasúti jegyemet (ma is örzöm! Múzeumban van.).

Csernoch kérte, vállalja a kalocsai érsekséget. Prohászka válasza: Adja annak, aki több lesz általa.

Másnap nálunk misézett. Délelőtt sokáig volt nálam. Egyre vizsgáztatott: „Miért bújik el a rák, ha a páncélját kinötte és elvetette? Miből készül ez a páncél? Hát a csiga háza? Hogyan? stb. Meg volt velem elégedve. Én meg azon tűnődtem, ahogyan élénk, sok-sok kérdésével nagy fájdalomról figyelmemet elvonta.

Esztergomi útjának részleteiről is beszélt nekem: a kalocsai érseki szék betöltéséről. Elmondta, mit válaszolt őeminenciájának. (Emlékszem rá, de talán ezt nem írom le.)

Ebéd után nyomban elutazott. Sokáig melegedtünk ennek a látogatásnak az emlékén. Hogyan is jött? Mit is mondott?

Angela nővér megnézte Püspökatyánk kis útitáskáját: hol is van az az emlegetett (püspöki) vacsora? A táskában volt: Atyánk összehajtogatott hálóinge, s mellette a vacsorája: két-két szelet kenyér között két szelet sonka – az is amolyan rosszul – pácolt vörös sonkaszelet.

1923-ban nyári pihenésre július 11-én érkezett meg Püspökatyánk. Minden nap meglátogatott két héten át. Megérkezése után szabadságra küldte az árvaház lelkészét, s minden munkáját magára vállalta. Így jutottam én ahhoz a nagy kegyelemhez, hogy 21-én Atyánk áldoztatott meg a szobámban. Ekkor történt, hogy a soha nem szűnő csigolyafájásom a Szentostya vételétől kezdve négy teljes óra hosszúig szünetelt.

Atyánk áldoztatott 22-én, 23-án (értem ajánlotta fel a szentmiséjét is) és 25-én. Ekkor nem volt szabad lépcsőt járnom, s még vasárnap sem volt szentmisém. Jó időben az Oszolyra néző teraszról hallgattam a szentmisét, helyesebben mondva: a ki-kihallatszó gyermekéneket. – „Gondolja, hogy a Szent Péterben van – vigasztalt Atyánk – itt még közelebb is van az oltárhoz, mintha ott volna.”

Dehát nemcsak a szentmisét nélkülöztem én, hanem Atyánk szentbeszédeit is... mégis, megadott szívvel ültem a teraszon. Elhallgatott az énekszó: biztosan most kezd Atyánk beszélni! A csobánkai országút azonban vasárnap csupa szekérsörgés... a kápolna ablakai is zárva vannak féloldalt. De én csak figyeltem. Egyszer csak egy fölséges kiáltás zúg a teraszra, Atyánk zengő hangja: „föl”! Ezt a csodálatos egyetlen szót mindenestül a magaménak sajátítottam ki. Szívből boldog voltam.

Amikor Atyánk feljött hozzám, elmondtam, milyen sokat mondott nekem az ő egy szavas prédikációja. Milyen nagy jó a betegség, hogy így ránevel a lelket az igénytelenségre! „Föl!” – akarunk-e egyáltalán mást? – Atyánk arcán mély meghatottság tükröződött...

Egész héten látogatott. Szombaton is feljött.

„Ma délelőtt Ernővel (Némethy) megmászta a Holdvilág árkot (a Pilisi-hegyekben egy alig járható szakadék), s a holnapi evangéliumot gondoltam végig. Hogy ne kelljen magának holnap ismét „egy szóval” beérnie, már ma elmondom a vasárnapi prédikációm.” – Atyánk jósága és figyelme úgy meghatott, hogy én bizony egy szavára sem emlékszem.

Ettől kezdve minden szombaton (vagy ha vendég volt: vasárnap délelőtt) elmondta nekem az egész szentbeszédét. Olyan odagondolással, lendülettel és kimondottan az én nagy nyomorúságomhoz szabva, jóságosan, melegen, közvetlenül..., az adakozás tudatától mentesen. – Nem is jegyeztem meg én ezekből mást, mint az adni tudás krisztusi módját.

Szokatlan nagy szél volt egyik délután, de azért a teraszon feküdtem, Atyánk odajött. A terasz jobb oldalán lévő Homes-fűz hatalmas ősz fejével ide-oda hajlongott a szélben. Mondom Atyánknak: nem tetszik elképzelni, mit szenved ez a fűz még ilyenkor nyáron is, de mit tépálózik ez télen, az északi nagy viharokban! – Atyánk csodálatosan bensőségesen, szent erővel mondta: „Hátha élvez!”

* * *

Csöndben ültünk. Atyánk figyelte a fölhallatszó nagy madárdalt. Arcjátékával kísérte a sokféle, szinte szöveggel bíró csicsergést. Azt kértem: Miért van olyan nagyra az ember az ő énekével? Hát a madárdal? – Atyánk megütközve nézett rám, s szinte keményen, megvetéssel mondta: „Ugyan, ugyan! Hol marad az ember énekétől a madárdal? Hiszen a madár csak a nemi élet idején énekel!”

* * *

Az Ürge-domb felől nagy csapat vetési varjú szállt föl, felénk repültek. A derült, nyári csöndben kellemetlen zajt csaptak. Atyánk szokatlanul bosszúsán tekintett föl: „Nem szeretem a varjakat, no, nem szeretem...” – mondta. Gazda létemre magam is megvetem őket, mégis megpróbáltam védeni: „Eléggé fájjalják, hiszen egyre mondják: kár... kár... – „No, mégsem szeretem a varjút.” – erősködött Atyánk. – „Nem lehet mindenki sas.” – mondtam a magam nyomorúságára gondolva. Atyánk nagyon szelíden tekintett rám és másról kezdett beszélni.

* * *

Egy délután esőben jött föl hozzám Atyánk. Alighogy megérkezett, nagy vihar tört ki. Atyánknak nem volt esernyője, de a szörnyű szélben, felhőszakadásban úgy sem mozdulhatott volna ki az internátusból. Ez egyszer örültem is, meg nem is Atyánk közelségének, mert eszembe jutott Szalézi Szent Ferenc mondása: „A villám csak a szenteket és bűnösöket sújtja.” Most egyik villám a másik után nyilallt át nemcsak az égbolton, hanem szegény csigolyámban is. A házunk dübörgött a mennydörgéstől, a szobám fehérre meszelt fala minden villámlásra citromsárga fényben úszott. Azt gondoltam: itt a vég, mert ugyanazon a helyen van a szent is, meg a bűnös is...

Atyánk máskor a legkisebb lélekrezzenést is észrevette, most karosszékét szembehúzta az ablakommal és egész idő alatt le nem vette a szemét a viharzó égről. Amikor a vihar a tetőpontján volt, egyszer csak kitarja Atyánk a két kezét, s kifeszített mellét szinte kidüllesztve, félig fölemelkedve ülő helyzetéből, soha nem sejtett szenvedéllyel így kiáltott fel: „Ah, hogy csapna ide!” – s két karját iszonyú erővel vágta vissza a mellére.

Semmi másra nem emlékszem.

Ezzel kapcsolatban jut eszembe, hogy amikor 1918 tavaszán Natália nővérrel Lomnicra készülődtünk, Natália nővér a Püspökátya áldását kérte. Atyánk ekkor ezt mondta: – „Kérem, gondoljanak Lomnicon reám, mert én egyszer a lomnici csúcson egy nagy viharban az Istennek fölséges közelségét éltem át!”

Vallom, hogy a csobánkai viharban is Isten fölséges közelségét élte át Atyánk.

* * *

„Van-e olyan Krisztust ábrázoló remekmű, amelyet Püspökatyánk jónak tart? Annyira, hogy igazán Krisztusának vallja?” – kérdeztem. – „Oh igen” – válaszolta gyorsan és lelkes-melegen – „van, az utolsó vacsora Jézusa és a transfiguratio Jézusa!”

Egyszer F.W.Faberről volt szó. Tudtam, hogy Atyánk esztergomi tanár korában évekig olvasta. Megemlítettem, hogy egyik művét több év óta olvasom, de nem haladok.

„Ne is siessen vele” – mondta Atyánk –, „az nagy-nagy kegyelem, ha egy jó könyvvel nem tudunk elkészülni.”

* * *

Nagyon aggódtam szórakozott imádságaim miatt. Sokat gondolkoztam azon, vajon Atyánk hogyan tud olyan mély áhítattal imádkozni? De nem mertem erről kérdezni. Egyszer mégis nagy ügyetlenül ezt kértem: „Hogyan kell imádkozni?” Atyánk idegenül nézett rám, s csak ennyit felelt: „A pinty nem kérdi: hogyan énekeljen!”

* * *

Atyánk lelkének elragadóan szép vonása: a legapróbb dolgok iránt való érdeklődése. Minduntalan mondta: „Ami kicsi, az kicsi, de a kicsiben hűnek lenni a legnagyobb nagyság.” A legjelentéktelenebb körülmény sem kerülte el figyelmét. A rendet nemcsak általában, hanem parányi részletében is szerette, mondhatnám tisztelte. Megszámlálhatatlan pillanatfölvételeim közül csak néhányat:

Délutáni látogatása alatt gyakran hozták be az uzsonnás tálcámat. Minden alkalommal megkínált, természetesen nem kértem. Erre ő szinte anyai gondossággal letakarta a tálcámat a szalvétámmal. Közben mondogatta: „Hogy meg ne hűljön...” vagy: „Meg ne melegedjék...”, vagy: „Be ne porozódjék...” stb.

Egy vasárnap délelőtt Némethy főtisztelendő úrral jött. A mellettem álló asztalkáról lefújta a szél a kis fehér terítőt. Némethy ft.úr fölvette, s megható buzgósággal, s ugyanakkora ügyetlenséggel igyekezett összehajtogatni. Atyánk mosolyogva nézte egy-két pillanatig, s élénk mozdulattal elkapta tőle: „Adja ide Ernő barátom!” – s míg ezt mondta, máris összehajtotta olyan gyakorlott kézzel, mint a legkitűnőbb vasalónő. „Hajtás mentén, vasalás szerint kell az ilyesmit összetenni!”

Egyszer távozása után néhány pillanat múlva visszajött a teraszra: „A széket a napon felejtettem, pedig ennek a nap ugyancsak nem használ.” – mondta, s zajtalanul a párkány keskeny árnyéksíkjába tette. Lábujjhegyen távozott.

Egyszer a varrodobozomat nyitva találta. A tűpárnát kivette belőle, s a fejét rázogatva mondotta: „Micsoda rend, micsoda rend!” (Ui.nagyság szerint sorakoztak a varróútk.)

A miseruhákon a legkisebb hibát, foszlást is észrevette. A vörös kazulát az ő óhajára mindjárt munkába is vettük. A kikopott motívumot úgy visszavarázsoltuk, valósággal beleszóttunk, hogy szinte keresni kellett: hol is volt! Atyánk talán három alkalommal köszönte meg.

A folyosókon mindig suttogva beszélt. Megható jelenség volt fejedelmi alakja, amint nagy szöges, hegymászó cipőjében lábujjhegyen lépkedett... De páratlan gyöngédségének talán legelragadóbb ténye az, hogy Csobánkán minden reggel 5 óra tájban felkelt, s az Oszolyra sietett, amint nekem mondta: „elmélkedni”. Onnan jött le első harangszóra a szentmiséjére. Villánc falépcsője a legkisebb zajra is erősen visszhangzik, minden lépésre recseg-ropog. Atyánk minden reggel harisnyában jött le az emeletről, s csak a földszinten húzta föl a kezében lehozott cipőjét, nehogy fölébresszen valakit!

* * *

Kis gazdaságunk szántóföldjét „Paflagóniának” nevezte, de azért meghatotta a folytonosan emelkedő terméseredmény. Kellett is számára kis kimutatást készítenünk. Ő minket dicsért, mi meg élveztük, hogy Atyánk oly gyakran jár-kele a földjeinken. Egyik nyáron aratás után félnapig kalászt gyűjtött a tarlón Angela nővérel. Másik évben órákon át nagy buzgósággal irtotta az arankát a lucernásunkból. Egész halmot hordott össze a kitépett veszedelmes gyomból. Amikor már maga is megelégette az eredményt is, a sok hajladozást is, abbahagyta a munkát. Pihenni fog? Még nem! Szedett előbb egy kis csokor szedret, s csak ezután ült le az útszéli bokor árnyékába, s ragyogó jókedvvel, szemenként csipegetve eszegette a szedret.

* * *

Püspökatyánk nagyon élvezte az intézetben, gazdaságban történeteket. Nővéreink rekreációin sorra kerültek elő a mókás élmények. Egyik délután Ambrus bácsi is gyónni akart. A gyermekek már mind meggyóntak, de a kápolnában maradtak közös rózsafüzér imára. Angela nővér vezette az imát. Ambrus bácsi előbb keresztutat akart végezni. El is kezdte. A plébános úr minduntalan megjelenik a sekrestye bejáratánál... „Ambrus, gyere már!” – De Ambrus tovább csoszog. Végre elér a sekrestyéig. Felkövetkezik a nagy dobogóra, s elszántan belép, egyenesen a gyóntatószékig. Letérdel, s kezdi is nagy hangosan: „A Márta nővér nem ad elég levest!” (Márta nővérünk szedte föl annak idején a kis eszméletlen öreget egy árokszálen egyik pesti fuvarunk után.) – A plébános úr ugyanilyen hangosan: „Sak a maga bűnét gyónja!” (A plébános úr a cs-t s-nek mondta!). Ambrus: „De nem adnak itt eleget a kutyáknak sem!” – A plébános még hangosabban: „Sak a maga bűnét gyónja!” Ambrus: „És nyitva hagyják az istállót és akkor fázok!” – A plébános úr fortisszimóval: „Sak a maga bűnét gyónja!”

Angela házfőnök nővér még hangosabban mondja, mondatja a szentolvasót. Valóságos hangverseny fejlődik ki, amely végezetül a sekrestye felől mégis elcsöndesedik.

Az „ájtatosság” után mondja Angela nővér a plébános úrnak: „Jaj, már alig győztük hanggal!” – Az öregúr legyintett: „az eleje nem volt gyónás...”

* * *

Egy este váratlanul érkezett hozzánk Püspökatyánk. Esztergomból jövet Pilisvörösváron leszállt a vonatról, s gyalog jött Csobánka határán keresztül árvaházunkig. Volt öröm! A gyerekekkel nem lehetett bírni, úgy sikongattak örömükben a kis konyhaudvaron álló Püspökatyánk körül. Összeszaladtak a nővérek. A konyha friss vacsorába kezdett. Terítettek. Püspökatyánk vacsorára a nővéreközösségbe meghívta a plébános urat is. Atyánk feljött az emeletre, a 25-ös betegszobába... De csakhamar jelentette Angela nővér: minden készen van! Tálalhatnak-e? – indulnak...

Püspökatyánkkal szemben ül a plébános úr, ragyog az örömtől, Atyánk jobbán Angela nővér.

A közösségnek készült egyszerű étel után hozzák a Verona nővér szakácművészetének remekét: a Püspökatyánknak készített rizskochot... Püspökatyánk tetszéssel nézi a szépen tálalt, hatalmas felfújtat és odaszól kedves jószággal Mattyasovszky plébános úr felé: „Hogy milyen jó sora van itt a Plébános úrnak!” A plébános úr nagyboldogan bólogat igent. Angela nővér kötekedve mondja: „A Plébános úr még sincs meglegedve” Püspökatyánk könyökével is súlyt akar adni az intellemtnek Angela nővér felé: „Sak a maga bűnét gyónja!”

Nehezen lehet elképzelni, hogy nagyon fejlett humorérzékű nővérközösségünk hogyan tudott elcsöndesedni, elkomolyodni esti imáig...

Drága Püspökatyánk másnap nálunk misézett és délig a betegeket látogatta. A 25-ös szobában ideadta a tegnap este Vörösvárig használt vasúti jegyét (most a Múzeumban van!).

A kedves Mattyasovszky plébános úr, minthogy a hitoktatást már nem bírta ellátni, tőlünk Dunabogdányba költözött át. Csak egy vágya volt, s ezt mondogatta is: „Nagypénteken szeretnék meghalni!” – És Dunabogdányban halt meg: nagypénteken...

* * *

Nagyboldogasszony ünnepére készülődünk. Atyánk a Boldogságos Szent Szűz lelkéről beszélt nekem. A Szent Szűz és Szent Fia között való kapcsolatáról. „A Szent Szűz szeplőtelen Szívének minden szeretete belefér ebbe az egy szóba: pietas. Pietas? Megmondom magának mi mindent fejez ez ki.”

Atyánk sokáig magyarázott. Nagyon figyeltem és láttam Atyánk homlokán, hogy nem találja azt a magyar szót, azt az egyetlenegy, amelyben ő is megnyugodnék. Pedig csodálatosan belevitte a lelkét, szinte rátette a lelkét erre az elmélkedésre. Lelke feszültségét teljesen átvettem. Atyánk elhallgatott, éreztem: keresgél... Magam sem tudom, hogyan mertem megszólalni ebben a feszülő csöndben: „Püspökatyám, egyik beszédében a pietast átfogó szeretetnek nevezte.

Nem tudom megközelítően sem leírni azt az indulatot, amely Atyánk lényén úrrá lett. Átszellemült arca izzó lett, ragyogott, s mindkét karját hatalmas lendülettel tárta felém, s megindultan mondta: „Ah, kegyed jó tanítvány!” – Ilyenkor áldást kaptam, egyiket a másik után.

Atyánk egyik látogatása alkalmával megrikatott a csigolyám. Megrendülve hallgatott. Majd átfényesedett szemmel nézett rám, s így szólt: „Norbertám, holnap reggel 7 órakor misézem, egyesüljön velem lélekben! Fehérváron is! Ott fél 7-kor misézem, csak ünnepeken 9-kor.” – Azóta sokkal jobban vagyok.

* * *

A kis terasz árnyékos oldalán álldogált Atyánk. Egy feketébe játszó petúniát törtem le Neki. Sokáig nézte... „Nincs a világnak még egy ilyen vegykonyhája! Hogy mi mehet végbe a sejtekben, míg ebből a földből, napsugárból ez a csoda előáll! No, és hogy egyebet ne mondjak, pl. a nedvkeringés. Egyik sejtől a másikba. Ah, ah, micsoda vízések!” – Azt hittem, Atyánk mindjárt elrepül...

* * *

Valamilyen sikertelenségről volt szó. Püspökatyánk ragyogó jókedvvel vágott közbe: „Mit kudar! Nem akkora, mint az én davosi litániám. Tudja, mikor Rómából jöttünk haza, útba ejtettük Davost. Csak úgy gyalogosan mentünk oda egyik távoli állomástól, – szombat vagy vasárnap estefelé érkeztünk meg. Mindegyikünk csupa lelkesedés! Hogy itt nincs ilyenkor litánia! Lehetetlen. No, majd tartunk mi. Elláttunk mi mindent: te mondd az oltárnál a litániát, te majd ministrálsz és én orgonálok. Föl a kórusra, kezdjük is már. No, megy is, úgy ahogy, amíg a dallam ismétlés. De én egyre nagyobb aggodalommal néztem a kotta aljára: a litánia

vége félelmetesen közelgett. Melegem lett, no már felelnem kellene, de nem találok a hangot..., hogy is? Hibás regisztert húzok ki, az orgona fölvisít, még egy elszánt akkord, iszonyú hangzavar, én a levegőbe markolok, villámgyorsan fölálllok: jaj el innen, le innen a magasból – s lerohantam a kórusról. Így maradtam én Davosban adós a litánia végével.”

Ahogy Atyánk ezt eljátszotta, az maga a legnagyobb művészet volt. Amikor odáig jutott, hogy lemenekült a kórusról, szinte fáradtan dőlt hátra karosszékében, s nagy nevetésbe tört ki. Felejthetetlen volt puha, meleg „Á”-s hahotázása, miközben átnedvesült szemét a keze fejével törölgette...

* * *

Nem tudom pontosan melyik napon, a teraszig szokatlan élesen verődött föl szélmotorunk zúgása. Püspökatyánk ide-oda figyelt, majd hirtelen nagy vidáman azt kérdi tőlem: „Mondja, ez a kerék a maguk hiányzó kereke? Vagy az ötödik kereke?” – Ki tudja ezt, drága Püspökatyám! – dadogtam a kérdésen is, a magunk tökéletlenségén is nevetve... – Lehet, hogy próbára akart tenni, de az biztos, hogy velem együtt derült a kérdésére adott válaszon.

* * *

Egyik délután Atyánk breviáriumban a szentképeket nézegettük. A sok szép kép között volt egy, amelyet könyvjelzőnek használt évek óta. Különös gyöngédséggel nézte ezt a régi szentképet, amely Atyánk verejtékes ujjától egészen áttetszővé ivódott, s megsárgult. Napokon át egyre arra gondoltam, hogyan juthatnék ehhez a képhez? Elhatároztam, ha Atyánk még egyszer fölhozza hozzám a breviáriumát, akkor azt a képet nekem szánta az Úr.

Atyánk jön. A szobámban voltam. Nyomban leteszi a nagy hegymászó botját, s mellé szépen a breviáriumát. Mondom Atyánknak az én nagy kérésemet: egy képet kérek a könyvből.

Ó hogyne, most mindjárt, azt, amelyik tetszik – mondja jósággal. Mutatom: ezt kérem, nagyon szépen kérem. Elnézi hosszan, melegen, sokára adja ide, s csak ennyit szól: „De hogy magának éppen ez kellett... Ez a piszkos, régi kép!”

(Ez a kép Schumacher festménye után készült, Konrad von Parzham kapucinus kapus frátert ábrázolja, amint a porta ajtóban három kis gyereknek kenyeret ad. Ha nem tévedek: Atyánk ismerte ezt a szentség hírében elköltözött frátert Altöttingben.)

* * *

Augusztus 16-án búcsúzni jött fel Atyánk. Kértem, írjon a Misszálémba. Mindjárt az asztalkámhoz ült. Az újság szélén akarta a tollát kipróbálni. Nem engedtem, hanem a jegyzetfüzetem egy lapját tettem elé. Úgy fogott ki rajtam, hogy ezt írta rá: „Norberta a makacs.” Ezután komolyan nézegette a szép új könyvet, édesapám utolsó ajándékát. És ezt írta bele:

„Teljesen osztom a nézetet, hogy a szentmise a kereszténység legfőbb erőforrása, s hogy meg lehetne reformálni az Egyházat a szentmise jó bemutatásával, s hallgatásával. Ha még nem érez így, akkor ez irányban keresse a fényeket és vizeket, s a lendületeket. Ez a könyv pedig, és sémái nyújtsák a nagy lelki tartalmakat, fakadjon belőlük a lélek, mint a sziklából az éltető víz, szomjazzunk és igyunk, hogy frissek és bátrak legyünk, s azok maradjunk! Isten segítse erre! K.N. –

1923. augusztus 16.

Prohászka Ottokár.”

November 2-án kaptam Atyánktól ezt a csodálatos levelet:

Kedves Norbertám!

Üdvözlöm melegen és kívánok sok-sok jót, főleg szent szeretetet és türelmet. Legyen az őszi napsugár a melengetője, s ha ki is fogyunk majd belőle, akkor is az emléke kísérjen, s biztasson, hogy lesz még tavasz! – Gondoljon kedves leányom arra, hogy mennyire szeretnünk s áldanunk kell az isteni Fölséget, s szinte megsemmisülünk előtte, hogy valamiképpen kifejezzük azt a tiszteletet, szeretetet, mely neki jár, de amelyet mi csak úgy tudunk igazában adni Neki, ha szenvedünk, kiüresedünk, megsemmisülünk. – Kegyed ezt a liturgiát gyakorolja, tehát a legnagyobb istentiszteletet s a legkomolyabbat, amikor türelmesen szenved. Ez nagy föladat, mindnyájunkért végzi. Ez nagy tett, nagyobb nem lehet. Ah, ihlesse önt mindig a hit e szelleme.

Addio! Sok szeretettel,

1923. október 28.

Prohászka Ottokár”

Karácsony táján nagyon beteg voltam. Nem bírtam belenyugodni, hogy úgy halok meg, hogy Atyánk nagyrabecsült. Hogyan is nem tudtam már Nála életgyónásomat elvégezni! December 17-én írtam Atyánknak: jöjjön, könyörüljön rajtam, gyóntasson meg. Atyánk 22-én délelőtt ½ 11 órakor megérkezett. Kemény hideg nap volt. Atyánk behozta magával a hideget: valami szokatlan nagy fáradság, hidegség áradt egész lényéből. Jaj, hogy is lehettem ilyen szerénytelen. Maradék lelkierőm odavolt: nem, én nem bírok most meggyónni. – Atyánk féloldalt állva a kabátját vetette le, s annak zsebéből rakosgatta ki, amit hozott: „Ezt küldi magának Denise, ezt Micuka, ezt Schwarcz Ilona” – mondotta. Nagy szomorú bizakodással szóltam közbe: „És Püspökatyánkat az Úr Jézus.” – Hirtelen hátrafordult, arcán meleg csodálkozás ömlött el, minden sápadtsága, kimerültsége eltűnt, s szokott nyájasságával lépett felém: „Miért akar életgyónást végezni?” – Ezután mély áhítattal letérdelt, imádkozott. Kis zsámolyomra ülve gyónni kezdtem. Atyánk nagyon figyelt. Tovább gyóntam, meggyóntam. Föloldozott. Ha nem tévedek, egy egész hétre szóló elégtételt adott fel. Majd egészen messziről hallottam a hangját, fölségesen, de csak a zengését fogtam föl, az értelmét nem. Most már meghalhatok – gondoltam iszonyú fáradtan. Atyánk tovább beszélt, kezdtem érteni: a lélek tragikumáról szólt, s arról az együttérzésről, amelyet ez az ő lelkéből kivált. Éreztem, hogy ezt akarta velem elhitetni.

„Norberta, nagyon-nagyon örülök, hogy kijöttem! – mondta, pedig fáradt voltam, mert a napokban sok munkám volt és sokat gyóntattam, s tudja, a gyóntató nem fölvevőgép! Ah! Az a sok átélés!”

Mondom Atyánknak eléje térdelve: Most már megértem egy régebbi álmomat: Püspökatyám egyszer a homlokomra az ujjával hét keresztet írt! Ugye, ma a hét főbűn nyomát törölte le rólam? E pillanatban Atyánk hét keresztet írt egymás mellé a homlokomra...

Hát hiszi-e már, hogy egyre jobban örülök, hogy itt vagyok? S hogy nem tudtam a kérdésére szóhoz jutni, egyre ismételte mindig sürgetőbben: „Hiszi-e?” – Nyolc-tízszer is mondta: „Norberta, kérjen tőlem! No, kérjen tőlem valamit! Mondja, mit kér? Ma mindenem megvan – feleltem –, mit kérhetnék? „De mégis!” – sürgetett Atyánk. – Kérem, ne hagyjon el! Atyánk a szemével válaszolt, majd egész lelkével suttozta: Nem hagyom el, dehogy hagyom! – Fölállt, megsimogatta a beteg csigolyáimat, s nyakamnál átölelve sétált velem a szobában le és fel... Isten nagy jóságáról beszélt, amellyel a bajok, bűnök kősziklájából is mézet fakaszt Isten a lélek számára.

Püspökatyám! Mondom csodálkozva, amikor ma délelőtt megláttam a kocsinkat, nagy izgalmamban hirtelenül csak egy bátorító, vigasztaló gondolatot kértem az Úrtól. Fölnyitottam a zsoltáros könyvemet, s ez a sor villant elém a 80. zsoltárból: „Kősziklából is mézzel tartanám jól!”

Ugye-ugye! – bólingatott Atyánk – ez így igaz.

Kérem tőle: Tudja-e, ki hozta ma Öt ide? – Szent János! – felelte gyorsan Atyánk. – Nem, hanem Szent Judás – mondtam. Igen – bólintott Atyánk – gondoltam rá is.

Atyánk meg-megrázogatta a fejét. „Dehogyan én mennyire örülök, hogy kijöttem! Dehát kérjen már tőlem. Hogy írjak valamit? Hogyne írnék! Erre? Erre a Szent Judás képre? No, már írom is: „Kedves Szentünk, te tudod, mi az, amit kérünk: add meg nekünk.” Még az Elmélkedésekbe is írjak? – kérdezte jószággal. S a térdén tartva a könyvem, elképzeltetlenné kifejezéssel oldalra dűlt fejjel írt, majd mosolyogva olvasta: „Tüskebokor, tele lánggal, te vagy lelkünk képe – bár van sok tüskénk – , de legyen akörül is tüzünk – a Te szereteted tüze!” „Norberta, neked mondom: égj!”

Atyánk várakozva nézett rám. Püspök atyám, hiszen ez muzsikál! – Hogy nagy meghatottságomat levezesse, így szólt: „A minap azt mondta nekem Öminenciája is: Rudi, maga költő!” – Még jókor vette észre Öminenciája – mondtam nagy hirtelen, szerénytelenül Atyánk hahotázva nevetett.

Egy óra tájban érte jött Angela nővér, Atyánk a közösségben ebédelt. Ebéd után visszajött hozzám. Ragyogott a jókedvtől és a kedvességtől. „No, de most már igazán mondom: rendkívül örülök, hogy itt lehettem!” – bizonygatta most már nem tudom hányadszor. És mintha lelkének minden szentséges erejét-derűjét itt akarná hagyni: sugárzó tekintete végigjárta kis szobámat.

Előállt a kocsink. Angela nővér jött ismét Atyánkért. Fölállt, megáldott..., a fejemet, a hátamat..., újra megáldott.

1924

Székesfehérvár, 1924 I. 6. keltezéssel írta Atyánk a következő sorokat Némethy Ernő ft. úrhoz intézett levelében:

„Ha Csobánkára megy, érdeklődjék Norberta állapota iránt, s referáljon nekem. Igen kedves Christkindlim volt az, hogy december 22-én kint lehettem. – Tiszteltetem Angelát, s a nővéreket, Norbertát különösen kérem, ajánlja föl szenvedéseit a pogányok megtéréséért, s egy tesli misszionárius háznak Magyarországon megalapításáért!”

* * *

1924. június 6-án levelet kaptam Atyántól. Ismerős, egyszerű kék borítékján Atyánk írásával ez állt: „Aki ezt a levelet viszi, vigye hívséggel!”

A levél így hangzott: „Kedves Norberta! Ebbe a papírba bele volt csavarva egy pápai levél – lent látni a pecsét nyomát, ha világosság felé tartja, látja bal oldalon a fél tiarát, s a kulcsot. – Nohát, ilyen előkelő papíron üdvözlöm nevenapján az én kedves Norbertámat, s ezzel is szeretnék nyomatékokot adni jókívánataimnak, s róla, s érte való gondomnak. Kívánat s gond egy húron pendül, s a gond fakasztja a kívánatot! Mindkettő beleillik a pünkösdre előkészítő Novénába s annak péntekébe! Gondom az, hogy derült-e még Norbertám lelke? Vannak-e napjai, s reggelei, melyek húsvétok, feltámadások? Világít-e neki a szenvedés, s a fájdalom sivárságába, abba a szürke, s ésszerűtlen tompaságba egy más, szebb s mélyebb világ? Ah, azok a szürke napok – az a közönséges élet az a rab lét, az a lekötöttség... az a buta lét?! Kedves Norbertám, ide kell, ugye, az a lélek, Aki teremtőnek hívatik, Creator Spiritusnak! Aki a szürkésre, tompaságra, a fájdalom ésszerűtlen kalapácsütéseire fényekkel, zenével, emelkedésekkel, szóval emelő érzésekkel felel, s azokat bennünk, a lelkünkben ébreszti föl. Ezt kívánom Önnek, s ezt a kegyelmet kérem Kegyednek a Szentlélektől! Sokszor gondolkodom Önre, s amint az évet megszenteltem, hogy a múlt év utolsó napjai egyikén Csobánkán voltam, úgy vezetem a kegyelem e szárait végig az egész éven!

Nem is kérdelem, hogy hogyan van? Ahogy van, úgy legyen Istené, s Isten szerint. Ez, ha nem is jólét, emberileg szólva, de nagy lét keresztényileg gondolkozva.

Szeresse a Misszálét, s Csobánkát, s ajánlja föl ezekért, s mindazokért, kiket szeret, a szenvedő szeretet tövises rózsáit. Örülök, hogy nemsokára meglátom – Szent Norbert napja elsöpéntek –, a Szentmisét Önért, s az Ön szándékai szerint ajánlom föl.

Isten segítse, vigasztalja s erősítse! Sok szeretettel:

Szfvár, 1924. VI. 3.

Prohászka Ottokár”

1924. július 4-én este 8 órakor érkezett Csobánkára Püspökatyánk Főnöknő Anyánkkal, hogy a Budapesten megtartott „Misszióshét” utolsó napján vendégül láthassák a Csobánkára kirándulókat.

5-én reggel, a szentmise után megvártam Atyánkat a kápolna teraszán. Komolyan nézett rám, s ezt mondta: „Írtam kegyednek ezelőtt 4 héttel... megkapta?” – Igenis! – feleltem zakatoló szívvel. Nem köszöntem meg levélben, mert úgy gondolom, egész életemnek kell köszönetté válnia. Atyánk arca átmelegedett, jóságos megértéssel bólintott igent.

Nemsokára feljött hozzám, s nálam volt egy fél óráig. Innen az érkező vendégekhez ment a fenyvesbe, s velük volt estig. Velük ebédelt, a földre ülve beszélgetett. (Kb. 200 vendég volt.) S rengeteg kártyát írtak meg Vele a hölgyek. Egyik kis növendékünk mesélte nekem, hogy Atyánk észrevette őt, amint mezítláb a fenyves táján ólálkodott. Nagy szeretettel vitte oda

Atyánk, s így szólt Annuska lábára mutatva: „Nézzé, bárónó, mégiscsak ez a „saját talpalású” cipő a leggazdaságosabb.”

Másnap, vasárnap még itt misézett s prédikált. „Egész éjjel fáradozván semmit sem fogtunk, de a te igédre megvetem a hálót.” Ha nem tévedek, Matild nővér jegyezte ezt a csodálatos beszédét. Mindnyájan úgy hallgattunk, mintha valamilyen szent ígézet vett volna erőt rajtunk, mert Atyánk mintha nem ennek az életnek partján állt, s beszélt volna... Legutolsó gondolatát kifejező hangja, arca: nem ember hangja, s ábrázata volt! Beszéde közben észrevétlenül a szentlecke oldalára hátrált. Két kitárt karjának mozdulata, mely e szavakat kísérte: „Jer, az örök élet partja int feléd!” – olyan fölséges volt, amilyen gesztusára életemben három-négyszer emlékszem.

Szentmise után Atyánk elutazott.

Július 11-én este visszajött Főnöknő Anyánk és Schütz Antal tanár úr kíséretében. 12-én délelőtt feljött a szobámba. Már nem emlékszem, mivel kapcsolatban kezdett drága Püspökatyánk a gyermekkoráról beszélni.

„Lényegesnek tartom, hogy a gyermek ne csak a családbeliekkel érintkezze, hanem idegenekkel is. Úgy gondolom, az ember szociális érzéke ezeken az első benyomásokon épül fel. Látja, szerencsémnek tartom, hogy az én szüleim Losoncon akkora házban laktak, hogy több lakó élt ott, nagy kert és udvar is volt. Engem valahogyan minden lakó szertett, s így szüleim tudta nélkül is be-bejártam ide is, oda is...

Például emlékszem, hogy az egyik lakásban lutheránus család lakott, pékek voltak, nagyon szolid, jó emberek. Le is szögeztem magamban akkor: a lutheránusok jó emberek.

Viszont ugyanabban a házban lakott egy református család is, nem is emlékszem már, órásk voltak-e vagy mik, hát onnan minduntalan a fiuk viszálykodása hallatszott ki. Az én gyerekefjem megállapította: a református emberek nyakasok.

Lakott azután abban a házban egy nőtlen ember, aki igen gazdag volt, s az egész emeletet egyedül lakta. Nem tudom én azt magának elmondani, mennyit foglalkoztatott engem a vágy: látni a sok szobát. Azt hittem, az olyan szép lehet, mint a paradicsom.

Ekkor 8-9 éves lehettem. Legnagyobb kedvtelésem volt: temetésen ministrálni. Nagyon érdekes volt minden, s méghozzá 4 krajcárt kaptunk egy-egy ministrálásért. A halál gondolata egy ilyen temetésen markolt először az én kis lelkembe. A halottat nagyon siratták a hozzátartozók. Ahogyan sirtak, ez úgy megrázott engem, hogy alig vártam, hogy hazaérjek. A kertünk kapuján sietve mentem be, s midőn a kert újtán ott láttam Édesanyámat és Atyámat, addig soha nem érzett ragaszkodás és hála töltött el, hogy még megvannak.” (Milyen meleg, fényes szemmel mondta ezt el Atyánk! De nem is mondta, élém élte.)

Volt vidámabb oldala is a ministrálásnak. Mondtam ugye, hogy 4 krajcárt kaptam érte. Az „egészért” grójer sajtot vásároltam, s vittem nagy boldogan a templomkertbe. Ide be lehetett jutni, mert a kerítésből már csak a kőoszlopok voltak meg, de azok is bedültek a sok gaz közé, úgyhogy kis sem látszottak. (Nem emlékszem, laput vagy csalánt mondott-e Atyánk!) Nohát egy ilyen kőre ültem a bozótban, s hallatlan élvezettel ettem meg a grójeret. Mondhatom: kevés volt!

Egy mély benyomást szereztem ebben az időben még Losoncon. A tisztek akkor is a déli órákat a korzón töltötték. Ezek a tisztek szolid, derék emberek voltak, üldögéltek a sétány padjain. Arra ment a plébános, ma is belevirít az emlékembe a rikító lila cingulusa, amint ott megy a korzón. Delet harangoztak. Azonnal leveszi a kalapját, s áhítattal elmondja az Úrangyalát.

Itt Atyánk elgondolkozott, s kis szünet után mély meggyőződéssel mondta: „Az a plébános akkor, ott a korzón oly jó példát adott, hogy hitem szerint az Úr Jézus ezért megrövidítette az ő tisztítóüzét.”

Kegyelmes jó Atyánk, mintha magának beszélt volna, halkán szólt: „1865-től 69-ig a prédikációkra nem emlékszem, szentáldozásra igen!” Soha nem képzelt hangon, nagyon egyszerűen, valahogyan úgy, amint a miseszöveget olvassa magának, mondta:

„Ebben az időben tettem én már fogadalmat...” Ekkor hirtelen bekopogtak. Istenem, mit „mesélt” volna még nekem Atyánk ezen a napon! Szinte visszariadt ebbe a zajos, egyszerű kis életbe. Hogy meghatottságomat palástoljam, a zsebemben lévő árvaházi ócska gyűjtőívre jegyezgettem a hallottakból évszámot és egy-egy kifejezést.

Atyánk fölállt, de csak nem indult. „Ebből – intett a fejével alig látható kis ceruzámra – költemény lesz?” – kérdezte. „Ebből költemény!” – mondtam.

* * *

Július 13-án vasárnapi szentmiséje közben prédikált Atyánk. „Ha nem lesz igazságatok külön, mint a farizeusoké..., semmire sem emlékszem. Délelőtt meglátogatott. Schütz tanár úr is.

14-én délután ismét jött. Meggyóntatott. Elégedetlen volt és kemény. Már gyónás közben bekopogott Angela nővér, vendéget jelentett be Atyánkknál. Feloldozás után nyomban elment. Kimentem a teraszra. Estefelé feljött Atyánk, gondolom azonnal, amint Sch.Ö. esperes úr elment. Érezte a lelkem, fájlalta Atyánk, hogy oly erélyes volt délután. Nem szólt semmit az előző dolgokról, de sugárzott a jóságtól és irgalmas szeretettől, mintha már régen nem találkoztunk volna. (Még csak meg sem köszönhettem eléggé, mert ezzel kifejeződött volna, hogy csakugyan fáj ez a mindenképpen megérdemelt szigorúság.) – Ahogyan „ilyenkor” szokott, megáldott.

15-én megint jött. Elmondta, hogy kiskunfélegyházi beszédén gondolkozik. Nagyszerű volt, amint a beszéd vázát építgette. El-eltűnődött, s majd itt, majd ott szötte tovább:

Mit adott a kereszténység az emberiségnek?

16-án feljött hozzám a teraszra. Kedvetlen volt, mert akkor vette (O.M.G.E.) halálhírét. „Mikor megtudtam, hogy bevitték a Pajor szanatóriumba, meglátogattam. Csak vártam, vártam, hogy gyónni akar, de nem! Eljöttem. Csak nem tolhattam föl magam gyóntatóul? Most aztán ki tudja, mi lett a lelkével? Látja, Norberta, az ilyen emberre bármily jelentős közéleti helyet töltött is be, nekem csak egy jelzőm van: „svihák”.

Beszélt még Atyánk a magyar közigazgatásról, nagyon elítélte. – Végül szólt a drámáról. Semmire sem emlékszem.

17-én meglátogatott ismét. Nagyon sokat járhatott délelőtt, mert láttam rajta, hogy fáradt. A teraszon ült le. Hogy ne is legyen alkalma beszélgetéssel sem fáradni, letörtem egy nagyon sötét lila petúniát: Tessék nézni, csupa bánat! – mondtam. Szinte lehetne vele jelképezni a bűnbánat szentségét.

„Igazán!” – válaszolta Atyánk, s előre hajolva nézett bele a petúnia kelyhébe.

Láttam, hogy ez üdítő gondolat, s hamar letéptem a legfehérebbet (mint egy nagy szentostya): ez meg itt az Oltáriszentség! – Istenem, hogyan mosolygott bele ebbe a csodás fehérségbe! Mily gyöngéden fogta! és vigyázva tette le a térdére a feketés lila petúnia mellé. Nekem csak ez kellett! Oh, hogy egyszer már én is felüdíthetem Atyánk lelkét!

Ezt tessék nézni: ez a keresztység! Hófehér és sötétlila érzet benne az eredeti bűn. – Nagyon tetszett ez a gondolat is. Most a petúniák dicsőségére vágyott az égő vörös muskátli. Mondom: itt a házasság szentsége! Atyánk gyönyörködve rázogatta a fejét: „Ez a szín, ez az izzó vörösség!” – és most már várta, mi lesz még. – Még két szépséges petúniát törtem le: egy lehelet finom orgonaszínűt, ez volt az egyházi rend és egy rózsaszínűt: ez meg a bérálás.

Atyánk szép sorjában rakosgatta őket a két térdén. Megkerült „az utolsó kenet” is egy teljes gyönyörű vanília alakjában. Atyánk ennek a levelére mondta: „Nézze, az ötvösművészet remeke!”

Elmenetelekor Atyánk nekem adta ezt a hét szál virágot. Nyomban lepréseltem. Napok múlva jelentettem, hogyan őriztem meg a virágokat. Mind nagyon szép lett – mondtam –, csak

az „egyházirend” gyűrődött meg. Püspökatyánk így szólt: „Hát bizony, az elég gyakran meggyűrődik!”

Másnap, **18-án** meglátogatott. Láttam rajta, hogy másnapi félegyházi beszédével foglalkozik. Ismét rá is tért, mint két nappal előbb: „Mit adott a kereszténység az emberiségnek?” Rámutatott ez egyén transzcendentális értékére. Nagyszerű gondolatokat vetett föl, de nem tudtam figyelni. Félegyházi gyerekkoromra és első szentáldozásomra gondoltam. Búcsúzaskor kértem, emlékezzék meg rólam az „öreg templom” oltáránál. Megígérte.

19-én reggel Atyánk elutazott.

21-én Főnöknő Anyánkkal együtt este fél 8-kor megérkezett.

22-én már meglátogatott. „Üdvözetet hoztam Félegyházáról!” – mondta mindjárt megérkezésekor. Szótlan felfigyelésemmre így válaszolt: „Az öreg templomból!” Látva mély meghatottságomat, elgondolhatatlan hangon mondta: „Nyugodt lehet: ott minden rendben van!” – Hogy segítsen talajt találnom, a legtermészetesebb vidám hangján beszélt félegyházi benyomásairól: tetszik neki a város, megkapta őt az utak, utcák egyenes, nyílt arculata. Az „öreg templomnál” sötétebbet soha életében nem látott. „Gondolom – mondta –, amikor építették, akkor még nem gondoltak arra, hogy a hívek is olvasni fognak.”

Hogy erre én is lenyeltem könnyeimet, megkérdeztem, jól utazott-e? – „Jól – válaszolta – igaz, hogy egész úton Félegyházaig nem volt hely, de azért így is odaértem” – mondta nagy jókedvűen. – Csak nem állt Püspökatyánk odáig? – „Persze, hogy nem! Ültem mégpedig a följárónál a kalauz helyén!”

És a Nagyalföld első osztályú utasai között egy sem akadt, aki fölismerte volna Prohászka püspököt? – kérdeztem nagy szégyenkezéssel.

„Úgy látszik, nem!” – felelte rendíthetetlen vidáman.

Hogy megbékítsen, felejthetetlen édes derűvel dicsekvésbe kezdett: „No, de most idefigyeljen: Félegyházán nagy küldöttség várt. Ketten is üdvözöltek az állomáson, és én mindkét beszédre válaszoltam is, s míg beszéltem, a gyorsvonat állt.” És hogy végképp kielégítsen, kis szünet után még így szólt fölséges alázattal: „No, és akkor az utasok is fölismertek.”

Azt hittem, aznap már nem tudok több benyomást fölvenni. Pedig mégcsak ezután kezdett drága Püspökatyánk beszélni. (De semmilyen szó ez: beszélni.) De nem is: Ő hangosan gondolkozott. Közben oda-odavetette: Elhiszi, Norberta? vagy el tudja képzelni? S mikor látta, hogy még mindig bírok kapcsolódni, egyre tovább lendült.

Gondolom, a közben behozott uzsonnástálcám adta meg az indítást, mert hirtelen így kezdte: „Elhiszi nekem, hogy egy csésze kávéba tett cukor olvadását csak konstatálni tudjuk, de megérteni nem? – És áradozva szólt a tudós alázatáról az olvadás titka fölött.

„Ah, elhiszi-e, Norberta, hogy elragadtatásba lehet esni egy csésze kávé előtt!”

Ha eddig nem hittem volna, most már hinném, mert Atyánk alig bírt magán uralkodni. Legnagyobb szónoklatai alatt nem láttam jobban felindulva. Hogy mindezt hittem, s hogy ezt a váratlan lelkesedést az én fájós fejem és hátam bírja: leültem a padlóra. Talán ez adott újabb irányt drága Püspökatyánknek, mert ekkor még az ablakomból így láthatóvá lett kukoricavetésen lelkesedett. A grófi konvenciócs cselédföld ihlette.

„Ah, hogy milyen titok egy ilyen tengeriföld! De milyen titok, egyetlen bajuszt hajtó zsenge tengeri csutka. És fölötte a virápporral permetező címer. És azok a sorok, amelyekben a magvak fölsorakoznak. És hogy mindez a képesség öröklődik! No és az ilyen földek, virágzó földek, pl. rozsföldek fölötti hajnali pirkadáskor könnyű lila felhőben úszó viráppor!”

Halkan, csaknem szótagolva, ragyogó arccal elmélkedett még sokáig. Ekkor bekopogtak az ajtón és elhívták.

Aki Őt így nem látta, az nem ismeri Őt.

Július 24-én feljött hozzám kegyelmes Atyánk. Ezen a napon alig tudtam mozdulni a hátfájástól.

„Sírnia is szabad, Norbertám, de nem keserűen!” – biztatgatott Atyánk. Ma nem is beszélt semmi fárasztót. Anekdotázott. De nem mondta, eljátszotta a (90-es évekből?) a nógrádi választások egyik kortesének esetét, aki miután a kortesek vacsoráján mindent megettek, megkóstolta a fagyaltos tálat. Ez éppen gipszből volt. Minél jobban rágta, annál jobban kiszáradt tőle a torka. A szomszédja kérde: Jó? – „Jó!” – mondja megadással a sógor –, „csak győzze kend nyálval!”

„Hát látja Norbertám, a maga esete is ilyen, győzni kell nyálval. Dehát ugye győzzük?”

Mesélt nekem akkor még a gmundeni madárkáról, de semmire sem emlékszem. Végül mondta: „Olyan az ember élete, mint egy festőpaletta, rakva színekkel, adottságokkal... Ezek legtöbbje tőlünk függetlenül kerül oda. De a színekből mégis én keverek, én válogatok, és azt hozom ki, amit akarok!”

Július 25-én a szobámban talált, s itt ült le. A gazdaságáról beszélt. Ilyenkor mindig megemlítette tési birtokának rossz talaját. „Lóczy szerint egy része olyan, mint a Gobi sivatag. Ez a birtok hajdan erdőbirtok volt, lelkiismeretlen emberek kivágták az erdőt, s így az amúgy is sekély feltalajt lemosta az eső. Ma szivacsos, művelhetetlen, nyomorult vidék. Ezt a mostohaságot csak a leghúségesebb fa, a kőris bírja ki.”

Elmondta Püspökatyánk földbirtoka területét (7000 kat.hold erdőséggel együtt), fölosztását, állatállományát stb., de semmire sem emlékszem, mert a következő gondolatok mindent elfeledtetek velem: „Nincs inasom, nincs huszárom, semmiféle naplopóm. Aki a konyhán van, az sem értem van, hanem a vendégeimért, az egész házért.” Kis szünet után így folytatta: „Én még nem készítettem végrendeletet...”

Július 26-án a teraszon voltunk. A lelki buzgóságról beszélt: „A bűnnek tudata a buzgóság megszerzésére a lehető legjobb eszköz. Ennek a tudatában semmi sem nehéz.”

Atyánk, ha a teraszon van, minduntalan az égre néz. Így ma is. Úgy ült, hogy arccal délkelet felé látott. Most is hosszan, szótlanul figyelt föl az égre. A nagy kékségen úszott egy fehér felhő. Erre mutatva mondta drága Püspökatyánk: „Nézze, Norbertám, milyen fészek, milyen mély fészek!”

Csakugyan középen besüllyedt szürke felhő mélyítette. Eszembe jutott egyik székfoglalója, s halkan így szóltam: Mekkora mélység egy üres madárfészek! – Atyánk melegen nézett le rám, s szinte hálás volt még az ilyen apró gyöngédségért is. És mert akkor figyelve nézett rám, megkérdeztem: Ugye, ez az akadémiai székfoglaló volt? – „Nem – válaszolta – a Petőfi Társaságbelié volt. Az akadémiai más volt, de azzal rosszul jártam!”

Tünődve nézett rám, fájdalmasan mosolyogva, de nagyon egyszerűen, halkan így sóhajtott: „... azt félreértették!” Atyánk lelke, tekintete messze siklott. Nem mertem egyetlen szóval sem zavarni.

Július 27-én a szobámban telepedett le Püspökatyánk.

„Hogy kik azok az írók, akik rám nagy hatással voltak?”

A legnagyobb hatással 1873-75-ig Alban Stolz. Az ő nevét: „Spanisches für die gebildete Welt” olvasva éreztem, hogy az a könyv...” Itt nem használt ígét Atyánk, hanem valamilyen rendkívül kifejezésteljes kézmozdulattal (no, és az arcjátéka hozzá!) jelezte a lelkében elért hatást. Mint amikor valamit erővel összefog, összemarkol az ember, valamit, ami nagy, acélos, ruganyos valami, s összeszorított ököllel, két-három mozdulattal erőszakkal lezár. Így ő is. Nem is szólt akkor Stolzról többet.

„1884-ben Friedrich Lange: Die Geschichte des Materialismus (1864). Ez ugyan az Egyháztól el nem fogadott könyv – ellenséges könyv –, de az egész mű fölépítése, a fejtegetések rendszere oly kitűnő, hogy abból sokat tanultam.

Természetesen nagyon hatottak rám Szent Pál levelei. Nemcsak a múltban, még ma is állandóan hatnak. Az Evangélium után nincsen ehhez fogható kincs, főleg az is növeli a Levelek értékét, hogy azok nem értekezések, hanem az egyént közel hozó levél alakban szólnak hozzánk.

Azután igen nagy hatással volt rám Tilly élete.

Mostanában olvasom Newman kardinális munkáit. (Itt nagyon kedves mosollyal vette tudomásul csendes elszólásom: Mi is olvastuk Angela nővérrel.) – Nagyon elismerem Newmant. Dehát, látja Norbertám, az ő egyik nagy kegyelme, jó időben élt, s hogy a zseniális XIII. Leó pápa szeme őt fölismerte.”

Atyánk ilyenkor fürkészsze nézett rám, azután nyugodt, meleg hangján folytatta:

„Azzal, hogy Newmant a pápa kardinálissá tette, Newman egész működését, műveit a kellő fényre, színvonalra emelte.”

Ezt betű szerint így mondta Atyánk. Ha e szöveg dallamát is le lehetne valahogyan kottázni! Nem is szólt ezek után Atyánk, s az én szívem úgy dobogott, mintha most mindjárt megszakadna.

Július 28-án Atyánk bement Pestre a beteg Sréterné meglátogatni. Főnöknő Anyánk is beutazott. 29-én este fél 8-kor érkeztek vissza Csobánkára.

30-án ismét feljött Atyánk. A teraszra mentünk. Valahányszor idejött, úgy lelkesedett, mintha először látná a vidéket. A pilisi hegyeken szinte végigsimított a szemével. Most is állva maradt, s a terasz virágos párkányát fogva beszélt: „Hogy milyen gyönyörű ez a nagy mindenség, hogy milyen szerepe van benne a carboniumnak, oxigénnek, hidrogénnek és nitrogénnek. Egyáltalában: a szénvegyületek játszanak itt döntő szerepet. El sem tudjuk a világot képzelni, milyen volna, ha a szénvegyületek helyett ekkora fontosságra jutottak volna például a szilíciumvegyületek.

Csak ezt tudtam az egészről megtartani. Bármennyire figyeltem, hol egy-egy szépséges gesztusán, hol arcjátékán, a legtöbbször az organuma fölséges voltán olvadoztam, s így minduntalan el-elmaradtam. Ilyenkor panaszkodtam: Jaj, nem értem, drága Püspökatyám, nem értem! De Ő nem zavartatta magát.

„Ne búsuljon, a hallott ismeretek nem vesznek el, azok egy idő múlva visszatérnek, kiigazodnak, s a többi közé kapcsolódnak.” Még 1922-ben mondta ezt nekem először. De azután nem magyarázott többet, hátrább vonultam.

Az egész ház kiránduláson volt, egy-két nővér maradt ilyenkor itthon. Szokatlan mély csönd hallgatott körülöttünk. Püspökatyánk a terasz párkányához lépve magasra tartott, kissé oldalt fordított fejjel nézett, helyesebben mondva: hallgatózott Dobogókő felé... Majd nagy hosszan megpihent tekintete a Csikóvár nyugati lejtőjén, aztán még közelebb: a kiskovácsi lankáson, a Pilis-patak mentén... Így közeledett lassan önmaga felé, míg végre a terasz muskátlis széléig érkezett. Ekkor visszafordult. Nagyot sóhajtott és suttogva mondta:

„Ahol szilencium nincs, ott lélek sincs!”

Július 31-én sokáig volt nálam Atyánk (a szobámban). Összes „bemutatkozása” között eddig ez volt a legfölségebb. Csütörtök volt. Az Oltáriszentségben élő Úr Jézusról – hogyan mondjam? – imádkozott, elmélkedett. Ez sem oktatás, sem szónoklat, sem elmélkedés, sem pedig emberi beszéd nem volt. Csak azt tudom, hogy engem sodort magával, mint az értelmetlen falevelet. Mi volt ehhez képest a július 25-i? Olvadási extázis.

Sokáig áradozott a szentségi Jézusról, de egy szót sem bírtam megjegyezni. Azután beszélt azokról, akik az Egyház életében valamelyest megközelítették Krisztust az Oltáriszentséghez írt imáikban, műveikben. „Mondok magának valamit: én írok még egy könyvet. A szentségi Jézusról. De olyat, aminőt még nem írtam. Úgy értem, hogy nem olyat, amilyen már van. De ezzel soká tudok majd elkészülni, mert érzem, a munkámon csak akkor fogok dolgozni, ha arra nagy indítást kapok.

És ezek után, hogy Atyánk nagy alázatosságában felülmúlja önmagát, egyszerű meleg hangon így szólt:

„Kérem, segítsen nekem Norbertám, ez lesz az én utolsó művem!”

1930-ban Főnöknő Anyánk húsvéti emlékül Istenben boldogult Ottokár Atyánk összes műveinek 24 kötetéből kivonatolt remekművét az „Élet Kenyere” című elmélkedést ajándékozta

nekem. Ámulva láttam, hogy az első fejezet: „Új ének a nagy Titokról” – ugyanaz, amelyet nekem Püspökatyánk 1923. július 31-én szinte elragadtatásig lelkesedve elmélkedett.

„Valami újat kellene már írni az Eucharisziáról... Újat, nem mint fogalmat, s tant, azt nem lehet, hanem újat mint meglátást, mint finom megérzésből, s tapintattól inspirált élményt.”

Végezetül mondta: „Ne búsuljon, hogy minden elkallódik az emlékezetében, kiigazodik az későbbben...”

Íme megint, mint mindig: Igaza volt!

* * *

Augusztus 1-én ismét nálam volt Püspökatyánk. Nagyon gyöngén voltam, a tegnapi benyomások után ezen a napon egyetlen gondolatot sem tudtam felszedni.

2-án a Kormányzó úrék voltak Atyánk és Anyánk vendégei.

3-án Atyánk feljött hozzám, s kérdezte: volt-e már nálam a villa vendége: Manninger tanár? Nem! „Az lehetetlen! – mondta méltatlankodva – megyek, és hamarosan felhozom őt.” És elsietett. Sokat lehetne arról a fölséges módról beszélni, ahogyan bekopogott, ajtót nyitott, betessékelte Manningert a szobámba, ahogyan engem biztatott, s amint vágyott a saját hangját, irgalmasságát rásugározni a hangos, kemény Manningerre. Atyánk halkán távozott. A kegyetlen látogatás, mely Manninger tanár neheztelésével végződött (ui. ajánlotta csigolyám kivételét és bepótlását stb.), ezt én nem vállaltam – a látogatás csakhamar befejeződött. Amikor a tanár úr széles ajtónyitással távozott, megpillantotta Atyánkat, aki csöndben, aggódva állt az ajtó közelében a folyosón. Manningerék hazamenetele után ismét feljött hozzám. Ahogyan palástolni igyekezett aggodalmát, ahogyan biztatott inkább szemmel, mint szóval, azt nem lehet szóba beletördelni.

„Ne is engedje ezt a szörnyű operációt, igaza van, nem magának való ez! – mondogatta jószágosan – megáldom ezután külön a csigolyáit, édes Norbertám!”

És ezután hol könnyezve, hol a legmélyebb imába merülve külön áldást kaptam a szünet nélkül fájó csigolyáimra...

4-én kértem Atyánktól: kihez tartsak novénát felgyógyulásomért? – „Nohát a Boldogságos Szűzhöz!” – mondta mély áhítattal.

„Nekem ez már régi ájtatosságom: még 18 éves koromban kaptam gróf Csáky Károly váci püspöktől egy kis könyvet: „Salve Regina” címmel. Ebből készültem akkor augusztus 15-re. Azóta mindig megtartom a novénát Nagyboldogasszony előtt. Tudja mit? Magával együtt tartom most a novénát!”

Istenem, milyen hálát éreztem Atyánk iránt!

Gyakran beszélt nekem a Dera patakunkról. Hogyne, az is valami a Pilisi-hegyekből! – „Képzeld el, árad a Dera! No, ugyancsak zavaros a „Gyera” – majd augusztusban kedvesen rémítgetett: „Ah, kiszárad a Dera!”

Talán most is valamilyen hasonló gondolattal kapcsolatban, de most mélyen elgondolkozva mondta: „Érthetetlen folyamat a víz munkája! Oldóképesség. Én nagyon tisztellem a vizet!” „Gondolja el azt a készséget, szinte alázatot, amellyel mindent fölszed, mindent magával visz, de neki mindebből semmi nem kell, semmi, ő csak veszi, viszi, s leteszi. Mint a lélek: veszi és viszi a világ sok benyomását...” – Majd suttogva mondta: De ez nem ő!”

(Olyan aggodalom fogott el: apró iszapszem vagyok, mikor vet ki ez a hatalmas tenger engem magából, mint ami nem ő?)

Nagyon bizonytalanul mertem megszólalni: „Assisi Ferenc is ennyire tisztelte a vizet. Rá nem lépett volna előntött vízre.” Erre Atyánk: „Ah, Assisi Ferenc! 33 éves koromban jártam Assisiben. Ha most mennék oda, másként látnék, mint akkor.”

Augusztus 5-én feljött Atyánk a szobámba. Még nem láttam ilyen gyermekdeden jókedvűen. Délelőtt 4 óra hosszáig járt Pilisszántó felél (Cecilia nővért kísérte Némethy Ernő

ft.úrral). Hazafelé jövet virágot szedett Beatrix nővérünk sírjára. Föl is mentek a Ciribarra (csobánkai temető), de nem találták meg a sírt, így egy idegen sírra tette le a csokrot.

Ma korábban kellett tőlem elmennie, azért távozáskor így vigasztalt: „Holnap jobban jövök!” Nagyon tetszett neki ez a szövegezés: jobban, hamarabb, több időre.

Augusztus 6-án még derültebb volt, mint tegnap. Manninger látogatása óta mindent elkövetett, hogy földerítsen. Fölséges módon beszélt a görög nép szépérzékéről.

Augusztus 7. Ma megint a szobámban feküdtem, idejött föl Atyánk. Köszönés után azonnal elmélkedni kezdett. Az ő áhítatáról aligha lehet sejtelve annak, aki őt nem látta.

I. elmélkedés. – A Szent Szület semmi sem kötötte a földhöz. Nála a természet már annyira beleolvadt a természetfölöttibe, hogy minden képességével oly feltartóztathatatlanul, oly fölséges, egységes ívben szakadt bele az Istenbe, mint egy kristályos vízesés a mélybe. Fölséges nyugalommal és bizalommal siet át, és bízza az Isten művét az Istenre...

Nekünk könnyű, a diadalmas Egyház mégiscsak megvan, de a Szent Szűz mit látott Szent Fia nagy művének eredményeül? Néhány egyszerű apostolt... , még csak magvacskákat – de Ő nyugodt: Az Úr ereje megvolt és meglesz!

Augusztus 8.

II. elmélkedés:

„Mint ami könnyebb fajsúlyú, mint az őt környező dolgok, s följük emelkedik: úgy emelkedett föl a teremtett dolgok közül a Szent Szűz lelke Isten felé... Nem etikai könnyűséget értek, hanem mindattól való mentességet, ami a fölfelé törekvő lelket is lefelé húzza. Gondolja el, hogy az Ő lelke úgy siet Teremtője felé, hogy az neki nem bírálja. Hogy neki nincs tartozása.

De erre figyeljek: minden elmélkedés központjában én állok. És így nekem a Szent Szűz dicsőségének tudata is alkalom, melyet magamra alkalmazok.

Az ember vallásossága a büntudattal kezdődik. És azzal arányban nő, hogy tudja: van neki Teremtője, hogy szüksége van Megváltóra és pünkösdre. Hogy az Isten tételekkel dolgozó végtelen szentség!

„Azt, hogy vannak, akik katolikusok ugyan, de ezt csak a gyászjelentésükből tudjuk meg. És sok jószág, fegyelmezetség, kedvesség van bennük, nem köthetjük össze ezzel a naiv felfogással, hogy: Ilyen ember nem kárhozhat el!

Az Istennek vallomás kell. E megvallás nélkül minden emberi ügyeskedés kellem, szép szem ragyogása, mely a pocsolya felületén apró „kupolákat” emel, hogy a levegőben elpukkadjon.

Itt szólt még Püspökatyám arról a sokat vitatott evangéliumi kijelentésről: Mert nagyobb öröm lesz egy megtérő bűnösön, mint 99 igazon. – Tehát több öröm? Nem! Más öröm van az igaz lélek hazatértén. Más öröm! Hiszen csak a mi életünkben is hányféle öröm van! – tette hozzá elgondolkozva Atyánk.

Augusztus 9-én:

III: elmélkedés.

Az Evangélium semmit sem szól a Szent Szűz megdicsőüléséről. A Szent Hagyomány a IV. századig megy vissza. A most meglévő dogmák nem voltak meg minden időben, hanem idők multával pattantak ki. A Szent Szűzről szóló hagyomány szerint az esetben is Szent Tamás képviselte a hitetlenséget. Ő ugyanis nem volt jelen a Szent Szűz halálánál, s azért kívánta: nyissák fel a sírját. A sír üres volt!

„Nagyboldogasszony! Mélység, magasság, nagyság!” (Itt néhány egyszerű gondolatot elvesztettem.)

„Elsasban az a két ördögtől megszállott ember az Úr Jézusról beszélt, „Puppe am Kreuz” –, a Szent Szűzről soha semmit sem szóltak. Isten külön óvta, s nem engedte meg, hogy a teremtmények legkitűnőbbjét káromolják. Kinyújtotta és tartja kezét a Sértetlen fölött...

Minden az Istentől van. A világmindenség a teremtéskor csodálatos erőket adott, amelyek állandóan érvényesülnek, kifejeződnek. A lélek életében közvetlenül ad, – ad ráhatás, sugalmazás, irányítás által.

A Szent Szűz szeplőtelen Fogantatása: Isten műve. A megtestesülés Szűztől: Isten műve. Hogy az érzéki erők a Szent Szűzben át nem hullámoztak: Isten műve. Hogy a halál az emberi életnek vége, de nem elmúlása (mert a halál, a sírgödör és a kukacok a bűnnek büntetése; a Szent Szűzben nincs bűn, következésképp nem éri el a büntetés): Isten műve. Hogy már a föltámadás előtt, Krisztus testének föltámadásához hasonló dicsőséges mennybevétele, megdicsőülése van: Isten műve. Minden, minden az Isten akaratából és erejéből...

Minél fölségesebb az adomány, annál biztosabb, hogy nem az ember adta azt önmagának, hanem Istentől van. És minél több van ebből, annál mélyebb ennek tudata, s ez annál nagyobb hálát vált ki a lélekből. Így érthető, hogy a legteljesebb kegyelmi állapot a legteljesebb alázatot váltja ki a Szent Szűz lelkéből.

Münchenben a Liebefrauen-Kirche fölséges szentélyében roppant magasságban van a Szent Szűz szobra. Oly szerény, szinte félős és a legerősebben ezt fejezi ki: Engem az Isten tart!

(Higgye el Norberta, a kicsiny dolgok is az Isten fönntartó erejére utalnak, de a nagyok még sokkal-sokkal inkább!)

Mi a jeliséje ennek a csodálatos Szűznek? „Ecce ancilla, Domini!”

Augusztus 10.

IV. elmélkedés:

1. Mít visz magával a mennybe a Szent Szűz? Nem a lelkében, a lelkén viszi a sivatag porát: Ő a bűnösök menedéke. Megérik a virágzó rét illata, a Szent Szűzön megérik, hogy bűnnel szaturált világból jön...

Az Evangélium szól 1-2-5 talentumos szolgáról. A csődre érdemes egytalentumos szolgáról ne is beszéljünk De a 2 és 5 talentumosról érdekes, hogy az Evangélium csak a végeredményről beszél, azonban elhallgatják, hogy közben mennyit vesztek, amíg azt az eredményt fölmutathatták.

De íme jön a Szent Szűz. Talentumokkal teljes, közben nem vesztett el egyet sem. Mondhatnám, az érdemek, a talentumok Mont Everest-je. Alázat..., alázat!

Ezen a napon hallottam Tőle a legszebb szentbeszédet. Nagyon pompás hangulata is volt ma (még nálam délután is!). Szent Lőrincet szívből szerette. Ki tudja, mit elmélkedett reggel az Oszolyon? Reggel 5 órakor már rendszerint fölkel, s nyomban fölment az Oszolyra napfölkeltében imádkozni. Rendszerint a mi reggeli imánk előtt érkezett le, üdén és sugárzó arccal, nagy léptekkel sietett a plátánok alatt a kápolna felé.

Csodálatosan jól állt kegyelmes Atyánknak a csobánkai miseruha. Ma is felöltözött az oltárnál, s nagy áhítattal misézni kezdett. A lépcsőima, szentlecke alatt egyszer csak halkan besorakoztak a Csobánkán nyaraló gyakorlatozó Ludovikások, tele volt velük a kápolna. Atyánk erről mit sem tudott. Amikor kifordult Evangélium olvasására és szentbeszédre, szembetalálta magát ezzel a szép fiatal, daliás sereggel. Ez úgy felhangolta Őt, hogy úgy beszélt teljesen a „hadseregnek”, hogy aggódni kezdtünk: mindjárt elrepül. Ez a csodás lélek-kiáradás nem fér ebbe a kifejezésbe: szentbeszéd. Ez Szent Lőrinc életének utolsó magánjelenete volt. Atyánk fejedelmi alakjában állt előttünk Szt. Lőrinc.

Atyánk még délután is ragyogó arccal beszélgetett. Egyre az Egyházért lelkesedett. Többek között ezeket mondotta:

„1904 vagy 1905-ben tartottam egy szentbeszédet Pesten férfiaknak az Anyaszentegyházról. Mi az Egyház? Testvérület, közösség, egység, Krisztus helyettesének, a római püspöknek fősége alatt. Hogy kik a püspökök? az másodrendű kérdés. Mondhatnám: telegráfoszlopok, korhadó, egyszer kidülő oszlopok... (Ezalatt a két karját hirtelen fölemelve vízszintesen, mint a telegráfrót feszül az oszloptól jobbra és balra). Feladatuk, hogy az eszmét vezessék...”

Istenem, ez a mozdulat, mi volt az megint! A bal kar mintha venné a dróton száguldó eszmét, s a jobb kezével-karjával, mintha átvette volna, s fölséges ívben röpítette jobb felé, egy egész világ felé...

Mikor Atyánk lelke önmagához visszalendült, az ő sajátos derűjével megjegyezte: „Ezért a hasonlatért Schlauch érsek nagyon megnehezelt rám!”

A beszéd végeztével egy fővárosi tanító a templomból kijöve lelkesen mondta: „Nem értettem meg mindent, de az bizonyos, hogy az Egyház nagy valami!”

Hát kérem – mondta nekem Atyánk – ennél nagyobb eredmény nem kell!

Kérdeztem még valamit ezen a napon az aszkézis és higiéniaival kapcsolatban, erre azt a választ kaptam:

„Mindaz, ami higiénikus, az az Isten akarata.”

Augusztus 11.

V. elmélkedés.

Mit hoz magával a Szent Szűz a mennybe?

1. Egész életet! Nem részletet az életből, nem maradékot, nem az utolsó percben Isten kegyelmével megmentett életet, hanem hoz egy életet a maga páratlan egészében, teljében, erejében.

2. Hoz fényvel átítatott, sugárzó lelket... „Ki az, aki fölkél, mint a hajnal? Szép, mint a hold, kiválasztott, mint a nap, rettenetes, mint a jól rendezett hadsereg.”

Vannak az életben is fényes lelkek és sötét lelkek... Fényes lelkek, akik világítanak maguk körül, akik nem gondolnak rosszat, nem reménytelenek.

Hogyan leszek fényes lélekké? Úgy, hogy negatív is dolgozom magamon: nem követek el bűnt. Pozitív: hogy gyakorolom magam a jóban. A harmadik módja, amelyet a Szent Szűz is sürget, hogy hagyjam magam az Úrra, bízam magam az Ő kezére, hogy alakítson, nem állok ellent.

3. Szent Pál szerint: „Ha mindent megcselekedtünk is, haszontalan szolgák vagyunk.” Az Ószövetségben mondja az Úr: „És én az én szolgámban megdicsőítem magam.” Az Úr egyetlen szolgája az Úr Jézus Krisztus. Az egyetlen „Ancilla Domini” a Szent Szűz, akiben páratlanul dicsőült meg az Istenség.

Augusztus 12.

VI. elmélkedés.

Mit visz még magával a Szent Szűz?

1. Nagy hitben való átadást, odaadást. A katekizmus definiálja a hitet, de ez a hit definíciójának csak csontváza. Hogy az értelmem elfogadja az Istent, az már maga a hit kegyelme.

A legfölségesebb viszony az én viszonyom az Istenhez, a teremtmény viszonya Teremtőjéhez. (Itt felejtethetlen mozdulattal: kitért karral odafordulással, s olyan csodálatos tekintettel mondta ezt Atyánk, mintha a mennyei Atya előtt hódolna.) A mohamedán virradatkor kelet felé fordul és leborul, így a mi lelkünk a hitben. Hogy hinni tudok, azt az Isten adja. Hogy adja, kérem kell. A hit az egész lelki élet rádixa és fundamentuma. A legfölségesebb erény: a szeretet. Igaz! De ez is ebből a gyökérből, a hitből nő ki. És azt kell éreznem és mondanom: én ehhez a gyökérhez szakadásig hű leszek, ebből nem engedek. Ez az én hitem, az én kötelésem, összeköt Istennel... Hiszek egy Istenben! Hiszem a dogmákat, ezek az én színes gyöngyeim,

melyeket a hit szálára fűzök. (Itt Atyánk ismét annyira elmerült, hogy bal kezével a szíve magasságában, mintha leheletfinom szálat tartott volna, s jobb kezével, két ujjával csodás gyöngéden gyöngyöt fűzne és tolna föl jobb felé a végtelenbe emelt mozdulattal, újra meg újra megismételve, átszellemült tekintete a balkezén figyelt. A láthatatlan szál másik végét Isten kezében éreztem még én is, hát még Ó!) – A hit szálára fűzött..., ezekből több vagy kevesebb, nem lényeg, a lényeg a szál, a kötelék...

(És mintha most eszmélne föl, szinte rettenve néz rám: „Érti ezt, Norbertám?” – A lelkem, a szemem felelte: „Értem!” Atyánk bólintott. Pillanatnyi csönd után egészen más hangon:)

2. Mi van a Szent Szűz lelkében?

Nyugalom. A Szent Szűz Jézus nyugalma volt életében. Legelőször frigszekrénye, majd gondozója, nyugtatója. A keresztről való levételekor: megtört oltára.

Most Ő megy, megy Jézusa nyugalmába.

Mi szükséges a lelki nyugalomhoz? Szív tisztaság, szeretet, gyermeki bizalom. Amely szükség van a lelki élet kezdetén a serkentésre, ostromzásra, oly föltétlenül szükséges a lélek megállapodott viszonyában a béke, a nyugalom. Ezt megzavarhatja bennem a tökéletesedés vágyának túlhajtása, kesergés, türelmetlenség vagy fizikai lehetetlenségek tervezése (pl. ha Maga most hegyet akarna megmászni!). Ha pl. az alma öntudattal bírna, s tudná, hogy ő éretlen és zöld, s e fölötti elégedetlenségében leszakítaná magát az ágról. Mennyivel bölcsebb gondolni: én most érlelődöm!

Kegyelmes Atyánk ma nem ment el elmélkedés után. Hallgatott. Így hát elmondtam egy akkor érkezett levél tartalmát: egy kolozsvári asszonyka, volt kassai intézeti társam írta, hogy irántam érzett szeretetét és részvétét úgy igazolja, hogy keresett egy hozzám hasonló csigolyagyulladásos szegény nőt, s őt ápolja, pénzzel segíti, tartja benne a lelket, lelki olvasást tart neki másfél éve. És nehogy önérzetében az a sok alamizsna őt sértse, egyszerű kézimunkákra „megrendeléseket” szerzett számára (gondolom, a legtöbbit ő vette meg), s oly jól fizették, hogy tudtak rajta készíttetni egy gépezetet, amellyel annyi év fekvés után fönnjárhat, varrogat és eltarthatja magát, sőt a háta javulóban van, lelke pedig a megszentelődés útján. – Hát így tud a szeretet és hála Kolozsváron ápolni egy Csobánkán fekvő kedves iskolatársat. De mindezt azért mondtam el, ami e mögött van.

Ez az irgalmas asszonyka egy nagyon előkelő, gazdag család leánya volt. 16 éves korában került Kassára az Orsolyákhoz egy kis utónevelésre, miután eddig még nem kapott nevelést a sok nyelvmesternőjétől. Pl. iskolába soha nem járt, egyetlen hittanórát sem kapott még, soha nem vizsgázott, nem tanult, csak idegen nyelvet és zenét. Szépséges, gazdag, könnyelmű és teljesen saját ítélete szerint: sárban hentergő lélek volt. Sejtelve sem volt Istenről, szentségről, tisztaságról. Majd behalt az intézeti élet magaslati levegőjének tiszta hűvösébe. És ekkor? 1909 márciusában az Orsolya-rend anyaházában részt vettünk egy lelkigyakorlaton, amelyet a kassai úrinőknek tartott drága Püspökatyánk. Mindnyájunkat megnyert nemcsak erre az életre, hanem az örök életre is. De talán a legnagyobb hatást ez a levél váltotta ki: akkor nyáron már katolizált (protestáns volt), első szentáldozása után egész lénye angyali széppé lett. Azóta heti gyónó, napi áldozó, a legszebb életet élők egyike, akit valaha ismertem. Protestáns családjában szilárdan állt, majd mindenkit – férjét is – elvesztve, vagyonából kifosztva (a román megszállás következtében) áll, mint a szikla. De a kezéből le nem teszi Atyánk Elmélkedéseit. Ma már nagyműveltségű, Szent Ágoston lelkületében is otthonos lélek, tagja Szent Ferenc Harmadrendjének, amolyan Szent Erzsébetes derűvel, bájjal, Jézus Szívében elmerülten.

Mindez abból a szent hatásból, amelyet neki 16 évvel ezelőtt Prohászka püspök közvetített Isten kegyelméből.

Atyánk komolyan, átfényesedett szemmel hallgatta, majd így szólt: „Kérem, írja meg annak a kedves Paulának, hogy szeretettel emlegettük, s nagyon-nagyon köszönöm ezt az örömet. De írja meg neki! Nagyon köszönöm!”

Augusztus 13.

VII. elmélkedés.

„Isten páratlan úton vezette a Szent Szüzet. S Ő haladt ezen az úton, rózsás lábbal. Isten nem úgy szerette a Szent Szüzet, hogy perzsaszőnyegen vagy tengerfövenyen vezette volna! De bármint, s bármerre vitte: az alázat s a szeretet rózsáival ékes lábbal járt, akár Hebronba siet szolgálni, akár a Golgotára megy szenvedni.

Ha volna térképünk arról, hogy Isten a lelkeket, mondjuk itt a nővéreket, milyen sajátos utakon vezette (Püspökatyánk a tenyerébe zeg-zugos vonalakat rajzolva beszélt), meglátnók, hogy nincs két egyforma út. Ezért mindenki elmondhatja az ő útjáról: páratlan. De a Szent Szűz útjához hasonló nincs! A Szent Szűz meg volt gyökeresedve az Isten útján. Itt nem azt akarom ezzel mondani, hogy „helyben állt” az úton, hanem amit a gyökér jelent: erőt, biztonságot.

A legjobb ember élete is olyan, hogy az előző cselekedet, jó cselekedet nem biztosítja szükségképpen a rá következő cselekedet jóságát. Egy jó cselekedetet a legjobb ember életében is követheti nyomban egy halálos bűn.

Nem így a Szent Szűz életében. Nála bűnről szó sem lehet! Milyen biztonság ez! Ez erő, amely az Istenben gyökerezett, s ezért csak jót tud tenni, s teszi is.

Paray híres munkája: „Akiknek nincsen gyökerük” Ezek között első helyen Ahasverus, s vele együtt az egész zsidóság. Hit, törvény, haza, áldozat nélkül, szenvedélytől és pénztől ide-oda sodorva! Nincs gyökerük!

Augusztus 14.

VIII. elmélkedés.

I. Az esztergomi bazilika hibájának tartják, hogy a kupola alatti tér túlságosan nagy. Mióta renoválták, rengeteg aranyozás van a kupola belső falán, s a csupa ablak úgy ragyogja be a templomot, hogy ez a fény muzsikál. Ha az ember erre a csodás fényözönre föltekint, a dob szegélyeként körülfutó írást olvassa: Assumpta est Maria in coelum, gaudent Angeli!

Gondolja el Norbertám, milyen érzés ez: ebben a ragyogó magasságban tündökölni látni: Mária fölvetetett a mennybe, örvendeznek az angyalok!

II. Az ősegyház legrégebbi temploma a Laterán bazilika. Itt remek keresztelőkápolna van (Régen külön építettek kápolnát a keresztelésre, így a pisai, florenci stb.) Ebben a lateráni keresztelőkápolnában van egy kapu, gondolom Michelangelo műve, bronzból verve. Olyan csodás szépségű, hogy a műértők szerint szebb már nem lehet.

A „Janua Coeli” a Boldogságos Szent Szűz. Tény, hogy a mennyország kapuját a halottaiból feltámadó Krisztus nyitotta meg, de a Boldogságos Szent Szűz tárta és szélesítette ki.

Ehhez a nagy hatalmú, csodálatos Szent Szűzhez kell szegődnünk, ehhez a „Hajnali szép Csillag”-hoz. Ez a Csillag hazavezet engem.”

Atyánk nagyon fáradt volt: vigílián rendszerint egész délután gyóntatta a nagykápolna kis sekrestyéjében a gyermekeket, nővéreket, alkalmazottakat a másnapi ünnepi szentáldáshoz. Feljöveteleig gyóntatott, s megkérdeztem, nagyon fáradt-e? Nem vallotta be, hanem azzal akarta „elütni”: Ezt a gyóntatást maga soknak tartja? Ez semmi! Most 20 éve Észak-Amerikában 13 óra hosszáig gyóntattam reggel 5 órától egyfolytában. No, természetesen kivéve a két megszakítást, amíg miséztem és délben megebédeltem. Késő este volt, mire a szállásomra tértem. Ilyen rendkívüli esetben nem kötelező a papi zsolozsma, dehát tudja, én nem jöttem zavarba, mert mindig elmondom még az előző napon.

Elmélkedés után meggyóntatott. Utána így szólt:

„Egy bizonyos: mához egy évre már nem fekszik itt!”

Hanem a Viribáron? (ott van a temető) – kérdeztem.

Atyánk olyan jóságosan dorgált, hogy egyetlen kifejezésre sem emlékszem. Nagyon búsultam, hogy másnap elutazik.

Augusztus 15.

IX. elmélkedés.

Ottokár Árvaházunk kápolnájában.

A mai szentmise így kezdődik: Örvendezzünk mindnyájan az Úrban, mert fölmagasztaltatott a Szent Szűz mindenek fölé. Valóban, a mai ünnep nemcsak földi, hanem túlvilági fölmagasztaltatás is a Boldogságos Szűznek, mert az Anyaszentegyház úgy hiszi, hogy amint Krisztus föltámadt és fölment a mennybe, üli a húsvétot és Áldozócsütörtököt, úgy a Boldogságos Szűz is, az Ő legfölségebb teremtménye és hasonmása, Édesanyja és Leánya is föltámadott és a mennybe vitetett.

Ahogy az ember úgy húsvétkor, különösen nagypéntek borzalmi után úgy megnyugszik, és azt mondja: Hát Uram, a keresztút és földi nyomorúság után lesz a léleknek kielégülése, föltámadása, örök dicsősége, éppen úgy az ember Nagyboldogasszony napján – szinte azt mondanám – miután körülnézett a földön, ölbe teszi a kezét, fölneéz az égre, és azt mondja: a test és vér múlandó, de ott túl van az örök élet, örök dicsőség. – Az Úr Jézus húsvétja után milyen lesz a Szent Szűz húsvétja? Ah, nemcsak húsvétja, hanem mennybevitele, koronázása lesz. Ünnep, amelyen örvendeznek az angyalok.

Milyen volna a világ, ha nem volna virág, erdő, bokor? Nem volna nekünk való világ.

Éppen így: milyen volna a szellemi világ, ha az ember csak száraz fogalmakkal élne? Milyen volna a világ, ha csak önzés, küzdelem, gyötrelme telítene? A Boldogságos Szűz mai ünnepe ezt a gyönyörű megemlékezést mondja: Jaj, de jó, hogy van virág, dicsőség, felsőbb szépség! Azért kedves, édes leányaim, ez igazán fölemel minket.

Ebbe az örömbé és szent reménységbe, hogy úgy mondjam, belemártja az ember lelkét, mint csávázó, tisztító oldatba a gabonát, s két gondolatot emel ki belőle:

1. Az egyik a Boldogságos Szűz föltámadása az örök szépségnek nemcsak küzdelme, hanem győzelme is. A Boldogságos Szűz gyönyörű teremtménye az Istennek. De amikor én most „gyönyörűt” mondok, nem termetet értek, csak, nem márványhomlokot, nem mosolygó ajkat, omló hajkoronát, hanem értem lelkének fölséges szépségét, ruganyosságát, nemcsak jellemének acélosságát, hanem lelkének erényességét...

A Boldogságos Szűz az ideális szellemi, eszményi szépségnek diadala a földön.

Amikor Szent István diakonus beszélt a zsidók előtt, fénylett az arca, mint angyalé... Amikor az Úr Jézus színében elváltozott, arca fénylett, mint a nap, a ruhája mint a hó, vagyis csupa fény és szépség, mert belső szépsége kiragyogott, áttüzesedett és kivillant. Krisztus megmutatta, milyen nap-lelke, milyen hó-érzölete van!

Ez kell nekem, hogy amikor ma a Szent Szűzre nézek, azt suttogjam: ah, ha az én lelkem is ilyen napfényes, ha az én erkölcsöm is ilyen hősugaras, ha az én lelki világom is ilyen tiszta lenne! Akarom kell, hogy a mai ünnep lelkem áttüzesítésére indítás legyen. A drágakő is sötét éjszakában, földben születik, ki kell ásni, hogy szentségtartóba, koronába foglaltassék. Isten látja, tudja... Ő tud a drágakövekről a földben, a szürkeségben, az élet igénytelenségében. Föl a szívekkel! Bennünk valami ilyesmi él, bennünk gyémántos lélek lakik! – Boldogságos Szűz, segíts meg engem.

2. A második gondolat: Krisztus meghalt értem. Meg vagyok váltva. Engem is fölvesz a mennybe. A mai ünnep is ennek a szent reménynek ünnepe.

Testvérem! Közönséges az életed? Töltsd meg szent reménnyel. Talán fájdalmas? Talán aggodalmakkal teljes, töltsd meg szent reménnyel, szent halhatatlansággal. Az élet csak úgy keresztény, ha a halhatatlanság reményével van tele. A halhatatlanság isteni erő, mely minden keresztlőtör.

A mai ünnep a keresztény reménységnek nyomatékozása. A gőzkazán azért mozog és mozgat, mert tele van gőzzel; az ember akkor győzi az életet, ha tele van halhatatlansággal. Mindegy, akárhol dolgozol: gazdasági udvarban, iskolában, bárhol, fűtsön halhatatlanságod tudata. Csak így vagy keresztény.

Fölnézek a Boldogságos Szűzre, Ő int nekem: Ne oltsd ki a halhatatlanság hitét! Nézz rám, előttem vagyok, szeretlek!

Dicsőséges Boldogasszony! Fogadj minket gyermekeddé és mutasd meg, hogy Atyánk vagy. És segíts minket, hogy meglássék rajtunk, hogy gyermekeid vagyunk. Amen.

Délután meglátogatott. Atyánk erősen bízott a Boldogságos Szűz közbenjárásában, s nagyon remélte, hogy meggyógyulok. Oh, hogy áldoztatott meg szentmise alatt! Dehát a hátam kegyetlenül fájt. Belépve hozzám szomorúan mondta: Látja, nem kooperált velem. Miért nem kooperált jobban velem?

Ez búcsúlátogatás volt, e nyáron a harmincadik látogatás.

Délután 6 órakor Főnöknő Anyánkkal együtt elutaztak.

Hogy Püspökatyánk milyen lelkéből végezte velem, értem a novénát, azt még jobban megvilágította Lujza nővér, aki elmondta nekem, hogy mostanában, mielőtt hozzám feljön Püspökatyánk, mindig nagy áhítattal, hosszan imádkozik a kápolnában. (Lujza nővér nem tudott a novénáról.)

1925

Püspökatyánk aggasztó első orrvérzése május 23-án volt. Manninger tanár úr rendelkezése Balatonfüredre kellett mennie gyógykezelésre. Ezért nagy késéssel, csak **augusztus 8-án** este ¼ 8 órakor érkezett Csobánkára Főnöknő Anyánkkal és Matild nővérrel. **10-én** meglátogatott (a teraszon).

„Látja, ha az ember be nem tartja a maga elé kitűzött óráát, hát nem lemarad? Így jártam én tegnap, s ezért nem tudtam feljönni.” (Egy óra hosszáig volt nálam.)

A „Magyar Jövő” gondja nyomta, de nem tett róla említést, hanem a közben bejövő Steffer Mici néninek mondta: „Micuka, el hiszi-e, hogy végtére még a missziós nővérek kezébe kerülök a Pestvidéki fogházba! – Még a lelke is dobogott bennem.

De a terasz most is nagy hatással volt rá.

„Ugye, ekkora szépség láttán az ember mindent elfelejt?” – kérdezte tőlünk. – Vagy miden észébe jut – feleltem nagyon halkán. – De milyen igaza van! – válaszolta rámcsoválkozva Atyánk. Ha nem tévedek, e látogatások egyikén mondta Atyánk a mesés szépségű terasz-párkányra mutatva: „Hanem, hogy magának már életében milyen gyönyörű koszorúja van!”

De a többire nem emlékszem, mert nagyon megviselt annak a nagyszerű benyomásnak a fölszedése, amely Atyánk fölséges lelkéből, egyensúlyra törekvéséből ki-kiviláglott. (A Magyar Jövő szégyenletes ügyének gondjára célozok.)²

* * *

11-én feljött Atyánk. (A szobában voltunk.) Háromnegyed óráig voltunk itt. – „Be kell mennem Pestre, s még az is meglehet, hogy el kell utaznom.”

(Hát leszakadt az augusztusi égbolt! Mennyi lelkes tervem volt. Úgy akartam sietve tető alá hozni a lelke. A Gizi sürgetésére – az ura Desseffy dr. nagyon súlyos betegnek tartott – az idei nyáron minden keserűséget be akartam érlelni..., hát nem lehet. Istenem, az a „Magyar Jövő”, az a „jövő”, ó nincs is jövő! Nekem nincs... És az elmulasztott kegyelmes augusztusoknak vádja megbénított és megnémított. Nem bírtam szólni. Térdre borultam... Atyánk lelkének is úgy kellett Csobánka! És most az egész mivoltától oly idegen valami: a pénzkérdés mindent leront.)

„Püspökatyám! Jól tudom, hogy minden legkisebb szeretetre méltatlan vagyok, de azért mégis kérem, ha el is megy, ne hagyjon el engem!”

„Az ember nem azért szeret valakit, mert a szeretetére méltónak tartja, Norberta, az ember szeret, mert szeret!” – mondta.

Még egyszer kértem mély alázattal, Püspökatyám, ne hagyjon el engem! (Nem mertem megvallani: nekem senkim sincs, az árvák legárvábbja én vagyok!)

„Higgye el nekem – mondta Atyánk nagyon komolyan – maga a között a néhány, megmondom: öt lélek között van, akik egészen közel férkőztek a szívemhez.”

Ezt föl nem tudtam fogni. Ma kolduló napom van: tessék hamar visszajönni!

Püspökatyánk a kezét nyújtotta felém, nem a szívét: „Visszajövök, már csak érted is.” – Megáldott és azonnal elment.

* * *

Augusztus 12. reggel. Atyánk otthagyta Csobánkát.

² A Prohászka püspök által létrehozott ifjúsági könyvkiadó vállalat kudarcáról van szó.

12-én este visszajött hozzám (a szobámban voltam).

„Gyorsabban sikerült a dolgom, mint reméltem. Hát látja, megint itt vagyok!”

Éreztem, hogy Atyánk lelke valamiképpen melegszik az én mélységes öröömön. Ha jól emlékszem, ma mondta: „De hogy maga hogy tud örülni!? (Hogyne örültem volna, amikor egészen új oldaláról ismerhettem meg Atyánk fölséges lelkét. Gondolom, így csak Szent József tudott szenvedni: ilyen panasztalanul... Dehát a beszélgetés most sehogysem ment. Én sosem mertem „indítani”, mindig Püspökatyánk kezdte, és én néha-néha kérdeztem valamit közben. Így most is hallgattunk. Atyánk szeme kint járt valamerre a Mesélő-hegyen (Szentendre irányában).

„Tegnap voltam Vass miniszternél” – szólt vontatottan. Láttam rajta, hogy átkínlódja a tegnapi látogatást. Majd rámnézett, s mint aki unja valaminek a keresését, de azért mégis tovább keresgél, mondta: „Emlékszik, Norberta, évekkkel ezelőtt kijött egyszer Vass hozzám ide Csobánkára.” – Igen, egy este itt vacsoráztak a nagy teraszon – mondtam. – „Hát emlékszik? – az kedves este volt” – mondta Atyánk, majd merően rámnézett (reám, egy arcra, amely Ő felé fordulva figyelt, s tompa hangon ezt mondta): „Vass miniszter engem..., akkor még jobban kegyelt.”

* * *

Augusztus 14. Istenem, de nehéz nap volt! Merthogy a bánat falkástól jár: a tegnapi fájoan nagyszerű élmény, csigolyáim alig viselhető fájdalma stb.... Vigília! Augusztus 14-e. Kevésszer vágytam Atyánk után ennyire. Vártam 6-ig, 7-ig: nem jött. A nővérek boldogan jöttek újságnal: Püspökatyánk egész délután gyóntat. Gyerekek, nővérek, alkalmazottak sorra gyónnak. Ott készülődik Magyar-Meyer tanár úr, pesti mázolómaster is. – Már beharangoztak litániára. Nem bírtam lemenni, hát átmentem a kápolnára néző nagy teraszra, hogy onnan hallhassam a fölhangzó éneket. Az internátusban egyedül voltam, minden lélek lenn volt a kápolnában. Ebben a percben lépteket hallok a szobám felé halkulva... Benézek a folyosóra: Atyánk megy lábujjhegyen az „én” teraszom felé (ahol mindig fekszem). Már nem tudom, hogyan jutottam elé? De hiszen a ház zárva van! Mondtam álméklodva. Atyánk felmutatta az internátus kulcsát: „Megszereztem!” Visszajöttünk a nagy teraszra (ez néz az Oszolyra, ez van közel a kápolnához). – „Figyelem a litániát, mert utána még meggyóntatom a festőt.” – mondta. Soha nem láttam még ilyen fáradtnak. Augusztusi füleddt meleg volt. Atyánk reverendája csapzott volt az izzadságtól. Az arca rákvörös és verejtékes. Le is tette a kolláréját, s maga mellé tette. Fölfigyelő fejjel kísért a litánia menetét, s közben felejtetetlen kegyességgel mondta: „Nem akartam, hogy ez a nap úgy múljék el, hogy föl ne jöjjek, de ma már nem bírom meggyóntatni, majd holnap.” (Istenem, gondoltam, milyen irgalmas lehetsz, ha Atyánk irgalmas szeretete ekkora!)

Az Antifónánál már fölállt, megáldotta csigolyáimat és megengedte, hogy a lépcsőház ajtajáig lekísérjem. Kulcsával kinyitotta az ajtót, sugárzó arccal visszanézett és bezárva az ajtót sietve ment lefelé. Vitte Krisztus megbocsátó kegyelmét a mázolómasternek... (Ez a festő rövid idő múlva meghalt.)

* * *

Augusztus 15. Nagyboldogasszony napja. A szentbeszédre nem emlékszem. Szentmise után, mint minden évben, reggeli után azonnal kocsiba ült Püspökatyánk. (A drága Schwestern Ilona kísért őt minden alkalommal.) Kimentek a csobánkai Szentkúthoz. Itt rendes szokásához híven 3 szentbeszédet mondott: magyarul, németül és tótul. Ha óhajtották a zárandokok, a plébános úr szentmiséje alatt gyóntatott is, csak úgy a szabadban, egy kis széken ülve, előtte egy kis imazsámollyal. Dél is elmúlt, mire hazaérkeztek. Ebéd után fölkeresett Atyánk. Nagyboldogasszony napján mindig korán jött, mert 5 órától kezdve a gyerekek búcsúján vett

részt. Ilyenkor estig föl-fölhallatszott szobámig is a platánok alól Atyánk csengő kacagása. (Mert ott a remek mézeskalács szívtől kezdve – ezt Atyánk osztogatta a gyerekeknek – volt minden evilági búcsús meglepetés: gyorsfényképezés, lepényevés, zsákban futás stb.)

Mai látogatását még az is rövidítette, hogy ezen a napon fényképezte le Atyánkat Hackauf fényképész. Tőlem hívta el Angela nővér. A nagy teraszra vitték ki tőlem a gyékény karosszékét, amelyben nálam mindig ül. Atyánk sehogyse akarta ezt a fényképezést. Amikor átkísértem a déli teraszra, balfelé maga mellé mutatott egy székre: maga ide üljön! Természetesen nem vettem komolyan ezt a rendelkezést, és még a teraszról is bejöttem. Angela nővér azt hitte: én segítek Hackaufnak, s így nem jött oda, mert Főnöknő Anyánk ugyanakkor a kis teraszon volt, ott tartott akkor tanítást. Így magára hagyatva készült azután az utolsó csobánkai fölvetel olyanra, amilyen: Atyánk arca szinte fölismerhetetlen. Mintha dacolna a Magyar Jövő minden árnyával.

Augusztus 16. Feljött hozzám és meggyóntatott.

Augusztus 17. A teraszon volt nálam.

Augusztus 18. A teraszon volt nálam délelőtt, délután fél 8 órakor elutazott.

Szeptember

13-án Püspökatyánk és Főnöknő Anyánk délután 6 órakor megérkeztek (félreértés folytán nem várta őket kocsi).

14-én ők ketten Steffer Mici néniével délelőtt 10 órakor kocsin kirándultak Dobogókőre. Este 7 órakor jöttek haza.

15-én délután meglátogattam Atyánkat, derült és friss volt. Elmondta, hogy még tanár korában kispapjaival volt Dobogókőn, s a turisták könyvében hosszan írt „mégpedig hangulattal és meglehetősen jól” – mondta – „most előkértem a vendégkönyvet, hát képzelje, az egész lap hiányzik! Milyen kár, hogy nem emlékszem tisztán a kifejezésre: „minden” vagy „ez is” elvész!

Atyánknak nem jutott eszébe, hogy ezt bizonyára kegyeletes kéz tépte ki, hogy el ne kallódjék.

Ezután elmesélte „élete legnagyobb mulatását”, 1925. szeptember 10-én Lukács Györgyék ezüstlakodalmát Nógrád megyében. Nagyon hangulatos volt az esküvőről hazavivő út: erdei út, ahol sűrűn álltak hatalmas fáklyát tartó örök. Otthon a nagy lakoma, pazar méreteken (de azért itt is, mint minden lakomán: a hal kemény volt).

Nem tudtam Atyánk szavára figyelni. Vidám, szórakoztató „szövege” mögött a lelkét kerestem. Valahogy sajnáltam, hogy fárasztja magát értem, pedig még azt is eljátszotta, hogy a hatalmas ezüst evőeszközzel hogyan akarta meggyőzni a kemény halkolosszust. Azzal azonban már megfogott, amikor arról beszélt, hogy lakoma után a táncot Lukács Györgyné kezdte meg a fiával!

„Mondhatom magának, amint ott állt mosolygósan, kecses méltósággal, igen szép, nemes tartással az édesanya a vele szemben lévő délceg tartású, csárdást táncoló fia: ez nagy élvezet volt számomra. Ilyet még nem láttam! Volt is azután olyan tánc, hogy amikor egyszer eszembe jutott megnézni az órát, nem hittem a szememnek, hajnali két óra volt. No, ekkorát sem „mulattam” még életemben!

Szeptember 16.

Csodálatos szépen, melegen köszöntötte Főnöknő Anyánkat a szentmisében Evangélium után (névnapja volt).

Délután meglátogattam. Angela nővér római zarándoklatával kapcsolatban kérdezte tőlem: „Elhiszi-e, hogy a Szentévet nagyszerűen lehet pl. itt Csobánkán is átélni?” – Igen! – feleltem. „Vagy szeretett volna Rómába eljutni?” – kérdezte. (Nem tudom, mit válaszoltam.)

Ekkor jött be Schütz tanár úr. Az asztalomon volt egy burzának szánt velencei csipke munkám. Ezt mindig megnézte Atyánk, ezen a nyáron, s nagyon tetszett neki. (Persze láttam rajta, hogy semmiképpen sem tudja, milyen is lesz készen, lefejtve az alsó mintarajzról. Így most is megnézték mind a ketten, egyforma „hozzáértéssel”.) Már készen volna, ha nem volna annyi ünnep, de vasárnapokon nem dolgozom rajta – mondtam, hogy valamit mondjak.

„Ha könyveimet olvasná, nem mondana ilyeneket, mondta Schütz tanár úr – s összemosolyogtak Püspökatyámmal a tudatlanságomon. (Nem árultam el P. Birót, aki előzetesen eltiltotta az effajta „ünneprontást”.) Atyánkat ekkor kedves Főnöknő Anyánk kérte. Schütz tanár úr még maradt. Ekkor mondta drága Püspökatyánkra azt a nagyszerű jellemzést a rászakadt nagy gondokkal, „Magyar Jövő”-vel kapcsolatban:

„Bámulom a Püspök úr lelki erejét. Még ez a gond is javára szolgált. Valóban olyan az Ő lelke, mint a zamatoszá érett gyönyörű gyümölcs.”

17-én elmondta, hogy ma sokat dolgozott. Délután követ hordott le az Oszoly útjairól. Majd fölségesen beszélt a tridenti zsinatról, s annak politikai hátteréről. Mit adtam volna máskor ezért. Most csak egyet tudtam: Atyánk néhány nap múlva elmegy...

Eszembe jutott, hogy talán még augusztusban (vagy szeptemberben) mondta nekem: „Ma azért késtem, mert képzelje csak, 8 levelet írtam a Püspöki karnak: segítsenek rajtam!”

Ma, tudva, hogy azóta már kaphatott volna választ, a tridenti zsinat atyáinál jobban érdekelt a Magyar Püspöki Kar irgalmassága. Hogy Püspökatyánk hallgatott, szokásom ellenére „nagy bátran” kérdeztem: „Püspökatyám..., a 8 levél..., jött már a Püspök uraktól rá válasz?” – Atyánk hosszan nézett rám, s alig hallhatóan, mintha a hangjával is legyintett volna, suttozta: „Azok nem sietnek!”

18-án Dessewffy Aladárné (Gizi) volt vendég a villában. Ebéd után fölment Atyánk Gizivel az Oszoly oldalára. Ezen a helyen szokta minden reggel (5 órától) a szentmiséje előtti imáit, elmélkedését végezni Atyánk. Gizi mondta el nekem, hogy miután a Pilisi hegyek (kiemelkedő) kimagasló vonalait, csúcsait megnevezte, Atyánk lehajolt, s nagy buzgalommal a közvetlen szikla tisztáson gyomlálni kezdett. A hajolni nem tudó, beteges asszonyka zavartan kérdezte Atyánktól: Ez most mire jó? – „Megjelöltem magának ezt a helyet! Itt egyszer templom épül! – válaszolta lelkesen Atyánk.

Gizi feljött hozzám délután. Ezalatt a legkisebb árvákkal körülbelül egy óra hosszáig diót szedett Püspökatyánk a szélmotor mellett.

Szeptember 19. Délelőtt Atyánk búcsúlátogatása. Egyszer sem búcsúzott így Atyánk (talán még 1922-ben így?). Hosszan beszélt az Isten útjairól, módszeréről. Messze elnézte a hegyek felé (a szobám ablakával szemben ült) elmélkedett önmagának, s ha észre-észrevette csendben pergő könnyeimet, akkor vette észre, hogy én is vagyok, ott vagyok... Beszélt az „Isten vargabetűiről”, bele is rajzolta a levegőbe... Beszélt az élet érthetetlen kerülőiről, kudarcairól.

„Gondolja csak el, Szent Lajos szent lelkesedését, áldozatkészségét. És a hadjárat kudarcával végződik, odavész a sereg nagy része, dögvészbe pusztul bele a szent Király, sőt a trónörökös is.”

„Milyen érthetetlen! Mekkora hit kell ide! Milyen hitre van szükségünk a csődök nyomorúságaiban.

Nagyon kértem Atyánkat: vigyázzon magára, az egészségére.

„Ígérem, hogy gondolok magamra. Minden csütörtökön 4-5 órás sétát fogok tenni. Ezeket a sétákat mindent ki akarok a lelkemből küszöbölni, ami letör!”

Most eléje tettem az Elmélkedéseket. Ezt írta bele:

„K.N.! Az ember ésszel és szívvel nem győzi, de az élet árama és folyama, s az irama megérteti azzal, kit tisztel és szeret, hogy mit érez, s mi gyötri, s mi vigasztalja őt magát, s örül a közösségnek, s a közelségnek, s merít belőle életvigaszt és életkedvet. Találjon ezekből annyit, amennyire szüksége van. Isten vele! – 1925 IX.19. – P.O.”

Kétszer is elolvasta (csak magában), majd fölállt, s hosszan nézett kifelé. Az ablakláda tele volt muskátlival és petúniával. Atyánk utolsó szavai ezek voltak: „Isten áldja meg, Norbertám! Éljen úgy, mint aki muskátlik fölött néz el.”

(Még délelőtt háromnegyed 11 órakor elutazott.)

Az egész ház tanúm: késő ősszel minden ablakról leszedte az öreg kertészünk (Oborzil Ferenc) a virágládákat. Az enyémet saját jószántából fönnhagyta, mert még tele volt virággal. Amikor decemberben a karácsonyi ajándékokat készítettük, még virágzó petúniákkal, üde zölddel volt tele az ablak. Gondolom 15-e, 20-a táján behozta Angela házfőnöknővér Némethy Ernő főtisztelendő urat hozzám: Nézze meg a növendékek részére készített karácsonyi játékokat. A főtisztelendő úr finom lelke melegen így szólalt meg: „Milyen bámulatos kép ez: az ablakban hó alatt is virág, s bent karácsonyra készülődnek!” – Nem mondtam el, hogy ezek a virágok Atyánk szeptemberi utolsó áldását kapták...

1925. szeptemberében Manninger tanár kívánságára be kellett mennem Anyaházunkba. A professzor a szívemen át röntgeneztette a hátamat. Másnapra mozdulatlaná tett csontjaim megduzzadása. Az Anyaház kis kerti szobájában feküdtem. Atyánk megtudta, hogy ott vagyok. 24-én meglátogatott. Látva, hogy mennyire beteg vagyok, mókás dolgokat mesélt a Könyomatosról, egy malaclopó ember históriájáról (sőt, hogy-hogy nem, Rakovszkyról is).

A nyitott ablakon át behallatszott az érett vadgesztenyék lehullása, koppanása. Most is, hogy csöndben voltunk, egy szép nagy gesztenye éles koppanással a cementjárdáról az ablakpárkányra ugrott, s onnan egyenesen Atyánk elé gurult. Ő fölvette, a tenyerével tisztára törölgette, a térdén reverendájában fényesítette, s így szólt: „Nézze ezt a remekművet!” Majd halkán, mélységesen mondta: „Nem érdekes? Érett és mégis keserű!” – És sugárzó szentséges fejét felém fordítva csöndesen suttozta: „...mi nem így!”

Nagy csönd következett, majd így szólt: „Tegnap nehéz napom volt. Fölvettem egy milliárdot...” (nem mertem egy szót sem szólni).

„A napokban megnézte az uradalmat valami Kohn” – mondta Atyánk nagyon vontatottan. „Persze azt mondta, az uradalom háromszor annyit produkálhatna, mint amennyit eddig termett.”

Ezt mi magunktól is tudjuk, ti. háromszoros forgótökével – válaszoltam nagy hirtelen. – Érdekes volt látnom, hogy mennyire jól hatott Atyánkra, mert a hangjából éreztem, hogy bántja a zsidó véleménye. Fölbátorodva mondtam Püspökatyánknak, hogy amióta erről a „csódról” tudok, azóta nekem minden könnyű –, hogy valahogyan van mire rátenni a saját nyomorúsággal járó nehézségeket. – Ekkor a kertből behallatszott a Főnöknő Anyánk hangja; várta már Atyánkat és kerestette. Atyánk még ülve maradt, s nagyon melegen így szólt: „Hát örülök, hogy van, hogy itt van, hogy örül, és hogy a csódból haszna van...”

És már ment is. A kertből bekukucskált a kis alacsony ablakomon áldott mosolygós ábrázatával.

Szeptember 29-én még az Anyaházban voltam, de már föl tudtam kelni. Atyánk ismét meglátogatott kis szobámban. Szerettem itt lenni, mert itt halt meg 1918. október 25-én a mi 20 éves Natália nővérünk. Erre a mindenképpen hamar „beérkezett” szépséges, szentségre törekvő testvérünkre mondta nekem Atyánk: „Natália? Hát látja, ő valóban elegáns lélek volt.”

Tehát ismét jött Atyánk. Abban a pillanatban, amikor az ajtómon bekopogott, a Krisztina téri templomban kezdtek delet harangozni. Atyánk köszönés nélkül így szólt: „Maga is térdeljen le!” Térdenállva szótlanul odanyújtottam a rózsafüzéremet. Átvette és azon imádkozta az Úrangyalát (magában). Lassú imádkozó lévén sietve mondtam el, nehogy megvárakoztassam Atyánkat.

Most tehát feléje fordultam, hogy köszönthessem. Ő még térdelt az ajtó mellett a szoba sarkában. Soha, soha ilyen arccal még nem láttam őt. Csodálatos, fejedelmi alakja úgy összeomlott, mintha csontja sem volna. Az egész alakja alig volt magasabb, mint a dívány. A

feje jobb oldalra hanyatlott, a két keze a szíve fölött összekulcsolva... s az arca! Istenem, mit mondjak, és hogyan mondjam? Egy aggastyán, szent koldus arca elragadtatásban. Olyan megdöbbentően fölséges, és mégis mosolygós, halottféhér, de elképzelhetetlenül melegen fényes... – Krisztusom! Az az alázat! Ijedtemben eltakartam az arcomat. Nem mertem fölnézni és megmozdulni, pedig a térdelést már alig bírtam. Így maradtam, míg Atyánk föl nem állt és le nem ült. Visszaadta rózsafüzéremet szótlánul. „Ma másodszor tetszett rajta imádkozni” – dadogtam nagy boldogságomban. Mosolygott. Már a délceg, erőteljes püspök volt és tudós. Hosszan fejtegette Szent Ignác lelkigyakorlatainak I-II. bekezdését. Amennyire az előző mélységes élmény engedte.

„Közömbösnek kell lennem Isten eszközeivel szemben! egészség – betegség, tisztesség – gyalázat, szegénység – gazdagság közé nem tudom kitenni az egyenlőség jelét, mert ezek egymás között nem egyenlők. Ha azonban Isten számomra a betegséget, gyalázatot választotta ki eszközü: szeretnem kell! – Ha pl. szégyen, gyalázat ér, közönyösen kell elviselnem, mert két eset lehetséges (itt Atyánk rendkívül komolyan nézett és szólt):

1. Vagy igaz a szégyenem – és rendszerint igaz,
2. Vagy nem igaz – és akkor: eszköz.”

És ekkor fölséges, felemelt hangon így folytatta: „Aki keresztény, és annyi kegyelmet kapott, azért keresztény, hogy győzze!”

Atyánk, mintha maga is érezte volna, hogy ma már ennél feljebb nem lehet szállni, közvetlen, jóságos hangon érdeklődött a beteg hátam iránt.

„Ah, ma jobban van, mint legutóbb!” – mondta. Megnézte a velencei csipke burzámat. Gyönyörködve csettintett a nyelvével.

„Meddig marad itt?” – kérdezte. – Még három hétig.

„Még három hétig? No, akkor itt lesz még a születésnapomon. Atyánk kedve felszökkent: Dalolok magának egy köszöntődalt. A 68-as évekből valót!”

És dalolt vidáman, zengő (a remek hangjával), édesen hunyorgatva. Mókásan, iparosembert utánozva, bizonyára éppen úgy, amint hallotta. Felejthetetlen volt. Persze a nagy élvezettől a szövegre nem emlékszem. A dallama megkapóan naiv volt.

Vidáman búcsúzott. Nem sejtettem, hogy ki kell mennem Csobánkára, s tíz hónapig nem láthatom.

1925-ben tizennégyszer látogatott meg.

1926

Denise nővérünk a szüleinél pihent hosszabb időn át. Otthonról belátogatott Atyánkhoz. Onnan írta nekem, hogy nemsokára betoppan Anyaházunkba. Leveléhez Püspökatyánk ezt a pár sort írta: „Én ugyan nem ijesztek önökre, hanem melegen köszöntöm. A tavasz jelképezze a lelki fölbuzdulást, s ezt adja az Úr Isten!

Székesfehérvár, 1926. április 16.

Adio!

P.O.

Június 29-én este megérkezett Atyánk.

30-án volt dr. Némethy Ernő kamarás úr ezüstmiséje, amelyen „legkedvesebb tanítványának” kézvezetője volt. Atyánk mondta az ünnepi beszédet. Fölséges hangulatban volt. Beszéde bevezető részében rámutatott korunk szellemére, önteltségére, a papi hivatás útvesztőjére... Itt három gondolatot tudtam megjegyezni:

„Aki azt hiszi, hogy ő már van, az sohasem lesz!”

„Aki tele van önmagával, az olyan, mint a sárral telt bögre: nem lehet vele a forrásból meríteni.”

„A kegyelmek elvesztegetésével az élet estéjének legsötétebb árnya: hogy nem ütöttem meg a mértéket..., hogy kisebb lettem önmagamnál...”

Ekkor hirtelen a kegyelemmel, hűséggel együttműködő papi hivatás magasztosságát kezdte méltatni. A Szentlélek ilyen meghittje a mai nap ünnepeltje: Némethy Ernő...

Minthogy itt nem tudunk betelni sem a „Mester” szeretetével, sem a tanítvány alázatos megindultságával, a szavak könnyen élménybe oldódtak fel: nem emlékszem többre... Pedig volt még egy fokozata csodálkozásunknak.

A szentmise végeztével nagy kápolnánk minden hívője: vendégek, növendékek, alkalmazottak és mi nővérek, mind térden állva kértük az ezüstmisés arany szívű Némethy atya áldását. Püspökatyánk is elindult az oltár lépcsője felé. Mikor már mindenkit megáldott, kocsisaink után utolsónak eléje térdelt Püspökatyánk is. Felejthetetlen élményünk volt, midőn a szentmise átélésétől szinte éterivé szellemült Némethy ft.úr remegő két karját Püspökatyánk meghajtott fejére tette. Szinte megroskadt a lelkünk.

Püspökatyánk délután 3 órakor elutazott.

Július 5-én megérkezett Atyánk és Főnöknő Anyánk.

6-án meglátogatott (ötnegyed óra hosszáig volt nálam). Kérdésemre: hogyan van? – így válaszolt:

„Erre egy jó dologgal felelek. Volt Gödöllőn az udvarnál egy idős hölgy. Naponként megjelent a nővéreknél a szentmisén. Egyik reggel azt kérdi tőle a főnöknő: Hogy van, kedves Mari kisasszony? – Köszönöm kérdését, olyan friss és erős vagyok, mintha 18 éves volnék! – válaszolta.

Másnap reggel hiányzott a szentmiséről. A főnöknő kérdezősködik: „Ki tudja, hol van Mari kisasszony? – Mari kisasszony? – válaszolták neki: az éjjel meghalt...”

„Ez az én válaszom a maga érdeklődésére...” – mondta Atyánk. (Tudtam, hogy készül közeli és hirtelen halálára. De ennyire?)

Eszembe jutott, hogy már tavaly gyakran kérte a kis imazsámolyomat, hogy azon lábát pihentesse. Fáj? – kérdeztem. – Hogyan fáj? – „Ahogy az öreg fa ágán az elhaló gally fáj...” – felelte nagyon halkán. Látva megrendültségemet, a lelki erősséget magasztalta.

„Nem szeretem a ’küzdelem’ szót – mondta –, sokkal többet mond ez: „önállítás”. Lelki erősségen nemcsak a baj elviselését értem, hanem hogy nekimegyek a rossznak és letöröm...”

„Mondok valamit: egyik évben nyári távollétem alatt a kápolnához vivő folyosón a kiszáradt szenteltvíztartóba költözött egy fecskepár. Itt költötték ki fiókáikat. Egyik napon

(június 21-én, Szent Alajos napján) megfigyeltem, hogyan tanítja az öreg fecske repülni a fiókáit. Úgyszólván a szárnyán vitte az ablak párkányig, s ott leseperte. A fecske fióka csipogott, sikongott, verdeste szárnyaival a levegőt, de vergődésében megtanult repülni. Így a lelkek is a csapások, a kegyelem szárnycsapásai alatt kényszerülnek arra, hogy megtanuljanak repülni.”

8-án háromnegyed óráig volt nálam Püspökatyánk. A kegyelemről beszélt. Majd így szólt: „Isméri Végvári „Kegyelem” c. versét? Meg kell szereztetnie. – Kegyelem nélkül semmire sem megyünk. Tehetetlenségében az ember szinte szeretné magát szétharapni...”

De hirtelen átlátva szegény kis mivoltom tehetetlenségét, megenyhült, s az imádság hatalmáról tanítgatott.

„Egy dolgozatom valahol eltűnt a többi között. Mindenütt kerestem, ahol találhatóak véltem..., sehol sincs! De nekem ez most föltétlenül kell! Imádkozni kezdtem. Nagyon imádkoztam. És az irat váratlanul, teljesen elzárt helyen hirtelenül elém került. Éreztem, hogy végtelenül messze lévő hatalom ereje lépett közbe.”

9-én ismét feljött. Eszterházy Miklós hercegről beszélt nagy elismeréssel. Vele kapcsolatban a magyar katolicizmusról. Igen gyöngén voltam, semmire sem emlékszem. Elmenetele előtt Atyánk anekdotázott. (Tudta, semmi fájdalomcsillapítót nem szedek, anekdotázott és ezt szánta orvosságul.)

Július 10-én feljövetele előtt a parkban Püspökatyánk utat sarabolt és néhány vízlevezető kis árkot készített a villa előtt húzódó árok felé. Nagyon élvezte az ilyen munkát, s így igen vidáman kopogott be hozzám. Beszélt a kiskovácsi kondásról, csekély fizetéséről, a tanya-misszióról, amely ránk várna. A tanyai gyermekeknek ide kellene járniok az árvaház iskoláiba. Szüleiket egyszerre magunkhoz kapcsolhatnánk. De így? élnek elhagyatva és elhanyagoltan.

Jelenttem Atyánknak, hogy ez nekem is, nekünk is régebbi tervünk, de helyszűke s más nehézségek miatt maradt el ez a tanyai misszió. Amint lehet, megoldjuk. Hogy így „megegyeztünk”, ismét felvidult, s dalolgatni kezdett olaszul, franciául, majd idézgette kedvelt legújabb mottóját: Enyém az árokszél a szent úton...

„Sokféle út van, annyi, mint ahány lélek van. Nincs annyiféle szövet a világon, ahányféle a lélek világa. De hiszen pl. a fák szövetében is mennyi a különbség! Milyen a szövete pl. a vadkörtefának!”

Itt hirtelen rám nézett, s így szólt: „Norberta, maga olyan, mint a vadkörtefa.”

Fanyar és kövecses termésű? – kérdeztem megalázottan.

„Nem, nem! az érett vadkörte nagyon jó. Gyerekkorom óta szeretem. Mint gyerek, hacsak tehettem, vettem egy itcével. De kár, hogy olyan kevés fért bele...”

Vajon mit mondott volna még el, ha el nem kellett volna mennie.

12-én a kis teraszon látogatott meg Atyánk. Vasárnap (**11-én**) nem jöhetett föl, azért ma mondta el tegnapi szentbeszédét. Erre emlékszem: „Van a fehérvári kertemben két kedves fám. Az egyik almafa. Minden tavasszal gyönyörű, tele van virággal. Később gyümölcscsel is, de beérés előtt minden gyümölcse lehullik. Olyan, mint a tervekkel, vágyakkal, ígéretekkel telített, akarategyenge ember. Ezeket támogatni, gondozni, erősíteni kell.

A másik fám: egy barackfa. Kétágúra volt metszve. A sok termés súlya alatt az egyik ága leszakadt. Nagy erővel összekötöttük, agyagborogatással hűsítettük, öntöttük... s tényleg, a fa ma is él. De azért látszik, hogy beteg, bágyadt. Hasonlít azokhoz, akik lélekben meghasonlottak. Nagyon kell vigyázni, hogy akár az egyesek, akár az egész közösség lelkében ilyen szakadás, meghasonlás be ne álljon. 'Gyümölcseről ismeritek meg a fát!' – Igen, de nem szabad csodálkoznunk, a gyümölcs éretlenségén. – A lélek érése hosszú folyamat!”

A remek szentbeszéd után egy szál petúniát törtem le a párkányról. Meglepődött Püspökatyám, midőn emlékeztettem, hogy mit is mondott még 1922 nyarán egy kis petúniával kapcsolatban.

Azért lehet a virágban úgy gyönyörködni, mert az valahogyan nagyszerűen legyőzi az anyagot: csaknem teljesen szín, illat és forma!” – „Dehát ezt nem érti meg az, aki: ami!”

Atyánknak láthatólag nagyon jól esett e remek gondolatának idézése. Sokáig gondolkozott, majd így szólt: „Látja, ezt le kellene írni.” – Megvan ez az én kincseim között – válaszoltam nagy boldogan. – „Hát kincsei is vannak?” – kérdezte. Bizony, például az a vasúti jegy, amellyel 1922. április 17-én Esztergomból tetszett ide Csobánkára jönni. – Atyánk a fejét csóválva hallgatta dicsekvésemet. Közben még egy petúniát nyújtottam át. Mint mindig, most is rosszalta a virág letörését. Majdnem bosszúsán mondtam: „Nem is szép!” – A színe nem, de tessék nézni, milyen könnyed! „Hát az igaz, hogy ami szép, az nem lehet nehézkes! Milyen kolosszus a kölni dóm! de nem nehézkes!”

Július 14. Szent Ignác lelkigyakorlatairól beszélt (Kedvelt témája volt.)

„Gondolom – szólt – én megértettem Szent Ignác pszihéjét. Nagyon jól magyarázták nekünk Rómában, főleg az alázatosság hármaskörét, a két zászlóról és az Isten országáról szóló elmélkedéseket. – Hogy az ember egészen földolgozhassa a lelkigyakorlat anyagát, arra nagyszerűnek tartom a jezsuiták aszketikus módszerét. Pl. hogy csak az előírt gondolatanyaggal lehet foglalkozni; hogy besötétített szobában kell néha elmélkedni stb.

Mert tudja, „a megtérés” nemcsak fogalomalkotás, nemcsak az értelem műve... – Csodálatos valami bennünk a pszihé. Vigyázni kell, hogy az ember félre ne csússzék a nagy igazságok értelmezésénél. Pl. egészség – betegség; szegénység – gazdagság; tisztesség – gyalázat. Eszközök ezek, amelyekkel szemben közömbösnek kell lennem. De nem tehetem ki közéjük az egyenlőség jelét, mert az érték nem egyenlő az értéktelenséggel, a betegség nem egyenlő az egészséggel, a gyalázat nem egyenlő a tisztességgel. A legtöbbször nem is választhatok köztük. Pl. ha beteg vagyok, nem választhatom az egészséget, stb. Tehát hittel el kell fogadnom, hogy ekkor az Istentől részemre küldött eszköz a betegség. Tehát ezzel az eszközzel szemben közömbös vagyok. No most, ha azonban választhatok az eszközök között, akkor az alázat harmadik fokán tartva választhatom pl. a szegénységet, a gyalázatot, de sohasem elvből, hanem csak az én saját esetemben. – Ha én, meg a szomszédom, meg ennek a szomszédja mind-mind a szegénységet választanák, hová jutna a kultúra? Mivé lennének intézményeink? – És még egy: ha mindenki elvből szegény, megszűnik a szegénység az lenni, ami. – Ha az Egyház minden papja elvből választaná a megvettetést: mivé tennék az Egyházat?

A természetet az Istené, s nem az ördögé! Tehát: az alázat harmadik fokán választhatom az egyén, vagyis a magam számára a megaláztatást, de sohasem az intézmény számára. Például: Szent Benedek apátságai, vagy az önmagához oly páratlanul szigorú Szt. Bernát apátságai mily gazdagságot mutatnak csak gazdasági javakban... Mindent meg kell érteni. Mindenhez kegyelem kell. A kegyelem akadály a bűn. Ne legyen bűnöm! Soha, szándékos bocsánatos bűnöm se!”

Július 16. Csaknem 36 órás szörnyű fejfájásomat gyógyította meg Atyánk. Imádkozott és a kezét homlokomra tette... a fájás megszűnt. (Tudok arról, hogy imára összekulcsolt kezét, a felszentelt ujjait meg-megcsókolgatta végtelen tisztelettel... Talán ez is egyik komponense aszkéta keze fölséges gesztusainak.)

Atyánk a szerzetesrendekről beszélt. Csak erre emlékszem: „Érdekes az, hogy mindennek megvan a maga ideje. A szerzetesrendek életében is. Megvan a virágzás ideje, de megvan a hervadás, az elmúlás ideje is, szerintem vannak idejétmúlta intézmények (itt két rendet említett meg!, de nem Assisi Szent Ferenc rendjét).

Július 17.

„Mostanában egyik jubileum a másikat éri. Ki nem fogyunk az ünneplésekből. Szent Ferenc, Szent Alajos centenáriumok és mégis a hitélet terén semmi megmozdulás. Hol itt a keresztény szellem megmozdulása?

Jó dolog egy ilyen „Szív-hét”, amelyen most volt, Szív-Gárda, Missziótársulat..., de az igazán nagy eszmék nyomában megmozdulás nincs sem a hitéletben, sem a politikában, sem szociális téren, sem a művészetben. Igaz, hogy erre azt a választ kaptam: A nagy eszmék szolgálatához szükséges előfeltétel, hogy a kis dolgok rendben legyenek. Dehát vannak nekünk

művészeink, s ott vannak, akik tehetnének. . . , arisztokratáink, de ezek élnek gond és felelősség nélkül. Milyen más élet volt még a 90-es években!” (Atyánk olyan magasan érvelt, hogy nem bírtam megjegyezni.)

Ezután a holnapi, vasárnapi evangéliumról szólt, az ügyes sáfárról. Jelentettem, hogy ezt az evangéliumi fejezetet nem értem. Így válaszolt:

„A parabola: kép, s néha nem is fedi teljesen a hasonlatot. Hiányos, mint minden, ami le van írva. De ebben az esetben az Úr nem is a hűtlen sáfár műveletét dicséri, hanem az élni akarást, a magát mindenáron biztosítani akaró életöszönt dicséri.

Csak figyeljük meg a természetet. Az a töredék ösztön, amely mind keresi a maga medrét, útját. Hát ilyen élni akarással kell nekünk az örök hajlékot keresnünk.

Van még a Szentírásnak egy másik homályos pontja: a házasságtörés. Ezt az afrikai egyház félremagyarázta, s úgy értelmezte, hogy a házasságtörés minden esetben fölbontja a házasságot. Itt nem látott tisztán Szent Ágoston sem, s nem tudta, mit véljen. De az Egyháznak volt érzéke e kérdéshez is:

„a bűn, a házasságtörés nem törí szét a házasságot, mert az felbonthatatlan, de ok lehet a házastárs elbocsátására.”

Ma olyan napja volt Atyánknek, mint régen, 1923 nyarán, amikor készülő, utolsó művéről, az Oltáriszentségről szóló művéről beszélt.

Legvégül visszatért első gondolatához: „Ah, ez az elszegényedett, elszürkült hitélet! Vannak szentjeink. No jó, ezeknek szelleme kisebb sugarú, de pl. egy Assisi Szt. Ferenc az emberiségnek Krisztust adó szentje, zsenije. Hol a hatása?”

Július 19. Atyánk a fákról beszélt. Megkérdeztem: mindenfajta fát egyformán kedvel? Határozottan mondta: „Két fát szeretek: a diófát és a kőrist.”

Ámulásomra így felelt: „A diófát szeretem a pompás alakja miatt, de elsősorban azért, mert tudja (s itt fejével bölintgatott), olyan nagyon tiszta. . . Azon ugyan meg nem él semmiféle féreg. . .” (Nem magyarázta tovább, mert észrevette, hogy ugyancsak megértettem.) – „No és a kőris. Hát olyan fa nincs több! Norberta, a kőris kitart esőben, melegben, szárazságban, sivárságban. Tudja, a kőris a leghűségesebb fa. . .”

Ezt még évekkkel előbb mondta. Most, hogy ismét fákról beszélt, megkérdeztem: „Nem három fajtát tetszett nekem mondani?” – „Ha mindenáron hármat akar, akkor gondolja ki maga a harmadikat, de nekem csak két fám van: a dió meg a kőris.”

Talán ugyanakkor szó került a borostyánról. Szinte élesen vágott közbe: „Nem szeretem a borostyánt, sok féreg húzódik meg alatta.”

Azonnal felfogtam, mire is céloz. Atyánk, ha így el-elkaptam egy-egy hátsó gondolatát, hatalmas keresztet írt a homlokomra.

Július 21. Atyánk a szentáldozás utáni imáról elmélkedett. Semmire sem emlékszem, nagyon fáradt voltam.

Megszereztük Végvári Reményik Sándor: Kegyelem című versét, mert Atyánk kívánta:

Először sírsz,
Azután átkozódsz,
Aztán imádkozol.
Körömszakadtig maradék erőd.
Akarsz egetostromló akarattal
S a tehetetlenség konok falán zúzod véresre koponyád.

Aztán elalélsz,
 S ha újra eszmélsz: mindent újra kezdesz.
 Utoljára is tompa kábulattal,
 Szótlatlanul, gondolattalanul,
 mondod magadnak: mindegy, mindhiába:
 a bűn, a betegség, a nyomorúság,
 a mindennapi szörnyű szürkeség
 tömlöcéből nincsen, nincs menekvés!

S ekkor – magától – megnyílik az Ég,
 Mely nem tárult ki átokra, imára,
 Erő, akarat, kétségbeesés
 Bűnbánat: hasztalan ostromolták.
 s ekkor megnyílik magától az Ég,
 s egy pici csillag sétál szembe veled,
 s oly közel jön, szépen mosolyogva,
 hogyan azt hiszed: a tenyeredbe hull!

Akkor magától szűnik a vihar...
 Akkor magától minden elcsitul,
 Akkor – magától – éled a remény,
 S álomfáidnak minden arany ágán
 Csak úgy – magától – friss gyümölcs terem...
 Ez a „magától”: ez a KEGYELEM!

„Képzeld, azt kérde tőlem a múltkoriban valaki: Mit szólok ehhez a vershez? Hogy katolikusként tartom-e? Azt mondom, amit akkor is mondtam: hogy ez a vers katolikus-e? Ez a vers: maga a Katolikum!” – lelkesedve szólt Atyánk.

Július 22. – Atyánk az elmélkedésben való lelki szabadságról beszélt. (Hogy honnan találta ki, nem tudom, de nagy nehézségem volt a közösségben elénekelt olvasott elmélkedési szöveg.) Végezetül csodálatos hangján elénekelte nekem a Glóriát. Vajon hol zeng ez tovább a fényévek hullámain?

Július 24. – Fölségesen derült, jóságos lelke sugárzott egész lényéből. A kegyelmi életről áradozott. De nem bírom elmondani, mit és hogyan beszélt. Szegény kis értelmem elolvadt elmélkedésén, amikor magamhoz tértem, a hangja mérhetetlenül gazdag, színes zengése, majd gesztusainak kifejező ereje, szépsége ejtett ámulatba. Majd meg az, ahogyan Atyánk örült az én szótlanságom gyönyörködésének.

De hát Atyánk csak áradozott, szárnyalt... Hogy minden jelent, közvetít kegyelmet. Hogy az hogyan hat ránk stb. Hogy milyen elképzeltetlen mindez emberi ésszel.

„Nem mondom magának most mást, csak ezt: áll az ilyen öreg ember, fölszentelt ember az oltár lépcsőjén... És meggörnyedve, „mea culpázva” mondja a Confiteort... (ahogyan ezt mutatta Püspökatyánk!) – És ekkor egy öklömnyi ministráns-gyerek (mutatta, hogy mekkora!) mondja nekem: „Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam aeternam...”

Július 25. – Azt kérde drága Püspökatyánk: „Szereti Michelangelo művészetét?” (Sokat olvastam róla is, alkotásairól is!) „Ah, ez a termékenység! Ez a nagyszerűség!” – lelkesedett. „És tudja-e, hogy ez a gényusz milyen nagy volt, éppen olyan tiszta is volt!” – Majd elgondolkodva így folytatta: „Nem is volt házasember. Ha meg-megfáradt és pihenni akart, a testvére kisgyerekeivel játszott...” (Úgy nézett föl Atyánk, a gényusz, mintha a gényuszt látná!)

Július 26. – A teraszon látogatott meg. Jóságosan érdeklődött, hogyan vagyok. Egyszerre csak elhallgat, s a fenyvesünk felé néz, majd meg a pomázi országút felé – de nem is jól mondom, hogy „néz”, hanem mint Ő szokott: féloldalt magasabbra tartott arccal fölfelé figyel... – „Mondja meg nekem, mi muzsikál magasabban: a fenyves vagy a jegenye?” – A fenyves – mondtam –, mert finomabb és rövidebb „levegőhúrokon” játszik... Atyánk nagy meglepéssel bólintott. Talán akkor történt, hogy föl-fölnézett a teraszról a fenyvesre. (Némethy ft.úr mindig kint volt Csobánkán, ha Atyánk itt volt, minden sétájára ő kísérte). Most a főtisztelendő úr mit sem sejtve arról, hogy Atyánk a teraszon van, imájába (breviáriumba) elmerülten járt le-föl a fenyves árnyában. Püspökatyánk suttogva mondja nekem: „Nézzé azt a liliumot!” – Majd később: „Ilyen műveltségű pap csak a francia klérusban van.” – „Én évek óta nem költök könyvre, minden műveltségemet Ernőnek köszönhetem!” – mondta Atyánk mosolyogva.

Július 27.

Püspökatyánk Rákosi Jenőről beszélt. Nem kedvelte őt. Említettem, hogy Ady miatt neheztelek Rákosira. Atyánk hirtelen figyelni kezdett. Úgy hallottam, hogy Ady Váradról feljött Rákosihoz, s nagy bizalommal adta át néhány versét. Rákosi elolvasta, majd egy pár sort írt, borítékba tette és így szólt Adyhoz: menjen el ajánló soraimmal a Nyugat szerkesztőségébe! Ezt pedig fogadja el tőlem (5 korona volt). – Ady kihátrált és betette maga mögött az ajtót. Félóra múlva a Nyugat kitérte előtte ajtaját. – Tessék mondani, Püspökatyám, hol volt a Rákosi esze? Mi mindent bír el egyesek lelkiismerete!

„Ez eddig igaz – mondta Atyánk –, de mégis: hogyan mondhat ilyet? Hát mióta ok a félreértés, a közöny arra, hogy valaki önmagával megalkudjék?”

Rákosi az oka ennek a szerintem tragikus fordulónak. (Még édesapámtól hallottam Ady szüleiéről: milyen derék, józan az apja, milyen finom, szelíd aggódó édesanyja van... stb.)

„No-no! – vágott közbe Atyánk – a férfi azért férfi, hogy maga döntsön élete fordulójánál!”

Püspökatyám kérem, de ilyen magára maradt, Váradon máris megkísértett, dacos kálvinista magyart így megalázni! Én Párizsban írt néhány versét ismerve többé nem olvastam Adytól semmit, de hozzáértők szerint Petőfi óta a legnagyobb költőnk – vélekedtem már inkább csak magamban.

Atyánk megdöbbenve, szinte villámló szemmel nézett rám, és soha nem hallott hangon így kiáltott: „Norberta! hát lehet az nagy, aki nem tiszta?” – Atyánk lényének legsugárzóbb ereje az Ő lelki tisztasága, de ilyen félelmetesen kristálytisztának sohasem mutatkozott be. Hallgatott. Megnézte kopott óráját, fölállt és elment.

Július 28. – Püspökatyánk Angela házfőnöknővel, Felicitász nővérrel Pilisszentkeresztre ment gyalogosan oda-vissza.

Július 29. – Atyánk feljött, de ugyanakkor jött egyik kedves elnöknőnk is. Semmire sem emlékszem.

Július 30. – Atyánk meggyóntatott, egy évről számoltam be. Hála Istennek!

Július 31. – Atyánk ismét a virágokról beszélt, a virág „karakteréről”. – „Mindegyik kész csoda: ugyanabból a földből, az egyik izzó vörös, jubiláló színbe, vonalba perdül, a másik bánatos, színében, alakjában, még az ágán való elhelyezkedésében is. És mindez öröklődik.

Kérdem Atyánkat, ismeri-e a rhododendront? Olyan, mint az álea, de nagyobb a bokra is, a virágja is. Mennyi napfényt, meleget kap, s mégis a virágjában állandóan egy nagy „könnycsepp” van: egy édes nektárcsepp... fényes és édes, de mégis könny.

Atyánk hirtelen rámnézett: „Oh, maga rhododendron!”

Augusztus 2. – Püspökatyám búcsúlátogatása. Azzal vigasztalt, hogy hamarosan visszajön, még augusztusban. Délután 3 órakor elutazott. Amikor nagy búsan föllapoztam a naptáramat, hogy eddigi látogatásait összeszámoljam, meglepetve láttam Atyánk írását a július 19-i rovatban: Csak két szót írt: „Szépséges türelem!”

Augusztus 7. – Meglátogatott Főnöknő Anyánk vendége, Schütz Antal. Feljött hozzám délelőtt is, délután is.

Augusztus 9. – Püspökatyánk visszajött Csobánkára (este ¼ 7-kor).

Augusztus 10. – Meglátogatott. A könyveiről beszélt. „Súlyt helyezek arra, hogy odaadással olvassa a „Diadalmas világnézet”-et.

Tessék mondani, mégis melyik művét szereti a legjobban? Atyánk arcát, hangját valami nagy melegség járta át: „Nohát az Elmélkedéseket!”

Árvaházunk gazdasági iskolájában tanított Báthori Margit tanítónő társam. Kedves, szép lelke nagyon tisztelte Atyánkat, gyakran gyónt is nála. Bekopogtatott hozzám. S azután a szemével bekönyörögte magát. Gazdasági teendőkről volt szó. Margit hirtelen azt kérdi: Püspökatyám, hová tegye az ember a lelkében azt a gazdakötelességet, hogy például a lepkéket, kártevő rovarokat pusztítani kell! (Margit az iskolában a növényvédelmet, rovarant is tanította.)

Atyánk érdeklődve hallgatta, s így szólt: „Ez jó gondolat, Margitka” – de többet nem mondott. Margit tudnivágyó, eleven lelke nem győzte a csöndet. – „Tehát mit tegyek a lepkékkel, rovarokkal? Pusztítsam, irtassam őket?” – Atyánk utolérhetetlen kedves megadással mondta: „Hát, tudja, ha nagyon csúnyák...”

Mínthogy mindketten: Margit is, én is csúnyák vagyunk, megpróbáltam ezt a feszültséget feloldani: Látod, Margitkám, még hernyóéknál is mi húznánk a rövidebbet! Atyánk erre szívből fölnevetett, s jóságos tekintetével simogatta meg arcunkat, lelkünket.

Augusztus 11. – Drága Püspökatyánk mintha felelős volna mindenért a mi árvaházunkban, kis gazdaságunkban, csaknem naponként végigjárta a gazdasági udvarunkat, épületeinket. Ha beborult az ég, s nagy esőt sejtett közeledni, lesietett a szerszámkamrába kapáért, hogy azzal gyorsan lefolyó kis árkokat húzzon a gyűjtőárok felé. Észrevette, hogy a zöldségeskertben dolgozó kertészünk szomjas, térült-fordult, vitt neki egy pohár vizet. Öreg „csordásunk” és udvarseprő Ambrus bácsink seprűjét megdicsérte, s figyelemmel hallgatta a kis öreg tanácsát a seprűkészítésről. Betette a nyitva felejtett kaput. Sokszor mondogatta nekem:

„Tudja, ami kicsi, az kicsi, de a kicsiben hűnek lenni – a legnagyobb jóság!”

Hát egy ilyen körútja után jött fel hozzám. Igen vidám volt. Azonnal észrevettem, hogy a reverendája sáros. (Mindig ebben járt, mi varrtuk a varrodánkban, egyszerű, olcsó anyagból, évekkel ezelőtt.) Nem mertem megkérdezni, hogyan, mitől lett sáros. De Atyánk azonnal kezdte: „El sem képzeli, micsoda lakomát rendeztem én ma a „Betyárék” tiszteletére! (Betyár és Csárdás sajátnevelésű, pompás, pirostarka fiatal ökrök voltak.) Ma átmenve a gazdasági udvaron, benéztem az ököristállóba is. Jöttöm zajára Betyárék visszaneztek. Látom, hogy nagyon mélabúsak. Nem vagyok rest: megnézem a jászolukat, hát az bizony üres. Kimegyek az udvarra, s látok ott egy szekér répát. Nem sokáig tűnődtem: hordtam nekik, amíg csak győzték étvágygal.”

Élvezet volt látnom, hallgatnom Atyánk eleven, vidám előadását. Szinte látni lehetett, ahogy vitte a répát a szekértől a jászolig... Hát igen, Atyánk nem hagyja vigasz nélkül még a „mélázó” ökröt sem.

Alighogy elment tőlem, jött Angela nővér. Mindjárt mesélem is Püspökatyánk örömszerző akcióját; hallgatja, majd így szól nevetve: A vendéglés második jelenetét én mondom el: Képzeld, az a szekér répa nem a mienk volt. Egy idegen gazda nagy ügyel-bajjal idehúzatta be a szekérét az udvarunkba, hogy biztos helyen legyen, amíg visszajön a faluból a gyógykovácstól a lesántult lovával. Atyánk sohasem tudta meg a „lakoma” második jelenetét. Angela nővér meg szépen megegyezett a répáját igen jól biztosító gazdával.

Augusztus 12. – Püspökatyánk ma igen halk volt. El-elgondolkozott. Nem mertem megszólalni. Nagy szünet után azt kérdi:

„Mondja, ki most az E. gyóntatója?” – Sejtelmem sem volt róla, némaságom volt a feleletem.

„És azt sem tudja: D. most hol van?” – Ezt sem tudtam, de ezt is szótlánul válaszoltam meg. Atyánk sokára megszólalt: Wense Róza is elhallgatott...” – összehúzott szemmel, ablakomon át messze nézett... Majd mélyen felsóhajtva rám bólogatva mondta: „Dehát én mindezt értem...”

Szinte megdermedve hallgattam. Nagy idő múlva talán árvaházunkkal kapcsolatban valami terv vetődött föl. Három év is kell hozzá... Atyánk így szólt súlyos komolyan: „Három év múlva, én azt már nem érem meg...”

Ismét ez a hang, ez a tekintet – és ez a ránk szakadt csönd...

Augusztus 13. – Atyánk ma nem jött föl. („De én ezt értem.”)

Augusztus 14. – Püspökatyánk nálam volt. Hogy örömet szerezzek neki, eléje tettem az 1924-es velem tartott novéna szövegét. Nem sejtettem, hogy én azt emlékezetből írtam le. Láttam Atyánkon, hogy örül, hiszen egész életében mindenkit és mindent megmenteni akart. Felolvastatta velem főbb vonásokban az egész novéna szövegét. A 8. elmélkedésben hiányzott a latin felírás, azt rögtön beleírta. „Assumpta est Maria in coelum: gaudent Angeli!”

Zakatóló beteg szívemmel itt-ott elakadtam az olvasásban ott, ahol rólam volt szó. (A Szentlélek Hárfájába éppen ezért a rövidebb szöveg került.) Egy helynél mondtam is: tetszik látni, erre a gondolatra én itt nagyon fölfigyeltem, s ezt azonnal észre tetszett venni, s miattam elkanyarodott az elmélkedés vonala. – Bólintott, s drága lelkével így felelt: „Hát hiába, maga az én legjobb értelmezőm!”

(Ilyeneket azért mert Atyánk mondani, mert jól tudta: nem hiszem, s a magam részéről csak a szavaiból sugárzó irgalmas szeretet kell nekem, s azt őrzöm meg.)

Augusztus 15. Nagyboldogasszony ünnepe.

Püspök atyánk régi napirendje: itthon szentmise, szentbeszéd, szentmise után a csobánkai Szentkútnál három szentbeszéd, mint mindig: magyar, német és tót nyelven. Szentmise végéig még gyóntatás. (Kísérője mindig Schwester Ilona.) Ebéd után növendékeink között csaknem litániáig.

Nem gondoltuk, hogy ez az utolsó búcsúünnep, amelyen drága Püspökatyánk részt vesz. Vagy nem mertük gondolni...

Augusztus 16. Püspökatyánk búcsúlátogatása. Kétszeres bánat. Atyánk elmegy, a második: kedves Főnöknő Anyánk áthelyezett Csobánkáról az Anyaházba. Ilyen betegen kell vállalnom a Vikária és Noviciamester egész embert feltételező munkakörét. Egy Kamilla nővér után! Hiába biztatott Püspökatyám, kifejezhetetlenül elégtelennek tartottam magam. Atyánk azt gondolta, hogy minden gyengeségem mellett is Anyaházunkban hamarosan „szereplő” nővér leszek, s megható jóságában így szólt:

„Norbertám, minthogy annyira ismer engem, hogy mindenre tudja, mit írtam, nehogy megemlítsé, hogy tőlem idéz. Kérem, csak mondja, mondja, amit tud, mintha a sajátja volna.”

És a noviciamesterség, drága Püspökatyám! Hiszen én természetből olyan szelíd és alkalmazkodó vagyok, nem tudok erélyeskedni, parancsolni, büntetni... Tessék elhinni, mimózákat fogok nevelni! – Atyánk soha melegebben, biztatóbban nem mosolygott reám: „Oh, csak neveljen belőlük egy egész erdőt!”

Indult is már. Nem tudtam megköszönni a csobánkai kegyelmeket. Szótlánul rajzolta homlokomra Atyánk a szokásos áldó, áldott keresztjét. Ez a kereszt most lehúzódott a szívemig...

Az egész intézet lenn ünnepel a kápolna-téren. Itt fenn senki sincs, csak én. (Ünnepek előtt nálunk minden beteg leányka meggyógyul.) De a folyosón, a kis kápolnában van Valaki, a szentségi Jézus. Ő kibírja a magányt..., de rólam most is gondoskodott. – Halkan nyílik az ajtó: Schwester Ilona lép be. Nagyboldogasszony vendége itt nálunk minden évben. Sápadt, finom arcán az őt jellemző mosoly sugárzik.

„Már egy fél órája itt álldogálok a kis teraszon, nem akartalak előbb zavarni, pedig Püspökatyánk, amint lejött tetőled, megkeresett, s így szólt: „Kérem, menjen föl Norbertához, próbálja őt megvigasztalni.”

Megnyugtattam Schwester Ilonát: ha a keresztet nem kérdőjelezzük meg, el tudjuk viselni. Erre édes közvetlenséggel mulattatni kezdett: „Ugye, te nem is tudod, hogy én Püspökatyánk postása vagyok! Nem tudom az ő apostoli munkáját másként szolgálni, hát fölcsaptam levélkézbesítőnek. Tudod, mennyi levelet ír. Hát Ő bélyegre nem költ, mert ezzel is többet jótékonykodhat. De van egy kiváló derék gyónója: a graz–budapesti gyorsnak a mozdonyvezetője; ő hozza naponként Püspökatyánk leveleit, cikkeit. Ezt a vonatot naponként én várom az állomáson, s a mozdonynál mindjárt táskát cserélünk. Sietek vele haza, átcsoportosítom, s már indulok is, néha a négy világtáj felé. El tudod képzelni, mennyire élvezem ezt a megbízatásomat? A legjobban azt, amikor előkelő helyre kell vinnem a postát: az inas alig akar beengedni az előszobába. Ott álldogálok néha sokáig, míg a felébresztett vagy megzavart előkelőség nyugtazza a levél átvételét. De ezt meg ne mondd Püspökatyánknak!

Ehhez hasonló vidám élményeit mesélte el a falujáról, birtokáról. Lemenne biztosan jelentette: Püspökatyám, nincs fõnn semmi baj. És igaza volt. Faber mondja valahol: „Amig keresztünkkel fölfelé kapaszkodunk, addig nincs veszélyben a lelkünk...”

Ki ez a mi Schwester Ilonánk? Gaiger Miklós kúriai bíró özvegye, zalai földbirtokosnõ, nagy műveltségű, lélekkel teli, csupa bensőség. Kívülrõl igénytelenebb, mint a szobalánya, mindig feketében járó, nyáron kartonruhás egyszerűség. Atyánk lélekformáló kegyelmének egyik remeke: eszményi kültag.

Augusztus 17. (kedd)

Drága Püspök atyánk, Fõnöknõ Anyánk reggel 8 órakor elhagyták árvaházunkat. (Cecilia nõvér is velük ment.)

Atyánk elutazásakor mindig ott szorong a villa körül az egész telep: nõvérek, gyerekek, alkalmazottak, hogy még egyszer elkaphassák Atyánk kezét, áldásban közvetlen közelben részesülhessenek. Titokban mindenki a zsebkendõjét vagy a köténye csücskét szorongatja, az apróságok kis tenyerükkel törlik el könnyeiket. Amint megjelenik Atyánk alakja a villa küszöbén, Cecilia nõvérünk remek nõvendék kórusa halkán énekelni kezd... minden évben ugyanazt, minden évben egyre bensőségesebben, tavaly óta aggodalmasabban.

Tudod-e, hol várnak mindig?

Hol van igazán otthon?

Itt, ahol a hegyi szellõ

Szent legendákat dalol.

Itt a pilisi hegyek közt,

Hol minden fû, fa, virág

azt suttogja: csak Istenben

Van az igaz boldogság.

Itt vár néhány lobogó láng,

Sok kis szentjánosbogár,

Érzed-e, hogy jönnek feléd?

Érzed szívük miként vár?

Mai napon szebben ragyog

Mindnek apró kis szárnya,

„Gyere vissza, Püspökatyánk!

Szívünk csak ezt kiáltja...!”

Atyánk maga elé suttogja: „Csak ne kellene folyton búcsúzni...” (Ha nem tévedek, ezt Verona nővérünk hallotta.)

Atyánk ekkor volt utoljára Csobánkán.

Szeptember 3. Schütz Antal látogatása.

Szeptember 6. Beköltöztem Anyaházunkba.

Szeptember 8. Első elmélkedésem a noviciátusban.

Valamelyik napon a földszintre igyekeztem. Éppen akkor érkezett drága Püspökatyánk az Országos Szervezet ajtaja elé. Meglátott a lépcsőn, s fölkiáltott: „Üdvözlöm, fedett kút!” – s nagy jószággal, biztató mosollyal nyújtotta felém a kezét.

Szeptember 16-án kedves Főnöknő Anyánk névnapján, Edit napon áldotta meg Püspökatyánk újjáépített Anyaházunkat. A tágas szép homlokzatú új otthon minden egyszerűsége ellenére is súlyos gondot, áldozatot jelentett Atyánknak. Azt Főnöknő Anyánktól tudtam meg, Atyánk hallgatott róla.

Az ünnepi szentmisét Püspökatyánk mutatta be. Evangéliumkor méltatta e napnak kettős szépségét: névnap és házszentelés, Isten gondviselő szeretetének ajándéka erre a dátumra megújított Anyaházunk fölépülése.

„Kedves leányaimnak is megújulva kell majd folytatniok a ma fölszentelt falak között intenzív lelki életüket befelé, a szociális működésüket kifelé.” (Sajnos a kb. 30 perces szentbeszédből csak ennyit jegyeztünk meg.)

Szentmise után elsőnek Alapítóanyánk lakosztályát benedikálta. Ekkor énekeltük el: „Isten jószágod végtelen...” Püspökatyánk itt gratulálta meg mindnyájunk nevében Főnöknő Anyánkat.

A Magnificat éneklésével vonultunk át a nagy előadóterembe, onnan a nappaliba, majd a II. emelet összes nővérszobáiba, végül az ebédlőbe. A reggeli is, az ebéd is Alapítóink jelenlétében vált felejthetetlen élményünké.

Október 10. – Fogadalomtétel. Püspökatyánk misézett, vette át a fogadalmakat, amelyek előtt így szólt hozzánk:

„Kedves Leányaim! A mai Evangélium szól arról, hogy az a kafarnaumi ember, mint a Szentírás mondja: „kiskirály”, elment Krisztushoz, mert a fia beteg. És Krisztus így fogadja: „Hacsak csodákat és jeleket nem láttok, nem hisztek!” Mintha semmit sem reflektálna arra, hogy az mit kér. De a kafarnaumi kiskirály egyre hajtogatja: a fiam beteg!

Itt két világ találkozik. A kiskirálynak teljesen idegen a másik világ. A nagy szomorúságú atyának csak egy gondja van: kis családi körének gondja, vágya, gyötrelme, foglalkoztatja. Vele szemben áll az a másik: a nagy krisztusi világ. Hiszen látja Krisztus az embert, az embereket, ezeket a kis szöcskéket, amint ugrálnak a világ rétjein. És hallja az ürgéket is, amint panaszait elcincogják, de hát az ő szeme másutt van... Az embernek szinte azt kell gondolnia, az isteni Megváltó kis és nagy gondok, fájdalmak fölött elnéz, szellemünket és figyelmünket azokra az óriási föladatakra irányítja, igazgatja, amelyek az ő gondjai. Krisztus nagy gondja, hogy a világot emelje, hogy a világot odaadásra segítse. És az az odaadás: a Hit! Tehát emberek! Betegek vagytok? Haldokoltok? Ti magatok nézzétek, ha csodákat nem láttok. Ti ezek után kapkodtok és nem hisztek. Pedig nektek a nagy odaadás kell. Akiben a nagy odaadás megvan, majd elviseli a kisebb dolgokat, gondokat..., vagyis – ha sírva is –, de eligazodik közöttük, és megtalálja a maga útját.

Az a másik pedig tényleg az a csodálatos valami, hogy az a Krisztus azért mégis csak rátér a könyörgő atya gondjára, és azt mondja: „Hát menj haza, amit kértél, meglesz.”

Ezt kell úgy kiéreznünk: Majd ez is meglesz. Menj csak haza, ez is meglesz. – Ezt nem mondja ugyan a Szentírás, de az embernek ezt ki kell éreznie.

Az ember azt mondja: Édes Jézusom, nekem van egy kis fészke: az az én kis világom. Én azt féltém, legyen Neked arra is gondod. – Erre én most Önöknek azt mondom: Amikor az a

nagy hegy a Zürichi-tó fölött leomlott, a madarak mind fölröpültek, fészkeiket mind odahagyták. Miért? Mert a hegy rettenetes, rémes omlással útjában mindent eltemetett. Ha az a kis madár csak arra gondolt volna: Jaj! A fészkeket mentsék meg! Mondják nekem: hogyan lehet világlomlásban egy kis fészket mindenáron menteni akarni? Ha ez a világ ugyanis lehull: a mi kis fészkeinket elviszi a mulandóság. Krisztus pedig mindezek fölött felállítja azokat a nagy, fölséges irányokat, amelyek minket akkor is megmentenek, ha a föld leomlik. S ha a virág fölött egy kis pillangó röpköd, és csak arra van gondja, hogy azt a kis virágot ne temesse el a világlomlás?! Hogyan maradjon meg egy virágszál, amikor hegyek omlanak le?! Nekem is vannak kis virágaim, ragaszkodásaim, kis érdekeim..., de amikor a világ omlik!?

Hát látják, az az a nagy, fölséges krisztusi irányítás, hogy úgy ki akar mindenkit emelni a világ romlásából, hegyek omlásából – karikázó lepkék, fészkeket féltő madarak fölé.

„Ha csodákat nem láttok, nem hisztek!” – Neked, kis madár, az kell, hogy a fészkeidet megmentsem. Neked, kis lepkének, hogy a virágot megmentsem, neked, hogy a fiadat meggyógyítsam. És mondhatja mindenki, hogy neki mi kellene. Nincs megtiltva a könyörgés. Csak imádkozunk, és kérjük és ciripelünk az Isten szentséges színe előtt, de ugyanekkor nagy odaadásban: hitben átfogni azt a nagyobb látókört. Ez minket olyan alapra állít, amely nem bomlik, mert olyan szikla, amely le nem törik. Így, hogyha az Atlanti-óceán emelkednék is fel, hogy elsöpörje a világot, akkor is megtalálnánk magunkat.

Ugye ez a kegyetek fogadalmában is a nagy odaadás. De nekünk mindnyájunknak is ez válik lelki üdvünkre, ez a nagy átadottság. Én is olyan kis fészkező madár vagyok, én is olyan kis karikázó lepke vagyok egy virág körül, amikor a világ omlik. Ah, hogy örülök, Jézusom, hogy a szívemet-lelkemet minden világlomlás fölé helyezted, emelted! Én Tőled, Uram, nem sokat kérek. Azt sem kérem, gyógyítsd meg ezt vagy azt, de azt kérem, ami a földolog: Uram, emeld ki úgy a szívemet és foglald le úgy, hogy azt mondhassam: valóban a Tied vagyok.

Érezzük mi mindnyájan azt a hatalmas lelkierőt, amely az átadottságban van, azt a világfölelőt, világyőző irányt, s amikor mi most ennek átadjuk magunkat, ne is gondoljunk arra, hogy áldozatot hozunk. Hiszen ez is igaz, de a földolog itt nem az áldozat, mert amikor életről, örök üdvösségről, szeretetről, boldogságról van szó, akkor a mi áldozatunk egy-egy grammnyi súly mázsákkal szemben. Azt akarjuk, hogy szent engedelmségben éljünk. Azt akarjuk, hogy Szabályunkat igazán megtartsuk, s életünket erre a mértékre mérjük.

Minden szépség csupa mérték. A zene, azután a másik zene, a hangok zenéje nincsen mérték nélkül: ritmus.

Én azt kérem, és azt kívánom, hogy kegyetek ezt a ritmust, amelyet a Regula ad, fogadják el. Ez mérték. És most erre a mértékre szabom a lelkemet. Bízom a mértékben, mert ez isteni mérték. Bízom ebben a ritmusban, mert ez a szent életnek lendületes mértéke. Bízom ebben a nagy eligazításban, mert ez nem útvesztő, nem nyaktörő út, mely célhoz vezet.

Még egyet! Jegyezzék meg azt, hogy úgy kell átmenni ezen az úton, ezen az életen, hogy minél kevesebb ember ütközhesse belénk. Úgy tartani a csöndet, hogy az a másik csöndjét meg ne zavarja. Én azt gondolom, hogy egy közösségben főleg arra kell néznie, hogy ne vegyenek észre. A közösség mindig egy bizonyos korlátolt szabadság, a mások jelenlétében, jelenlététől korlátolt szabadság. Én úgy akarok itt lenni, itt élni, hogy még az ajtót se nyikorogtassam, nehogy másoknak terhére legyek, s magatartásommal, viselkedésemmel zavart, kellemetlenséget okozzak. Az én tendenciám a közös életben: kiterjeszkedni mindazon finomságokra, amelyekre a lélek sürget és hangol, hogy életem mások életében ne legyen disszonáns, hanem legyen másoknak, a közösségnek öröme és ünnepi zenéje! Ezt adja meg nekünk az Úr! (Ez volt az utolsó fogadalomtétel Püspökatyánk előtt földi életében.)

1926. november 14. – Püspökatyánk ma kétszer is volt nálam. Szomorú hivatalos ügyben. Az örökfogadalmas Sz.G. nővérünk kérte elbocsátását. Sajnáltuk a lelkét, a fogházmissziót, amelyet nemcsak tehetségével, hanem sajátos, kedves módszerével, szorgalmával olyan

sikeresen szolgált. Minthogy őt nagyon sokan ismerték, említettem Atyánknak azt a sokszorosan megütközésre szolgáló körülményt, amelyet kilépésével pl. volt munkahelyén okoz. Atyánk így válaszolt: „Előtte minden dologban, hát még egy ilyen súlyos ügyben, csak egy szempont van: mit szól ehhez az Úr Jézus?”

F.n. személyesen ismerte F.W.Foerstert. „A mentő munkában a teljesen ki nem forrott jellem legmeredekebb lejtője: a részvét.” Foersternek itt is igaza volt. De a hűtlenül elhagyott fogházmissziót M.N. vett át, s még nagyobb tehetséggel és áldozatkészséggel, s az engesztelés szellemében eddig nem képzelt színvonalra emelte. 1945-ig állt helyt Püspökatyánknak ez a hűséges lelkileánya a fogházban.

Egy másik testvérpárral kapcsolatban jut most eszembe Püspökatyánk atyai szívének megrázó megnyilatkozása 1925-ben, M.L. elbocsátásakor. „Amikor első missziósnővérünket, Natáliát temettük, azt gondoltam: a legmélyebb örvény a nyitott sír. Most, nővére esetében látom, hogy L.n. mélyebbre került...”

November 20-án meghallgathattam Atyánk novemberi konferenciáját. Hozzám nem tudott bejönni.

Érdekes, hogy mennyire kedvelte Matthias Schiesl képeit. „Nézze ezt az egyszerűséget!” – mondogatta.

Egyik képen a kis Jézus nagy, égő gyertyával a kezében gázol át a nagy, havas hegy meredek oldalán: „Nézze, új utat mutat, amelyen még nem járt senki...”

Egyiken: erdőszélen egy kis templom háttérében egyszerű kis ház. Sokáig nézi és csöndesen így szól: „Ide nézzen! Milyen boldogan lehet itt élni!”

A nyáron jelentettem Atyánknak, hogy a P.Bangha szeme nagyon súlyosan megbetegedett, talán meg is vakul. Megdöbbenve hallgatta. – „Nagyon imádkozom érte:” – És látogatása alatt többször fölsóhajtott: „Szegény Páter!”

Atyánk, aki soha nem szorult szemüveg használatára, egy pillanat alatt magáévá tette a páter szembajának gyötrő lehetőségét. Elmenetelekor ismét így szólt: „Nagyon-nagyon fogok imádkozni a páterért.” – Meggyógyult hamarosan.

Atyánk néha magával hozta breviáriumát. „Nagyszerű munka volna a breviárium átdolgozása. Van abban olyasmi, ami fölösleges. Nemcsak egyszer, hanem évente 3-4-szer is fölforralthatja a fiatal papság véréét...”

Báthori Margit gazdasági szaktanítónő társam sietett föl hozzám az egyik napon. Mindig sápadt arca valami nagy élménytől izzott. „Hadd mondjam el, mit kaptam most a Püspökatyától! Még tavaly, mielőtt innen elment, kértem, hogy gyóntasson meg. Roppant szégyenkezéssel vádoltam magam arról, hogy egyszer loptam. A kegyelmes úr kételkedve kérdezte: „Lopott? Nagy érték volt? Mit lopott?” – egy picike ceruzavéget. „Honnan lopta és miért?” – a Püspökatya itteni íróasztaláról, hogy legyen emlékem... – Most, amint a főúton fölfelé jövök, látom, hogy az óvodásokkal a Kegyelmes Atya a földről diót szed. A korai fajta már kezd itt-ott hullani a kicsik örömeire. A Kegyelmes Úr ott hajladozik, szedeget és osztogatja a kicsiknek jobbra-balra... Meglát engem, odahív s a markomba nyomja ezt ni: egy mogyorónyi, gyönyörű pici diót! Csak ennyit mondott: „Margitka, ezt azért adom magának, hogy legyen tőlem emléke!”

Árvaházunk egyik legkisebb növendéke (5-6 éves) Krieger Terézke, megneszelte, hogy a reggeli-uzsonna tálcámon mindig valami gyümölcs vagy sütemény. Azóta ő tálcakísérő... Egy reggel jön, s hoz két szál virágot ajándékba, két napraforgót. Látom, hogy a ruhácskáját nem lehet begombolni, nyakánál fityeg és rongyos. Egy pillanat alatt eszembe jut a tegnapi gyereklárma, verekedés zaja a kis kápolnában, szilenciumos folyosón.

„Terézkém, köszönöm a virágot, de mondd: jó vagy-e mindig? Hogy erre nem szól, tovább kérdelem: „Tegnap nem te lármáztál? Még mintha verekedést is hallottam volna!” „Az egyik én voltam” vallja be, a tálcámon levő szilvára lemondással nézve. – „Óh, hogy éppen most vagytok ilyen rosszak! Mi lett volna, ha akkor jött volna föl Püspökatyánk, s meglát?” – Terézke kék

szeme csodálkozó fölénnyel néz rám, s a gyönyörű, rongyos kis csöppség kövérke kezével legyintve mondja: „Így is látta! – s komolyan magyarázza – hisz ő a lélekbe lát!” (1925-ből) – Nem emlékszem, de nagyon valószínű, hogy odaadtam Terézkének a szilvát mind...

* * *

Egyik nap nagyon fáradtnak látszott. „Alig aludtam az éjjel – mondta –, szél volt és nagyon zizegtek, suhogtak a nyárfák.” (A kápolna terén hatalmas jegenyefák voltak. Kimondhatatlan finom hallása volt, zeneileg is!)

Egyszer hirtelen azt kéri tőlem Atyánk (egész látogatása alatt elgondolkozó, szinte levert volt): „Mondja nekem, Norbertám: meglátszik az, hogy én éltem?” – Csak az ámuló szememmel feleltem: meglátszik! „De hol és mikor?” – majd, ha nem lesz itt. Csönd... Vajon a zenében is ennyit mondanak a szünetjelek?

Délelőttöknként Steffer Mici néni, Főnöknő Anyánknak gyermekkori hűséges kísérője, barátnője kedvesen segített hol Anyánknál, hol a titkári irodában. „Ő mesélte” el azt a két nagyszerű, jellemző epizódot.

Egyik nyáron Tirolban (Rómában is történt ilyen) voltak kedves Főnöknő Anyánkkal. Látogatásukra odaérkezett Püspökatyánk. Mint mindig, egyszerű reverendában. Így ment misézni a kis falu kápolnájába. Imádkozva öltötte fel az albát, s a stólat, szokásához híven püspökmódra vette föl. A sekrestyés megszólalt: „Tessék azt csak rendesen keresztbe tenni. Így csak a püspökök teszik a stólat!” – Atyánk gyorsan eloldotta a kordát és keresztbe téve igazította „helyre” a stólat a sekrestyés helyeselő bólogatása közben.

Azt is Mici néni mesélte: Püspökatyánk ott is járta a hegyeket szép időben is, esőben is. Egyik napon a cipőtalpa szétszakadt. Mici néni szaladt vele a suszterhoz. Míg a talpalás elkészült az egyetlen cipőjű Püspökatyánk a szobájában ült, gondolom a vendéglőtől kölcsönkért papucsban.

Még nyári emlékem: Szobám ablakából látható volt a Teleki uradalom konvenciók földje is. A rosszul művelt, sovány földben még a tengeri szára is egy-két arasznyi maradt, termés alig mutatkozott. Atyánk nézi, nézi... „No, ha ezt az eredményt analizáló ember szemléli, az végképpen elkeseredik akkor is, ha ez a tábla nem az ő földje. De látja, a szintézis embere így gondolkodik: az idén nincs tengeritermés, tehát nem lesz zsír. De van gabonánk: tehát lesz kenyérünk...

Gondolom minden emberrel megtörténik, hogy életútja ingoványhoz ér. Jaj annak, aki vakmerően nekivág. Csak egy menekülési mód van: ha meghátrál, megkeresi azt az átjárót, amelynek útjelzőjén az *egyház* táblája int felé: *Erre menj!*

1926. november

20-án konferencia az Egyetemi templomban.

21-én a Pesti Vigadóban a Szent István Akadémia rendezésében „Hűlő világ” címén, a Szent Ferenc ünnepségen mondott ragyogóan nagyszerű beszédet.

1926. december 12. – A nyolc boldogság misztériumának előadásáról hazatérve a déli imán előtt a szobámban meglátogatott Püspökatyánk. Megköszöntem remek beszédét, amelyet a színpadon, a misztérium kezdete előtt mondott. Püspökatyánk még mindig a csodálatosan nagyszerű előadás hatása alatt állt. Így lelkesedett: „Micsoda élmény volt részünkre az a mai délelőtt. Valóban minden elismerést megérdemel Valéria. Mondhatom, nagyobb szellemi képességgel bíró női lelket még nem ismertem eddig. Akarom, hogy tudja, Norbertám: nagy kanyarodással érte el az ő hite azt a magaslatot, amelyen ma áll.” – Elhallgatott. Szokása szerint kis szobám falát nézte, mintha Vali megtett távoli útját szemlélné, majd hirtelen, súlyos komolysággal így szólt: „Norberta, nehogy azt higgye, hogy Valéria valami „bűnbánó

Magdolna”. Az ő tiszta lelke őszintén kereste az Istent, s meg is találta.” Majd így folytatta: „Az egyedüli valóság átéléséből származott ez a mai Nyolc Boldogság is.”

(A Nyolc Boldogság misztériumjáték bemutatására került Budapesten, a Városmajori Egyházközség vallásos matinéján, a Belvárosi Színházban, 1926. december 12-én, a Városmajori Jézus Szíve templom megnagyobbításának javára.)

„De hadd mondjak magának valamit Irmáról is.” (Irma néni Atyánk egyetlen nővére: Özv. Nagy Alfonzné.)

„Gondolja el – de hiszen ismeri őt! – hogy valaki csöndben, hogy úgy mondjam, portörkövel a kezében, egy életen át szüntelenül a háznépe javát szolgálja. Neki egyetlen igénye, hogy körülötte mi mindnyájan megelégedettek legyünk. És mindezt fáradtan is, törekeny fizikumával nem törődve, finom derűvel, konyhában és szalonban egyformán kedvesen oldja meg. Mondom magának: Irma szent!”

1927

1927. január

Munkatársainknak újév első hetében teadélután rendeztünk. Ez az együttes most ünnepélyesebb, mint máskor, a közeledő február 16-a miatt. Ekkor lesz Alapító Anyánk 50 éves. A nagyteremben 3-4 személyes asztaloknál foglaltak helyet a vendégek. Mindnyájunk örömeire megjelent köztünk Püspökatyánk is. Anyánk asztalánál csak néhány percig időzött, majd fölállt, hogy minden asztalt sorra látogasson. Én voltam a kísérője. Az egyik asztalnál idős dámák mellett ült egy fiatal asszonyka is. Bájos zavarral sietve állt fel, s így szólt: Kegyelmes Püspökatyá, én egészen méltatlanul élvezem a munkatársak közösségét, én most vagyok a Misszióban először. Eddig nem végezhettem szociális munkát, mert négy kisgyermekem van. – „Négy kisgyermek van?” – kérdezte Atyánk nagy melegséggel, és ebben a pillanatban lehajolt és a mit sem sejtő asszonykának kezét csókolt. Ez szinte dermedten tartotta ily módon szociális munkára felavatott jobbkezét.

Ez a kedves lélek egyik legbuzgóbb kültagunk lett. Megözvegyült, de szépen fölnevelte, diplomához juttatta mind a négy gyermekét. Szétszóratásunk óta szemben laktam vele a Böszörményi úton, ahol ő egyik leányának háztartását vezette. Gyakran találkoztunk. Nagyon fáradt volt, szüntelenül dolgozott és imádkozott, Atyánk lelkéből élt. Egy alkalommal mondta nekem, dolgoz, fáradt jobbát felém nyújtva: „Nézd, ezt a kezemet „azóta” nem csókolhatta meg senki!”

1959 nyarán, a Krisztina téri templom áldoztatórácsánál agyvérzés érte. Beatrix és Kinga nővérünk szállították haza. Halála előtt néhány nappal meglátogattam. Esméletlen volt. Mikor megismerte a hangom: megemelte a jobbát... (Özv. Teszák Béláné)

Denisz nővérünk Atyánknál volt látogatóban. Úgy látszik, elmondta, mennyire lesújtanak új feladataim körülményei, mert ezt írta nekem Atyánk: „K.Norberta! Én is osztom az okos és a nép közé gravitáló Denisz nővér nézetét. Nemcsak, de nyomósítom azzal, hogy engem is megválasztottak, és én is elfogadom. Különben mi újság magánál? Az élet mindig új, mert keringő vér, s kigyulladó lélek, érzés és szeretet – ne gyúrjuk ezeket fogalmi skatulyákba, v.szokások kereteibe. Rajta, bátran, előre! Ha orra esünk, fölkelünk, de úgy is előre tartunk! Ki magunkból, megöregedett, fásult, száradó bőrünkéből! Így illik is, kiugrani bőrünkéből. Isten veled! Sok szeretettel

A.1927. I.16.

Prohászka Ottokár.

Ezen a levélen megérzik Denisz nővérünk mindig kötekedő, vidám lelkének hatása. Mint kisleány, amikor először hallotta Püspökatyánkat valahol a Dunántúl, bement a sekrestyébe, s nagybátran ezt kérdezte a híres szónoktól: „Tisztelendő Bácsi, Maga úgy is él, amint beszél?” Nemcsak „élt”, hanem éltetett is. Denisz nővérünknel ez ragyogóan sikerült.

1927. január 20. Atyánk konferenciája.

Meglátogatott. – Ne tessék bejönni, drága Püspökatyám: influenzás vagyok! – kértem ijedten. – „Mert maga azt gondolja, hogy nekem holmi influenza árthat?” – kérdezte ragyogó vidám derűvel, de azért megnyugtatóan hamarosan elment. Az én kis szobám nem is látta többé...

1927. február 16-ig kedves Főnöknő Anyánk 50. születésnapjára készültünk. Ez a nap nagyobb arányúvá szélesült, a Minisztériumok, a Főváros, a hatóságok stb. bekapcsolódása folytán. De a fénypont ismét Atyánk beszéde volt misszióink minden munkájának, érdemének, szellemének forrása: a Főnöknő Anya lelke. Ekkor szerepelt Atyánk nálunk utoljára közönség előtt.

Február 20-án konferencia az Egyetemi templomban.

Március első hetében Anyaházunk vendége. 7-én reggel a kápolnában elmélkedett Nővéreinknek Aquinói Szent Tamásról. Mondják, csodálatos volt. Betegségem miatt nem hallhattam. De tudom, egyre nagyobb tisztelőjévé lett Szent Tamásnak.

26-án, vasárnap nálunk misézett Atyánk. Pécsről jött, ahol lelkigyakorlatot tartott az Egyetemen. Itt ez már a harmadik lelkigyakorlat volt (Pécs, előtte Pápa). A pécsin részt vett Lea nővérünk is. Azóta Lea nővér tele van aggodalommal: „Tessék elhinni, Püspökatyánk nem él sokáig! Olyan lángoló, olyan önmaga fölötti, úgy ég, mint a kialvás előtt egy óriási fáklya.” Ezt én már 1925 óta éreztem, de mit tegyünk? Hajnalban már a kápolnánkban breviáriumozik. Hallom, amint reggel lábujjhegyen megy el betegszobám előtt a sekrestye felé. Ilona nővér mondja: mikor ő megy, kikészíteni, Atyánk már kinyitotta a kápolna külső nehéz ajtaját, ki is kapcsolta, s elmerülten imádkozik. Lám, amint most pénteken befejezi a férfiak lelkigyakorlatát, szombaton már kezdi a nekünk szánt női lelkigyakorlatot. Esténként az Egyetemi templom sekrestyéjébe kihevülten érkezik, dehát mit tegyünk? – Így lamentálgattunk. Oh bárcsak e felfokozott Tűz közelében mindnyájan tüzet fogtunk volna. Dehát a könnyező fa nehezen gyullad...

Tehát 26-án, vasárnap nekünk mond szentbeszédet. Laetare vasárnapja van. Olvassa a Szent János evangéliumából a 6. fejezetet 1-15. versig. Mintha mi nem is volnánk. Az utolsó mondatot a könyv fölött elnézve önmagának mondja. A hegyre futa maga egyedül...

Már javában elmélkedett (nem is jól mondtam az előbb), ez nem szentbeszéd volt – amikor figyelni tudtam. Éppen ekkor lendült lelke a nagy Poverello felé, aki minden darab kenyérben Isten csodatevő szeretetét érezte. Atyánk így suttozta maga elé: és a kezében tart egy darab száraz kenyeret...

Atyánk e szavaknál maga elé tartotta jobb kezét, mosolyogva belegyönyörködött a tenyerébe. – Lelkibb szemmel láthattam volna ott a darabka kenyeret.

(Milyen igaza volt Eglis Istvánnak: „Aki ismerte Ottokár püspököt, annak van fogalma Krisztus Urunkról.” – 1949. október 10-én mondta.)

Március 29-én vagy 30-án nővérközösségünkben ebédeltek Alapítóink. Máskor zajosabban tudtunk örülni, most valahogy csöndesek voltunk. Atyánk jóságosan üdvözölt minden (munkája miatt) később érkező nővért. A nagyon magas, vékonyka Ancillát így: „Üdvözlöm, kedves schlanke Linie!” – és mosolyogva méltatta a hosszú, nagy asztal tavaszi díszét, a sok csokor „mocsári gölyahírt”. – *Ekkor érkezett velünk utoljára.*

29 vagy 30-án voltak-e velünk, vagy a két nap cseréjén, nem tudom már: Kriegs-Au Emil plébánosnál voltak ebéden. Emil Atya nővére: Mella, ők ketten felülmúlhatatlan figyelmükkel, szeretetükkel halmozták el vendégeiket. Az amúgy is remek, antik bútorzatú lakásban megtetszett Atyánknak az ebédlőasztal fölötti lámpa eredeti formája, anyaga miatt. E látogatás emlékére Melláék leszerelték a lámpát, s a Misszióknak ajándékozták. Anyánk a dunaföldvári kápolnánkban adta. Az ostrom alatt az egész kápolnával, házzal együtt elpusztult.

31-én csodálatosan szép, nagy virágú mandulaágakkal díszítettük az oltárt: másnap első péntekre.

Április 1. Püspökatyánk misézni kezd. Feltűnően másként: fáradtan mozdul, és bal térdrel hódol. Denisz nővér ministrál. Atyánk nagyon soká adorál áldozása után. Mi már állnánk, sorakoznánk, Denisz nővér kezében tartja a csengőt, de Atyánk még mindig meghajoltan áll... Mit élt át? Az áldozatókehely előtt ismét bal lábbal hajt térdet. Megáldoztatott mindnyájunkat... úgy, ahogy nem áldoztat senki. Ennek a látásától is meg lehetne térni.

Délig sok sürgős munkája van: a Várban beteget látogat (gyalog megy föl és le), itthon fogad egy író, utána hosszan beszél Cecília nővérral, de még előbb személyesen jár el Anyaházunk építkezése ügyében, az utolsó részlet súlyos összegének kifizetése miatt. Ez –amint Ceciliának mondta – nagyon megfárasztotta. Délutánra még az egyetemi lelkigyakorlatozók gyóntatása mellett befejező beszédére készülődés (hangolódás). Amíg Cecília nővérral beszélt, ismételten a

bal karjához kapott, s halkan fölszisszent. Ki gondolta volna, hogy ez az áldott kar este már rámerevül a szószék párkányára.

Dehát tegnap első csütörtök volt. Éjfélről péntek virradatig Atyánk mindig virrasztott. Szerény kis vendégszobánk egyetlen díszét: az ágya előtti vastag szmirnaszőnyeget összegöngyölve félretette, hogy ne kopják. Ezt elfelejtette ma reggel a helyére tenni, így tudtuk meg, hogy nem szokta használni.

Mi ketten Kamilla nővérrel, Anyánk megbízásából egész délelőtt a Nunciátúrán voltunk, hogy le ne késsünk a kijelölt fogadási órától. Hazaérkezve jelentkezni akartunk Anyánknál, de Ő nem akarta, hogy ezzel Atyánkat fárasszuk, s ezért Anyánk jött ki a titkári irodába hozzánk. Nála ebédelt Püspökatyánk. Ha akkor bejuthattunk volna! Vajon mondhatott volna-e többet, jobbat, mint eddig?

De a délelőtti ügy (a Nuncius úrnál), s a délig felhalmozódott elintézetlen postahalmaz, az itthoni esti litániára készülődés, szégyenszemre úgy elnyelt minket, hogy drága Püspökatyánkat nem kísértük el a portáig, amikor 5 óra tájban távozott. Kis öreg Notburga kültag-testvérünk nyitotta ki Atyánk előtt a portaaajtót. Notburgánk ottmaradt nagy tisztelettel. Kétszer is megállt Püspökatyánk és hosszan visszanezgett! – mondta nekem a kisöreg.

Az ünnepi litániát és szentbeszédet Breyer István prelátus úr tartotta. Hirtelen Atyánkra gondoltam: oh, nem imádkoztam érte a befejező beszéde alatt! Vigyázva, a pad alatt, megnéztem az órát: rögtön 7 óra. Oh, már befejezte, – mondtam magamban. Csakugyan: ekkor vitték le Atyánkat az Egyetemi Templom szószékéről...

Vacsoránk alatt telefonhoz hívnak. Főnöknő Anyánk telefonáltatja: Püspökatyánkat baloldali agyvérzés érte! Amíg Ő haza nem érkezik, nem szabad ezt a nővérekkel tudatni. Visszamentem a közösségbe a helyemre. Istenem, ezért az agyonfegyelmzett szívemért irgalmazz majd nekem!

Kedves Főnöknő Anyánk hazaérkezett Atyánktól. Közölte nővéreinkkel: Püspökatyánkat agyvérzés érte, állapota válságos. Megengedte, hogy könnyörgő imaórát tartsunk, 1-1 évet ajánlhatunk fel életünkben életéért.

Szombat, április 2.

Szentmise után Denisz nővérrel siettünk Atyánkhoz. Márványfehéren, majdnem ülő helyzetben, erősen feltámasztva feküdt. A fején nagy jégtömlő. Arca csodálatosan nyugodt. Karján nagy kötés a vérvétel óta. Főnöknő Anyánk, Kamilla nővér Atyánk fejénél állnak és a másik oldalon a lábához térdelnek. Az orvos a lábfejeket kitakarja bokáig, így is hagyja. Oh, hát ezek a lábak jártak egy életen át ormótlan, nehéz cipőben... Ami fogva tartja a lelkem: Atyánk lélegzetvétele: olyan, mint amikor valaki kimerült a sírásban, s hangtalanul befelé zokog... Némán hallgatózunk. Sokan voltak ott. Kik? Nem tudom... Egyszer csak Kamilla nővér kihív kettőnket a folyosóra: „Ti betegek vagytok, menjete haza: Denisz és Norberta!

Miért nem fellebbeztünk kedves Főnöknő Anyánkhoz? Nem tudom. Visszamentünk egy pillanatra, hogy még egyszer némán elköszönjünk. Püspökatyánk jobb szeméből ekkor egy nagy könnycsepp gördült ki.

(Ezen az egyetlen igazgyöngyön sokáig osztozkodtunk Denisz nővérrel..., örökösödési, szelíd perünk ma is eldöntetlen...)

Otthon Denisz nővér rögtön lepihent (ő is csigolyás), én a kápolnába mentem. Az oltáron még azok a mandulavirágok vannak, amelyek tegnap látták Atyánkat misézni, áldozni...

Kis szobájában még ott van az íróasztalon egy cserép ibolya, az első virágzó tő a kertünkben... Ezekkel együtt virrasztotta át utolsó „első péntekét”...

Hirtelen megszendül az ebédlői telefon: „Püspökatyánk haldoklik!” Néhány perc múlva Denisz nővérrel már autón rohantunk. A Lánchíd pesti végén már zúgott az Egyetemi templom harangja...

A szoba zsúfolva papsággal, orvosokkal... A halálos csöndben csak Irma néni zokog keservesen (ő csak röviddel előbb érkezett meg).

Sokára juthatok Atyánk közelébe. Összekulcsolt kezébe rejtem a jól ismert feszületemet, meg a rózsafüzéremet, amelyen Ő is imádkozott. Eltérdelnék mellette halálomig.

De jön Bory Jenő szobrászművész, hogy elkészítse a halotti maszkot (irtózatossá ez!). Amikor napok múlva (a temetés után) kedves Főnöknő Anyánk átadta nekem, a kegyetlen átélést tetézte az, hogy látnom kellett a gipszöntvény súlya mennyi kárt tett a gyönyörű arc vonásaiban.

A rádió szétsugározza Magyarország gyászát...

Az Egyetemi templom, majd a Papnővelde folyosói megtelnek a halottas szoba felé igyekvő tisztelgőkkel...

A szoba közepére áthelyezett ágyra a nyitott ajtón át jól beláthat a lassan, némán áthaladók könnyes tekintete. Atyánk fehér miseruhás alakját, ágyát egyre több virág borítja, szóltanul, kérő szemmel nyújtják be rózsafüzéereiket, szentképeiket férfiak, nők, érintsük Atyánkhoz...

Az ajtó belső oldalához állított nehéz, széles térdeplővel lehet a betódulni akarókat visszatartani. Karinges kispapok váltják egymást, mint ajtónállók. Így tart ez késő estig.

Másnap reggeltől este 6-ig egyre nagyobb tömeg vonul el Atyánk előtt némán... Mindenki hallotta volna Atyánk utolsó intelmét: „Favete linguis!” = Vigyázzatok a csendre!

Mi ott térdeltünk félrehúzódva, csak a virágok átvételekor lépünk elő. Istenem, csak mégegyszer tiltakoznék Atyánk azért, mert virágot tépünk le miatta!

Most jön Hollenzer fényképész, nagy kegyelettel készíti fölvételeit.

Az első koszorút Ravasz László református püspök küldi. Majd valaki átnyújt az ajtóból egy szál gyönyörű liliomot. Ezt én veszem át, vigyázva úgy helyezem el, hogy a liliom kelyhe Atyánk szívére boruljon, estére oda is lankadt szép szelíden.

Közben szinte szünet nélkül halljuk, amint a megilletődött betekintőket halkán kérleli az ajtónálló kispap (ha jól emlékszem Közi Horváth). „Itt nem lehet megállni! Nem lehet megállni!” Az nekünk is szól! Nem lehet megállni. Megállás nélkül kell Atyánk után indulni. Hogyan is tanított? „Van veszteség nagyobb nyereségért. Van elsötétedés nagyobb fény kigyulladásáért. Van meghátrálás nagyobb lendületért...” Hát igen! Mennyire szerette, ha idézgettem írásaiból, még akkor is, ha mélységes tisztelettel – cáfolni próbálkoztam. Megállni nem lehet! Ma reggel óta tudom ezt: menni, sietni kell arrafelé, amerre Atyánk élete is, halála is mutat: ISTEN felé!

Kápolnánkban ma: első szombaton gyásmise volt. Megadással térdeltem Kamilla nővér mellett az ún. előjárói padban. Ez az egyetlen pad, amelybe lépcsőn kell föllépni. Nem tudom, miért készült ilyen magasra, de az itt térdeplők feje egy magasságban van a tabernákulummal.

Szentmise alatt egyszer csak nővéreink feje fölött el – tabernákulumból vagy tabernákulumtól? felém iramlik valami, s balfelől Atyánk biztató, meleg hangja súgja nekem: „Jobb nektek, hogy én elmegyek!”

Atyánk hű maradt önmagához: *Jobb nektek; nektek jobb, hogy én elmegyek...*

Az árvaságra juttatásra, úgy látszik, javunkra határozta magát Jézus irgalmas, gondviselő Szíve. Milyen kegyelem, hogy évek óta ismételve magam előtt (Atyánk előtt is): „Jó nekem, Uram, ami Neked jó. Semmi sincs későn, semmi sincs korán.”

A rektor úgy rendelkezik, hogy délután 6 órakor átviszik Atyánkat az Egyetemi templom ravatalára. Tudtuk ezt már reggel. A múlté lesz!

Nagy szállítókosarakba kerül a rengeteg virág. A megbízottak féltő, nagy gonddal emelik át Atyánkat az egyszerű, barna fakoporsóba (diófa?). Ez olyan, amilyent még végrendeletében óhajtott: „Teljesen egyszerű legyen!”

Az asszisztencia felsorakozik a koporsó elé. Nem is fogom föl, kik viszik a koporsót. Atyánk szelleme mintha itt is segítene terhet vinni: itt lebeg mindenki fölött, magasan, úgy, mint eddig mindig... és ezután is mindig!

Most megyek utána: közvetlenül a koporsója után. Tudnék menni ilyen betegen is órákon át..., de ez az út rövid, már ott is pihen a ravatal magasságában. Sötét lesz kívül is, belül is! De mégsem! Atyánk másként akarta: „Csak el nem sötétedni!”

Otthon próbálkoznunk kellene szegény jó Főnöknő Anyánkat vigasztalni. Ott is vagyunk körülötte sokáig. Tétova, ügyetlen, nem is gondolatok, csak mondattörödékek esnek le a semmibe. De Anyánk az oka: csak a panaszkodó lelket lehet vigasztalni, de Anyánk nem panaszodik soha!

A fenyőóriások nem szokták megtépettségüket elsírni a törpefenyők előtt... Pedig ezek is nagyobbak látszanak, ha állnának... De ezek térdelnek...

* * *

Atyánk temetését a hivatottak nagyszerűen leírták. Én csak egy mozzanatán tűnődöm még ma is: Glattfelder érsek úr gyászbeszédének bevezetőjén: „Krisztus Dalnoka elzengte minden dalát!”

Ezt éppen Püspökatyánk cáfolta meg most: márciusi konferenciáján (Szent József tiszteletére a szokásos 20-a helyett 19-én.). Ott voltam, láttam, hallottam (a kóruson voltam, tehát a szószékkel egy magasságban), amint kis szünetet tartva a szószék korlátján kissé áthajolva tette nagy vallomását beszéde vége felé: „... mert kedves Testvéreim, a belső életet nem lehet kinyilvánítani... ha valaki költő vagy bármilyen nagy író, vagy akármilyen szent, akármilyen próféta, az csak minimum, amit lelkének örvényléséből a világ megtud...”

De hát ezt csak magamnak jegyeztem meg akkor. Azóta mondogatom, de már nem csak magamnak. Mert Atyánk még csak ezután kezd dalolni! – „Akinek füle van a hallásra, hallja meg!”

A gyászmisén, a gyászmenetben ott voltunk mi nővérek csaknem mindnyájan. Mintha egy óriási, missziós-kék szemfedő úszott volna Atyánk koporsója után.

Mentünk, mindenki gyalog. Egyszer, már a Krisztina körúton, megáll az egész menet. Kinek a rendeletére? És miért?

A gyászkocsi néhány pillanatra megállt Anyaházunk portája előtt.

Az utolsó előtti stáció: a Déli pályaudvar érkezési oldalán van. Atyánkat ott ravatal várja. Körülálljuk valamennyien.

Vass József zokogja el búcsúztatóját: „... és Te nem fogsz többé ide megérkezni...”

Az indulási oldalon bent áll a hosszú különvonat. Az utolsó kocsija virágerdejével idevárja Atyánkat. A vonat zsúfolt lesz a temetésre utazókkal. Tőlünk is megy mindenki, csak mi ketten maradunk itthon: Leona nővér meg én.

Az Ottokár Árvaház növendékei szürke egyenruháikban, mint fázós verébfiókák húzódnak megrettenve az Intézet zászlaját tartó nővér mellett.

A virágos vagon ajtaja bezárul...

Letérdelünk...

A vonat lassan megindul az utolsó stáció felé. Midőn a lezárt ajtó elsiklik előttünk, meghajtjuk az árvák lobogóját. A kékkeresztes zászló fehér selyme úgy omlik le a földre, mintha sohasem tudna többé fölemelkedni.

Pedig Atyánk a távolodó vonat kerekeinek kattogásában üzeni:

„Legyetek bátrak, szebbek, lobogóbbak!”

* * *

Püspökatyánk temetése után sokan kerestek fel minket. Özv. Báthory Nándorné, Ida néni is jött. Ő mondta el ezt nekünk:

„Mint minden évben, az idén is Püspökatyánk tartott nekem lelkigyakorlatot. Három napon át voltam vendége. Az utolsó elmélkedése után bekopogtattam Hozzá, hogy lelkigyakorlatomról beszámoljak, és jóságát megköszönjem. Amint így nagy meghatottsággal küzdve próbálom kifejezni, észreveszem, hogy Püspökatyánk lehunyt szemmel ül. Elhallgattam. Ijedten tűnődtem: most mit tegyek? De mit is tehetnék?

Sokára, még mindig lehunyt szemmel megszólal: „A sírkövön lesz: „élt 69 évet.”

Fölnézek: Püspökatyánk a saját hangjára eszmélt föl. Összerázkódott. Csodálkozva nézett rám, de pillanatok alatt magára talált. Végtelen jóságosan kérdezte: „Hát ugye sok kegyelemmel végeztük ezt az idei lelkigyakorlatot is! Hála Istennek!

El kellett most ezt nektek mondanom.”

Csomor Johanna nővérünk is ott volt az Egyetemi templomban Püspökatyánk ravatalánál. Élményét így mondja el nekem:

„Csak álltam a ravatalnál sokáig. Szótlanul. A tisztelgők sokasága vette körül a ravatalt. Egyszer csak jön egy egyszerű munkásember. Fölmegy a ravatal lépcsőjén, s megáll Püspökatyánk fejénél. Nézi hosszan, megindultan... Már mennie is kellene, hogy helyet adjon másoknak, és megszólal szívéből, hangosan: „Szépen éltél, így nem élt senki, mint Te éltél. Szép halálad volt..., megérdemelted!”

Schütz Antal mondta el nekem: „Ott voltam Ottokár Püspökatyánk halálánál. Amikor ott tudtam őt hagyni, hazasiettem, hogy otthon zavartalanul imádkozhassam érte. Az ágyam végén van az imazsámolyom, erre térdelve próbáltam a lelkem összeszedni. Ebben a pillanatban: balfelől jobbfelé emelkedő, izzó, széles narancsszínű fénysávban suhant el előttem Ottokár püspök boldogságtól tündöklő arccal. – Norberta nővér, a hitemet teszem rá, hogy Ő ebben a pillanatban üdvözült!”

DEO GRATIAS !